મોહિની ઉર્ફે મરિયમ

અથવા

ડાકુની દીકરી.

વધુ માટે જુઓ પાનું ૮૨.

મોહિની ઉર્ફે મરીયમ

અથવા

ડાકુની દીકરી

અદ્દભુત રહસ્યથી ભરપુર ડિટેકટીવ નવલકથા

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા

"ગુજરાતી" સાહિત્ય મંદિર.

સલાબતપુરા–સુરત.

તૃતિયાવૃત્તિ પ્રત ૩૦૦૦ ૧૯૮૧

સને ૧૯૨૫.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા—

જેકીશનદાસ ત્રિભુવનદાસ પટેલ.

સલાબતપુરા–સુરત.

સુરત બરાનપુરી ભાગળ ઉપર આવેલા શ્રી 'અનાવિલ' પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં નથુભાઇ લલ્લુભાઈ દેશાઇએ છાપી.

પ્રસિદ્ધ કર્તાનો ખુલાસો.

પ્રસ્તાવના

એ કથા મુખ્ય છે, એમ સર્વત્ર નીર્વીવાદ માનવામાં આવે છે, એટલે તે સંબંધે બે ચાર શબ્દો નીવેદન કરવામાં અતિશયોક્તિ ગણાશે નહિ, પ્રસ્તુત નવલકથા મુળ હિંદી-ગ્રથનો અનુવાદ છે. દરોગા દફતરમાં પ્રસિદ્ધનાને પામેલી ડાકુની દીકરી નામની વાર્તાનું આ ભાષાંતર છે.

કથાનાયીકા, મરીયમ ઉર્ફે મોહિની એક અદભૂત સાહસ પૃર્ણ દીદ્દ વીરાંગના છે. તે સાહસીક છે, સત્ય વકતા છે, પ્રેમીણી છે, ખુની છે, અને સતી શીરોમણી છે, આવા ગુણોનું એકજ વ્યકતીમાં અલંકૃતપણું હોવું એ એક માનવદષ્ટિ એ આશ્ચર્ય જનક ઘટના છે.

સદર નવલકથમાં ગવર્મેન્ટ કર્મચારી બાહદુર રામસિંહની કાર્ય પ્રણાલી, માંઝી જુન અને ભંજનની વીરતા ડાકુઓના દોરની વિટંબણા ઉંન્માદ ભર્યા ખોટા મોહ-પ્રેમનું પરીણામ બંગીચરિણી રમણીનું સતીત્વ, પારકે પૈસે પરમાનંદ કરનારા વીષયલંપટ આનંદ કુમારનો અંતઃ-ડાકુની ટોળીનો નાશ. મરીયમ ઉર્ફે મોહિનીનો બંદ. વીગેરે વીગેરે વીષયો એવાં તો રૂચીકર અને આકર્ષક છે કે એકવાર વાંચવા માંડેલું નોવેલ ફરી પુરૂ કર્યા વગર મુકવું ગમશે નહી

પ્રસ્તુત ભાષાંતર ડીટેકટીવ પોલિસ નામક માસીકમાંથી મેળવવામાં આવેલું છે. જેથી અત્રે તે ડીટેકટીવ પોલિસ માસીકના અધીપતી અને માલીકનો ઉપકાર માનવો અઘટીત ગણાશે નહીં. તેઓને કૃતજ્ઞતા પુર્વક ઉપકાર માનીએ છીએ.

છેવટે ઇચ્છીએ છીયે કે પ્રસ્તુત નવલકથા ગુર્જર વાંચક વર્ગને સારા આદરને પ્રાપ્ત થશે. તો એજ માસિક માંહેલી બીજી અતંર્ગત નવલકથાઓ વાંચક વર્ગના કર કમળમાં સાદર સમર્પણ કરીશું.

એજ નિવેદન. પ્રસિદ્ધ કર્તા.

વિષય અનુક્રમણિકા

મોહિની ઉર્ફે મરીયમ

અથવા

ડાકુની દીકરી.

પ્રકરણ ૧લું.

ખુનની ખબર-તપાસની તૈયારી.

બાહાદુર ડિટેક્ટીવ રામસીંહે પોતાની કાર્યવાહીમાં ઘણું અચ્છુ નામ કાઢયું હતું, તેના ઉપર તેના ઉપરી અમલદારો બેહદ ખુશ રહેતા હતા દરેક ગુંચવાડા ભર્યા કેસનું કોકડું રામસિંહને હાથેજ ઉકેલવામાં આવતું હતું.

રામસિંહ છેલ્લી કેટલીક મહેનતથી થાકી થોડો વખત આરામ લેવા (રજા માંગવા) ના વીચારમાં હતો. તે પોતાની ઓફીસના કોચમાં બેઠો બેઠો એજ વિચાર કરી રહ્યો હતો, ટેબલપરના સરકારી કાગળને આમતેમ ઉથલાવતો હતો, એટલામાં બાજુપર મુકેલા ટેલી-ફોન યંત્રમાં ટનનનન કરતો અવાજ થયો, તુરતજ રામસિંહે ટેલી-ફોનનું ભુંગળુ ઉપાડી કાને લગાડયું, પાંચ મિનીટ ટેલીફોનની વાત

ચીતમાં પસાર થઇ. ટેલીફોનમાં જે ખબર આવી તેથી રામસિંહ ચિંતાતુર દેખાતો હતો. તેણે તાકીદે પોતાનો ડ્રેસ પહેરવા માંડ્યો.

વાંચક ? તું અધીરો ન થા, ટેલીફોનમાં શું ખબર આવી તે આપણે જાણવાની ખાસ જરૂર છે. કેમ ટેલીફોન રામસિંહના ઉપરી અમલદાર તરફથી આવ્યો હતો અને તેમાં એવી મતલબ હતી કે;

" તમો તાકીદે મૈમનસિંગ જીલ્લાના માજીસ્ટ્રેટ પાસે જાઓ, તેઓએ મારી પાસે એક બાહોશ ડિટેકટીવની માંગણી કરી છે ત્યાં બે ભયંકર ખૂન થયાના સમાચાર મળ્યાં છે, ત્યાંની પોલિસ એ ખુનીઓનો પતો મેળવવાને અશક્ત છે. ખૂન સંબંધીની વધુ વીગત તમો મૈમનસિંગના મેજીસ્ટ્રેટ પાસેથી સમજી લેશો.

આ હુકમ સાંભળતાજ રામસિંહ ચિંતાતુર થયો હતો તેથીજ તેનાં મોઢાં ઉપર ઉદાસી છવાયલી દેખાતી હતી, કારણ કે તેનો એક પૂરો બેટો ભયંકર માંદગીને બીછાને હતો. તેને છોડી બહારગામ કામગીરી પર જવું. એ રામસિંહનું હૃદય કબુલતું નહોતું. જેથી એ કામ કોઇ બીજાને સોંપવાની ભલામણ કરવા તે પોતાના વડા અમલદાર પાસે ગયો.

રામસિંહનો ઉપરી અમલદાર અંગ્રેજ હતો. તે રામસિંહને જોઇ નવાઇ પામ્યો અને પૂછ્યું કે, " હજુ તમે અહિં છો ! મૈમનસિંગ ક્યારે જવાના છો ? "

રામસિંહે સલામ કરી પોતાના બેટાની બિમારી વિષે કહ્યું અને તેનું બદલે કોઈ બીજાને મોકલવા વિનંતિ કરી. પરંતુ આમલો બહુ ગંભીર હોવાથી, સાહેબે તેને તે બદલનું સારૂ ઇનામ આપવા કહ્યું સાથે જણાવ્યું કે આ કામ હું તમારા સિવાય બીજાને સોંપી શકતો નથી

રામસિંહે ઉપકાર સાથે સાહેબનો હુકમ માન્ય રાખી, તેમને તે સંબંધમાં વધારે વિગત પુછતાં કહ્યું કે હું આપની પાસેથી એટલુંજ જાણવા માગું છું કે આ બે ખુન કેવી રીતે થવા પામ્યાં છે, આ સંબંધમાં આપની પાસે કાંઇ કાગળો આવ્યા છે ?

"નહિં," સાહેબે જવાબ આપ્યો "પરંતુ માજીસ્ટ્રેટને ખબર મળી છે કે મૈમનસિંગ જીલ્લાની હદનો કોઇ ગ્રહસ્થ શિકાર માટે હથિયારને પાસ લેવા આવ્યો હતો તેજ મરેલો મળી આવ્યો છે. બીજું ખુન એક દરોગાનું કરવામાં આવ્યું છે બંને ખુનના ખબર ભયંકર છે એક ખુનીનો પત્તો લગાવવો પણ મુશ્કેલ થઇ પડયો છે. તેટલા માટેજ એક ચાલાક અને અનુભવી ડિટેકટીવની જરૂર પડી છે મેં તમોને તે કામને માટે યોગ્ય સમજી નીમ્યા છે. તમે આજને આજ અહિંથી જાઓ.

રામસિંહ જવાને તૈયાર થયો. પોતાના મકાનપર આવી તેણે પોતાનાં બેટાની સારવાર માટે બંદોબસ્ત કર્યો અને સાંજની ગાડીમાં મૈમનસિંગ જવા રવાના થયો.

ગાડીમાં બેઠા બેઠા રામસિંહ પોતાના મનમાં વિચારતો હતો કે મૈમનસિંગ બાકરગંજ વિગેરે સ્થળોના લોકો બહુજ વિકટ છે. તેઓ પોતાના ભેદનો જલદી પત્તો લાગવા દેતા નથી. જો તેઓ જાણી જાય કે અમુક માણસ તેમનો ભેદ ખોલવા પાછળ પડયો છે તો તેઓ તેને જીવતો જવા દેતા નથી આવી સ્થિતિમાં ખુનીનો પત્તો લગાડવો, પુરાવો મેળવવાં, મુકરદમો ખડો કરવો અને કેસ પાકું કરવું એ સહેલું નથી. જણાય છે કે આમાં કોઇ મોટા માણસનો હાથ છે. કારણ કે, એક ગૃહસ્થના ખુન થવા સાથે દરોગાનું પણ ખુન

થયું છે. પરંતુ તે એકજ માણસનું કામ જણાય છે. જો મારૂં અનુમાન બરાબર હોય તો ઘણા મુશ્કેલ મામલાની સામે, મારે થવાનું છે. આટલા દિવસો વીતી ગયા બાદ પ તો લગાવવો એ કાંઈ સહેલું કામ તો નથીજ.

આવા પ્રકારનો વિચાર કરતો રામસિંહ ત્રીજે દહાડે મૈમનસિંગ પહોંચ્યો તેજ દિવસે સાંજે તે માજીસ્ટ્રેટ સાહેબને જઇ મળ્યો માજીસ્ટ્રેટ સાહેબે તેને ત્યાંના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરનું નામ બતાવી તેને મળવા કહ્યું થોડા વખત પછી તે ઇન્સ્પેક્ટરને મકાને ગયો. ઇન્સ્પેક્ટરે રામસિંહને સલામ કરી બેઠક આપ્યા પછી રામસિંહે પોતાનો હેતુ દર્શાવી, ખૂન સબંધી હકીકત જાણવા ઇચ્છા દેખાડી અને તેને લગતા કાગળો જોવા માંગ્યા ઇન્સ્પેક્ટરે કાગળો તેને સોંપતા કહ્યું કે "કાગળ પત્ર કાંઈ વિશેષ નથી જે કાંઇ મારી પાસે છે તે હું આપને આપું છું અને આ મામલા સંબંધે જે કાંઇ હું જાણું છું તે કહી સંભળાવું છું. આ જીલ્લાની સરહદ ઉપર કેંડાખાલ નામનું મેદાન છે ત્યાં કોઇ રહેતું નથી. તેમ તે ખેતી કરવાના ઉપયોગમાં પણ આવતું નથી આ પાનખડ ૠતુમાં એક મોટો માણસ માજીસ્ટ્રેટ સાહેબ પાસેથી હથીયારનો પરવાનો લઇ ત્યાં તંબુ નાંખી બે ત્રણ માસ થયાં રહેતો હતો તેની સાથે વીસ પચ્ચીસ જેટલા માણસો હતાં ઉપરાંત ત્રણ ચાર ઉંમદા ઘોડા, એક હાથી અને ઘણા કુતરા હતા ગયા વૈશાખ માસમાં એક દિવસે રાત્રીને વખતે કોઇએ તેનુ ખુન કરી નાંખ્યું છે. „

"હું આપને કેટલાક સવાલો પુછવા માગું છું."

"ભલે ખુશીથી પુછો.

" આ મુકદમાની પહેલી તપાસ કોણે કરી ? "

' અહિંના દરેગ એ "

" જે ઠેકાણે માર્યા ગએલા માણસનો મુકામ હતો, ત્યાં પોલિસ ચોકી છે કે ? "

" નહિ, પોલિસ ચોકી ત્યાથી ત્રણ ગાઉને છેટે દક્ષિણ દીશા તરફ આવેલા શક્તિપુર ગામમાં છે. અને શક્તિપુરના દરોગાએજ પ્રથમ તપાસ કરી હતી . "

" ત્યાર પછી આપ ગયા હતા કે ? "

" જી, હા "

" આપ શા માટે ગયા હતા ? "

" આ જાતના મામલામાં હુ નીપુણ છું એવું મેજીસ્ટ્રેટ સહેબ માનતા હોવાને લીધે મને મોકલવામા આવ્યો હતો પ્રથમ તો, શક્તિપુર જે સબ–ડીવીઝનમાં છે, ત્યાંનો ઇન્સ્પેક્ટર ગયો પણ માજીસ્ટ્રેટ સાહેબે તે પછી મને મોકલ્યો હતો. "

" આપે તે ઇન્સ્પેક્ટર અને દરોગા સાથે કાંઇ તપાસ ચલાવી હતી

" જી, નહિં જ્યારે તેઓ બને કામમાં લાગ્યા હતા ત્યારે હું અહિં હતો. પાછળથી હું ગયો હતો. મેં મારી સાથે શક્તિપુર ચોકીના દરોગાને પણ લીધો હતો. "

" મરનારની લાશ આપે જોઇ હતી ?

" જી નહિં "

" ખૂનના વિષયમાં દરોગાએ આપને શું શું બતાવ્યું હતું ? "

" બસ એટલુંજ કે, બંદુક અગરતો તમંચાની ગોળીથી ખુન કરવામાં આવ્યું હતું, બરાબર કાનની નીચે ગોળી લાગેલી હતી. "

" આપ મરનારની ઉમર બતાવી શકો છો ? "

" આશરે પચ્ચીસની અંદર ,,

" તેના મકાનનો પત્તો મળ્યો છે કે ? "

" બરાબર નહિ "

" કેમ ? માજીસ્ટ્રેટ સાહેબે જ્યારે તેને શિકારનો પાસ આપ્યો ત્યારે તેના ઘર સંબંધે પુછવામાં ન્હોતું આવ્યું ? ફાઇલઉથલાવી જોવાથી તે મળી આવશે.

" ફાઇલ પુરેપુરી તપાસી ગયા છીએ પણ મકાનનો પ તો મળતો નથી. જ્યારે તેણે પાસ માટે અરજ કરી હતી ત્યારે કલકત્તા, હરિઘોસ લેનના એક મકાનનું ઠેકાણું આપ્યું હતુ ત્યાંની પોલિસ પાસેથી ખબર મંગાવતા જણાયું કે તે મકાન શાહબાબુનું છે ત્રણ ચાર વરસથી તે વસવસાટ વગરનુ ખાલી પડેલું છે શાહબાબુને ત્યાં કોઇના મરવાની ખબર મળી નથી. "

" મામલો બહુ પેચીલો છે, વારૂ, પહેલાં તેણે પોતાની ઓળખ શું આપી હતી ? '

" તેનું નામ શરતચંદ્ર અને જાતનાં બ્રાહ્મણ હતા. "

" સાથે બચ્ચાં બાલાં વિગેરે કાંઇ હતું ?

" કાંઇજ નહિં. '

તેની પાસે કોઇ વેશ્યા આવતી હતી, કે નહિં, તે સંબંધમાં આપે કાંઇ તપાસ કરી છે કે ?

" હા, તપાસ કરી હતી પણ કાંઇ પ્રમાણ મળ્યુ નહિં. બધા કહેતા હતા કે બાબુ બહુજ પવિત્ર વિચારના છે.

" અને આપના શહેરમાં પોલિસ દરોગાનું ખુન કેવી રીતે થયું આપ અહિંના ઇન્સ્પેકટર છો. જરૂર આપે તે સંબંધમાં તપાસ ચલાવી હશે. તેની બરાબર સ્થિતિથી અને વાકેફ કરો. "

" તે ઘણી ભેદી સમસ્યા છે. સાંભળો—"

એટલામાં નોકરે હુકકો લાવીને ડિટેકટીવ રામસિંહ આગે રાખી દીધે

પ્રકરણ ૨ જું.

તપાસ, ચાલુ–ખુન પર ખુન.

હુક્કાની એક ઘુંટ ખેંચી ધુંવાના ગોટા કહાડતાં રામસિંહે પુછ્યું, " દરોગાનું શું થાણામાજ ખુન થયુ ? "

" નહીં સાહેબ, તે પોતાના મકાનમાંજ મર્યો ગયો છે. '

" તેનું મકાન થાણાથી કેટલું દુર આવેલું છે ?

" એકાદ માઇલ '

" થાણાથી તેટલું દુર રહેવાનું શું કારણ "

" જે મકાનમાં તેનું ખુન થયું છે, તે મકાન તેણે ખુન થયા પહેલાં લગભગ દશબાર દિવસ ઉપરજ ઓછી કીમતે ખરિદી લીધું હતું થાણાની આજુબાજુના મકાનમાં ત્યાર પહેલા તો તેઓને ભાડે રહેવું પડતું હતું.

" તે મકાનમાં પ્રથમ કોણ રહેતું હતું ? "

" બરાબર ખબર નથી, પણ સાંભળ્યુ છે કે કલકત્તાનો કોઇ માણસ ત્યાં માસ બે માસ માટે આવી રહેલ હતો. "

" તેના જવા પછી તુરતમાંજ દરોગાએ તે મકાન ખરિદી લીધું ?

" જી, હા. "

" તે મકાનમાં તે કુટુંબ કબીલા સહિત રહેતો હતો ? "

" કોણ ? "

" દરોગો "

" જી, નહી. ભાડાના મકાનમાં રહેવાની પુરતી સગવડ ન હોવાને લીધે તેના ઘરનાં કોઇ આવ્યાંજ ન્હોતા, તેથી ઘરના માણસોની સાથે રહેવા માટેજ તેણે આ મકાન ખરીદયું હતું પરંતુ કુટુંબ આવ્યા પહેલાં તો તે માર્યો ગયો. '

" મરનાર દરોગાનુ મૂળ વતન કયું '

" આકરગંજ '

" અહિં તે કેટલા વખતથી હતો. "

" થોડા વખતથીજ આવેલો હતો. ગયા વર્ષમાં તેણે પરિક્ષા પાસ કરી અને ત્યારથી તે અહિંજ હતો. '

" તેની ચાલચલણ વિષે તમે કાંઇ જાણો છે. ? '

પુછપરછ કરવાથી માલુમ પડયું છે કે, તે કદીપણ ખરાબ લોકોના સહવાસમાં આવતો ન્હોતો, તેમજ તેણે ખોટી રીતે કોઇને પણ દુઃખ આપ્યું ન્હોતું. "

" તેની ઉમ્મર કેટલી હતી ? ,,

" છવીસ સત્તાવીસથી વધારે નહીં "

" તેનું ખુન કેવી રીતે કરવામાં આવ્યું ! '

" છાતીમાં છરો ભોંકીને ? '

" મકાનમાં કયા ભાગમાં ખુન કરવામાં આવ્યું હતું ? '

" સુવાના ઓરડામાં, જણાય છે કે નિદ્રાવસ્થામાં તેનું ખુન થઇ ગયું છે."

"ખુની આજ ગામનો હોય તેમ તમને લાગે છે ?"

"હું તો તેમાં કાંઇ કરી શકયો નથી. મારી આટલી ઉમરમાં મેં ઘણા ખુની મામલાના ભેદો ખોલી અપરાધીઓને ગિરફતાર કર્યાં છે. પરંતુ આ બે મામલામાં તો મારી અક્કલ કામ કરતી નથી અને તેટલા માંટેજ આપને બોલાવવામાં આવ્યા છે."

"જોઇએ છીએ કે, શું થાય છે" રામસિંહે જવાબમાં કહ્યું.

બાદ રામસિંહે મુકદમાના બધા કાગળો જોયા અને ઇન્સ્પેકટરથી છુટો પડી તે પોતાના ઉતારા પર આવ્યો.

બીજે દિવસે સવારે રામસિંહ એક સાધારણ માણસનાં પોશાકમાં મરનાર દરોગાના પ્રથમના મકાનપર ગયો. ત્યાં જઈ જોયું તો નીચેના એક ભાગમાં આઠ દશ માણસો સાથે રહેતાં હતાં. રામસિંહે સમજી લીધું કે તે લોકોની આ એક કલબ છે કલબનો એક રસોઇઓ હતો તમામ ખર્ચ તેઓ ભાગે પડતું આપતા હતા. રસોઇયા ઉપર એક નોકર પણ હતો. રામસિંહ એક જગ્યા પર બેસી ગયો અને નવિન બાબુને બોલાવી પુછવા લાગ્યો કે "આપનું નામ નવિનબાબુ છે?"

કહેવાની જરૂર નથી કે નવિનબાબુ તે કલબના મેમ્બર હતા અને રામસિંહે તેનુ નામ કલબના નોકર પ સેથી જાણી લીધું હતુ.

રામસિંહના ઉપલા સવાલનો જવાબ આપતાં નવિનબાબુએ કહ્યું. "જી, હા"

"આપનું વતન કયાં છે"

"બાકરગંજ જીલ્લામાં."

"આ મકાનમાં જે દરોગા રહે છે, તેનું વતન પણ બાકરગંજ જીલ્લામાં છે તો શું આપ બંનેના મકાનો પાસે પાસે છે?

" નહીં, નહીં, પાસે પાસે તો નથી. એક જીલ્લામાં છે. મારા ગામથી તેનુ ગામ લગભગ આઠ નવ ગાઉ દુર છે."

" ઠીક છે આપને તેની સાથે કાંઇ ન્યાત જાતનો સબંધ છે કે

" જી નહી હું કાયસ્થ છું અને તે બ્રાહ્મણ હતો."

" હતો એટલે ? શું તે અત્યારે નથીં ? રામસિંહે અજાણ્યા થઇ પ્રશ્ન કર્યો

" શું આપ નથી જાણતા ? આપ અહિં હમણાજ આવેલા છો

" નહિં, હમેશને માટે તો અહીં રહેતો નથી. કોઇ કોઇ મુકદમા વખતે આવી જાઉ છું વારૂ, શું તેમના સંબંધમાં કાંઇ માઠો બનાવ બન્યો છે ?"

" તેની સાથે આપને કાંઇ પીછાણ હતી ?

" મારા એક મામલામાં તેણે ઘણી મહેનત કીધી હતી, અને તેટલા માટે હું તેને કાંઇ આપવા ચાહું છું ?"

" તે કયારની વાત છે ?"

" લગભગ બે માસ પહેલાની "

" વારૂ, તો આપ રૂપચંદ દરોગાની વાત કરી રહ્યા છો ને ?"

" હા. ઘણું કરીને રૂપચંદજી તેનું નામ હતું. તે આજ મકાનમાં રહેતો હતો.?

" જી. હા, તેનું તો ખુન થઇ ગયું."

" ઓ ? શું દરોગાનું ખુન કર્યા અને કોણે તેનું ખૂન કર્યું ?"

" તેનો તો કાંઇ પત્તો મળ્યો નથી. શહેરમાં મોટો ખળભળાટ મચી રહ્યા છે.

" પોલિસનું ખુન થયું ? તે કાંઇ સાધારણ વાત નથી. તે તો આ મકાનમાંજ રહેતો હતો ? ખૂન કયાં થયું ?"

" ખૂન થવા અગાઉ કેટલાક દીવસ પહેલાં તે આ મકાન છોડી એક બહુજ દુરના મકાનમાં રહેવા લાગ્યો હતો, અને તેજ મકાનમાં તેનું ખુન થઇ ગયું છે.

" રૂપચંદ તે બહુ ભલો માણુસ હતો વારૂ, તેનું ખુન" કેવી રીતે થયું ? આપ લોક તો તેની સાથે રહી ચુક્યા છે. શું આ બાબતમાં આપ કાંઇ પણ નથી જાણતા ?"

" જી, નહિં, અમો કેવી રીતે જાણી શકીએ ?

જરૂર થઇ જશે. તે આ વખતે કયાં હશે, તે આપ જાણો છો?

" નહિં, સાહેબ, હું તેને લગતી કાંઇપણ ખબર જાણતો નથી હા, એટલું જાણું છું કે તે અહિં નથી.

" આ મકાન છોડી શું તે અહિંથી ચાલી ગયો છે ? આપ સાચેસાચું કહો છો ?

" હા ખરૂંજ કહું છું. તે અહિંથી ચાલી ગયો છે, ' તેના જવા પછી રૂપચંદ દરોગાએ આ મકાન ખરિદી લીધું અને આ મકાનમાંજ તેનું ખુન થઇ ગયું

" ખુન કોણે કર્યું ?

" ભલા, તે હું કેવી રીતે કહી શકું, જ્યાં પોલિસની અકકલ પણ કામ કરતી નથી તો તેનો પત્તો હું કેવી રીતે મેળવી શકું ?

" આ મકાન કોનું હતું ?

" અહિંના પ્રખ્યાત ગુરૂબાબુનું.

" એટલું કહી તે માણુસે પોતાનો માર્ગ લીધો. રામસિંહ નજી કની એક દુકાનપર બેસી ગયો. દુકાનદારે તેને પુછયું " આપ કયાં રહો છો. ?

"કલકત્તામાં" રામસિંહે જવાબ આપ્યો.

"અહીં કેવી રીતે આવવું થયું?

"તેના કેઇ અનક્ષમના મિત્રનો પત્તો આપ આપી શકો છો?"

"તેના અહી કોઇ મિત્ર ન્હેતા, તે સરકારી કામકાજથી છુટો થઇ ઘેર આવતો. ત્યારે પોતાનો બધો સમય પુસ્તકો વાંચવામાંજ ગાળતો હતો.

રામસિંહે જોયું કે અહિંથી કાંઇ પત્તો મળી શકે તેમ નથી તેણે નવિનબાબુનો ઉપકાર માની ત્યાંથી ચાલતી પકડી.

રામસિંહ કલબવાળા મકાનથી નીકળી પત્તો લગાવતો લગાવતો રૂપચંદ દરોગાના નવા મકાનપર આવ્યો. જોયું તો મકાન ખાલી છે. કોઇપણ જાતનો માલ અસબાબ નથી. મકાનનો દરવાજો ખુલ્લો પડેલો છે. રામસિંહ અંદર જોવા લાગ્યો, તેજ વખતે એક માણસ રસ્તાપર ચાલ્યો જતો હતો. રામસિંહને આમ દરવાજામાં અંદર જોતો ઉભો રહેલો જોઇને તેણે પુછ્યું. "આપ કોને શોધો છો?

"હું કલકતાથી આવ્યો છું.

"કલકતાનોજ કોઇ માણુસ અહિં રહેતો હતો, જણાય છે કે આપ તેનીજ શોધમાં છો.

"આપનું અનુમાન બરાબર છે હું તેનીજ શોધમાં છું. તે મારો મિત્ર છે. હું કામકાજ માટે અત્રે આવ્યો છું પણ ઉતરવાનું ઠેકાણું મળતું નથી. તેની સાથે મુલાકાત થયા પછી કાંઇને કાંઇ બંદોબસ્ત કરીશ,

"હું આ મકાનના માલિકને મળવા આવ્યો હતે. પરંતુ હવે સાંભળું છું કે તે તો અહિંથી ચાલ્યો ગયો છે.

"શું, આપ માલેકસાહેબના સાંબંધી છો?

" નહીં, પણ તે મારો મિત્ર છે,

" તે બહુજ ભલો માણસ છે, જે દિવસે તે જવાનો હતો, તેજ દિવસે તેણે અમારી દુકાનનો પાઇએ પાઇનો હિસાબ ચુકવી આપ્યો હતો. "

" તે કયાં ગયો છે તે આપ જાણો છો ?

" તેણે કહ્યું હતુ કે હવે હું દેશ તરફ જાઉં છું.

" તે અહીં શું કામ કરતો હતો ?

" તેની કાંઇ ધંધો રોજગાર કરવાની ઇચ્છા હતી. પરંતુ જતી વખતે તેને મોહડેથીજ સાંભળ્યું કે વેપાર રોજગાર કાંઇ જામ્યો નહીં.

" હું એક વાત આપને પુંછવા માગું છું–માણેકલાલની ચાલ ચલગત ઘણી વાંધાભરી હતી. ઘરના લોકો સાથે તેથી હંમેશ ઝઘડા થતા હતા, અને તે કારણને લઇનેજ તે અહીં આવ્યો હતો અહીં તેની ચાલચલગત કેવી હતી ?

" તમે આ શું કહો છો, શું આવા સારા માણસોને પણ દોષીત કહેવામાં આવે છે ?

આજકાલ શ્રીમંતોના છોકરાઓને " શરાબ અને રંડી " વિના ચેન પડતું નથી.

"અહીં તો અમે કદી પણ તેને આવા ખરાબ કામ કરતાં જોયો નથી. તે લગભગ આખો દિવસ અહીં બેસી વીતાડતો હતો પરંતુ કદી પણ તેના મ્હોંડેથી શરાબ કબાબનું નામ સાંભળ્યું નથી.

રામસિંહ નિરાશ થઇ ત્યાંથી ઉઠયો. દુકાનથી થોડે છેટ જતાં તેના ચ્હેરા પર ચિન્તા જણાવા લાગી. એ ખુન થઇ ગયાં. બંનેની ચાલચલણમાં દોષ નથી. માણેકલાલ પણ નિર્દોષ નીકળ્યો, કેવો મામલો

છે ? રામસિંહ વિચારવા લાગ્યો કે જેટલાં ખુન થાય છે. તે ઘણું કરીને સ્ત્રી અગર તો ધન દોલતને માટેજ થાય છે સ્ત્રીવાળા મામલામાં વિશેષ ખુન થાય છે, પરંતુ અહીંનો મામલો તો કાંઇક અજબ છે. કેંડાખાલવાળા મેદાનમાં જે ગ્રહસ્થનું ખુન થયું તેનું ઠેકાણું હરિઘોષ સ્ટ્રીટ કલકત્તા બતાવવામાં આવ્યું હતું. ઠેકાણું આપતી વખતે કલકત્તાથી પોલિસનું સરટીફીકેટ તેણે રજુ કરેલું હતું. પરંતુ અત્યારે તો માલમ પડે છે કે, તે ગૃહસ્થનું ત્યાં નામ નિશાન પણ નહોતું માત્ર એટલુંજ નહીં પણ જે મકાનનો નંબર લખવામાં આવ્યો હતો તે ઘણા વખતથી ખાલી પડયું છે. ત્યારે પોલિસે તે સરટીફીકેટ કેવી રીતે આપ્યું ? મરનારે પોતાનું નામ ઠેકાણું છુપાવ્યું હતું તે યુક્તિ શું તેણે પોતાને મરવા માટેજ રચી હતી ? જો એમ માનીએ કે, તેણે આત્મઘાત કર્યો હોય, તો કલકત્તાથી આટલે દુર સુધી આવવાનું શું કારણ ? તેના બંધુઓ, માણસો, હાથી, ઘોડા વિગેરેનો વિચાર કરતાં, તે એક મોટો શ્રીમંત હતો શિકાર કરવાને માટે આવ્યો હતો પરંતુ તેનો ખુદનો શિકાર થઇ ગયો ! કેવાં ભેદથી ભરપુર આ મામલો છે. !

હવે રૂપચંદ દરોગાનું ખુન કેમ થયું, કેવી રીતે થયું. કોણે કર્યું તેનો પત્તો લાગતો નથી. એક ભેદ એ છે કે રૂપચંદની પહેલાં જે માણસ તે મકાનમાં રહેતો હતો તે કલકત્તા વાસી હતો ગમે તેમ હોય પણ આ મામલો કલકત્તા સાથે ઘણો ગાઢો સંબંધ ધરાવે છે એમ સોચતો વિચારતો રામસિંહ ગુરૂબાબુના મકાનની સામે આવી પહોંચ્યો. દરવાજા પર દરવાન ઉભો હતો. રામસિંહે તેને પુછયું, " ગુરૂબાબુનું મકાન આજ કે ?

'જી હા સાહેબ" દરવાને જવાબ આપ્યો

"તમારો મુનીમ અહીં છે કે?

"કોણ મુનીમ?

"જે હિસાબ કિતાબ રાખે છે તે.

અમારા બાજુને એક ગુમાસ્તો છે અને તેજ હિસાબ રાખે છે. તેની સાથે આપને કામ છે? અને જો તેમ હોય તો અંદર આવો.

રામસિંહ દરવાનની સાથે બેઠકમાં આવી પહોંચ્યો. ત્યાં મુનીમ એક ફાટેલી ચટાઇ ઉપર બેસી આંગળીઓની મદદ વડે હિસાબ ગણી રહ્યો હતો સામે બે બેઠુનો અંદરો અંદર ગુસપુસ કરી રહ્યા હતા. એક નોકર હુક્કાની ચીલમ ભરતો હતો: મુનીમે ડિટેક્ટીવને જોઇ પોતાની આંખપરના ચશ્મા ઉનાર્યા અને તેને યોગ્ય આવકાર આપી બેઠક લેવા કહ્યું

પાસે પડેલી એક ખુરશી ઉપર રામસિંહે પોતાની બેઠક લીધી. અને મુનીમ તરફ ફરી તેણે કહ્યું. "આપને હું એક વાત પુછવા માંગુ છું.

"ભલે ખુશીથી પુછો. મુનીમે જવાબ આપ્યો.

"આ શહેરની પૂર્વ તરફ આપનું કોઇ મકાન હતું કે?

"જી હા, પણ તે તો મે વેચી નાંખ્યું છે.

"કેને વેચાતું આપ્યું?

"રૂપચંદ દુગ્ગાને

"રૂપચંદનું ન મકાનમાં ખુન થયુ તે આપ જાણો છો?

"હા, સાંભળ્યું છે શું આપ પોલિસ છો?

"માનો હો કે પોલિસજ છીએ.

મુનીમનું નામ રામતનું થાય છે. રામસિંહને પોલિસ સમજતાંજ તે ઉભો થઇ ગયો. નોકરને હુકો લાવવાનું કહી તેને પોલિસના આવવાની ખબર વડા બાબુને આપવા મોકલ્યો. બડા બાબુ તુરતજ આવી પહોંચ્યા અને રામસિંહ સાથે સવાલ જવાબ કરવા લાગ્યા.

નોકરે હુકો લાવી ડિટેકટીવ રામસિંહની સામે રાખી દીધો. રામસિંહ હુકો પીતો પીતો બડા બાબુ સાથે વાતચીત કરવા લાગ્યો તેણે બડા બાબુને કહ્યું. ' મારા આવવાથી આપને વિશેષ તકલીફ નહીં થશે. આપને થોડા સવાલો પુછી હું જવા માગું છું."

" ભલે જે કાંઇ પુછવું હોય તે ખુશીથી પુછો.

" આપના મકાનનો રૂપચંદ દરોગા સિવાય બીજો કેઈ ગ્રાહક હતો.

" જી, નહી, અમારા એક મુકદમાને લીધે રૂપચંદ દરોગા સાથે અમને ઓળખાણ થઈ. તે વખતે અમારી મકાન વેચવાની મરજી હતી. રૂપચદે તે મકાન ખરીદવાની ઇચ્છા દર્શાવી અને અમોએ તે મકાન તેને વેચાતું આપ્યું.

" જે મુકદમાને લઇ રૂપચંદ આપના સંબંધમાં આવ્યો તેમાં આપને લાભ મળ્યો ?

" જી ના. હારી ગયા.

" મુકદમો કોણની સામે હતો ?

" મ્યુનીસિપાલિટી સામે અમારી જમીન મ્યુનીસિપાલીટી પોતાની રસ્તા નીચે લેવા માગતી હતી અને ઝઘડાનું મૂળ કારણ તેજ હતું.

" શું રૂપચદે તે સંબંધમાં આપની કાંઇ વિરૂદ્ધમાં રીપોર્ટ કર્યો હતો ?

" નહીં, નહીં, તે તો બહુ ભલો માણસ હતો. તેણે તો બધો સાચે સાચો અહેવાલ લખ્યો હતો."

" હવે એક વાત પુછું છું અને તે એ કે, આપના તે મકાનમાં જે ભાડુત રહેતો હતો તે ત્યાંથી ક્યારે ચાલ્યો ગયો ? મકાન વેચવા પહેલાં કે પછી ?

" નહીં, તે પહેલાંજ નીકળી ગયો હતો, અને ત્યાર પછી મકાન વેચી નાખવામાં આવ્યું.

" ત્યાં જે એક બાબુ રહેતો હતો તેનું નામ અને ઠેકાણું આપ જાણો છો ?

" તેનું નામ માણેકલાલ અને તે કલકત્તાનો રહેવાસી હતો.

" કલકત્તામાં કઇ જગ્યાએ ?

" તે તો હું નથી જાણતો, અને જાણવાની જરૂર પણ ન્હોતી. ફક્ત એટલુંજ જાણું છું કે તે કલકત્તામાં રહેતો હતો.

" માણેકલાલની ચાલચલણ કેવી હતી ? આપ કાંઇ તે વિષે જાણો છો ?

" તે તો હું કંઇ નથી જાણતો. આજ દિવસ સુધીમાં તેની માત્ર બે વખત મુલાકાત થઇ હતી, અને તે પણ ઘણા થોડા વખત માટે હા એટલું તો હું ખાત્રીથી કહું છું કે, તે બધા માણસો સાથે નમ્રતાથી વર્તતો હતો.

રામસિંહ હવે બીજું શું પુછે ? તેણે ચોપીચોપીને, ફેરવી ઉલટાવીને બારીક પ્રશ્નો પુછ્યાં છતાં પણ જ્યારે કાંઈ ન વળ્યું. ત્યારે તે ત્યાંથી વિદાય થઇ માજીસ્ટ્રેટ સાહેબના બંગલાપર આવી પહોંચ્યો. ત્યાં ઘણા વખત સુધી વાતચીત થઇ. છેવટે રામસિંહે કહ્યું,

" આવી સ્થિતિમાં કેંડાખાલના મેદાનમાં એક વખત જઈ આવવું એ મારા ખ્યાલથી મને ઠીક લાગે છે; મારે બે અનુભવી કોન્સ્ટેબલોની જરૂર પડશે. હું આજેજ સાંજના રવાના થઈશ."

સાહેબે રામસિંહને બે કોન્સ્ટેબલો આપ્યા. સાંજને વખતે રામસિંહ અને તે બંને કોન્સ્ટેબલો પોતાના પોશાક બદલીને કેંડાખાલના મેદાન તરફ જવા રવાના થયાં.

પ્રકરણ ૩ જું.

નવું અજવાળું-મરિયમ.

કેંડાખાલનું મેદાન મૈમનસિંગથી આશરે ૪૦ ગાઉ દુર છે. કેંડાખાલ ખરી રીતે એક પાણીના વહેળાનું નામ છે, જે બ્રહ્મપુત્રા નદીમાંથી નીકળે છે. ચૈત્ર વૈશાખ માસમાં આવા વહેળાઓ સુકાઈ જાય છે, પરંતુ ચોમાસામાં તેમાં પાણી ભરપુર ભરાઈ જાય છે તેની આસપાસ માણસ જાતની વસ્તીનું બીલકુલ નામ નિશાન નથી.

રામસિંહ, બંને કોન્સ્ટેબલો સાથે કેટલાક દિવસે અહિં આવી પહોંચ્યો. ત્યાંથી પ્રથમ તે શક્તિપુરના દરોગાને મળ્યો. દરોગાએ તેની ખુબ આગતા સ્વાગતા કરી. રામસિંહના ખાણા માટે પણ બહુજ સારી વ્યવસ્થા કરી તેને જમાડયો એ રીતે ખાણાથી દરેક

થયા પછી દરોગા રામસિંહની વચ્ચે મુકદમાને લગતી વાતચીતની શરૂઆત થઇ.

રામસિંહે પુછ્યું "મરનારની ઉમર વિગેરે બાબતો મૈમનસિંગના ઇન્સપેક્ટર પાસેથી મેં જાણી છે. આપને એટલુંજ પુછવાનું છે કે, જે માણસો મરનારની સાથે હતાં તેઓ બધાને હવાલતમાં કેદ રાખવામાં આવ્યા છે."

"મરનાર ગૃહસ્થનાં ઠેકાણા વિના આપે તેઓ પાસેથી કાંઇ જાણ્યું છે?"

"જી, નહીં. ઘણી કોશીશો કરવા છતાં તેની પાસેથી કાંઇ પત્તો મળી શક્યો નહિં."

"તેઓ શું કહે છે?

"તેમનું કહેવું એમ છે કે અમે બધા કલકત્તાની જાન બજારમાં તે બાબુને ત્યાં નોકર હતા.

"ત્યાં કાંઇ તપાસ કરી હતી કે?

"જી, હા. થઇ હતી."

"તપાસ કરવા માટે કોણ ગયું હતું?

"હું અને અમારા ઇન્સપેકટર સાહેબ.

"ત્યાં જઇ આપ બંનેએ શુ જાણ્યું?"

"જાન બજારવાળા મકાનમાં મરનાર ભાડે રહેતો હતો, અને ત્યાં તેણે હાથી, ઘોડા વિગેરે ખરીદ્યા હતા.

"ત્યાંથી કાંઇ નવી વાત જાણવામાં ન આવી.

"તેની સાથે જે માણસ કામને માટે રહેતો હતો, તેને મેં અહિંજ રાખ્યો છે. કહો તો બોલાવી આપું.

"હા. તેને હમણાંજ બોલાવી આપો.

દરોગાનો હુકમ થતાંજ એક કોન્સ્ટેબલે હવાલતમાંથી તે માણસને લાવી હાજર કર્યો.

તે આવનાર માણસની ઉમર લગભગ ૪૦ વર્ષની હતી. તે દેખાવમાં સારો માણસ જણાતો હતો. રામસિંહે તેને પગથી તે છેક માથા સુધી જોઇને પુછયું તમારૂં વતન કયાં છે?

જેસોર જીલ્લામાં

જે બાબુનું તે દિવસે ખુન થયું. તેની સાથે તમારે પહેલ વહેલી મુલાકાત કયાં થઇ.

કલકત્તામાં.

તમારૂં નામ શું છે.

મારૂં નામ મથુરાનાથ છે.

કલકત્તામાં તમે શું કામ કરતા હતા.

જાન બજારમાં મારી તંબાકુની દુકાન હતી. તે અરસામાં બાબુસાહેબ સાથે મારે મુલાકાત થઇ અને તેણે મને માસીક ત્રીસ રૂપીયા ૧ પગારથી નોકર રાખી લીધો ત્યાથી મેં દુકાન ઉઠાવી દીધી અને તેની સાથે રહેવા લાગ્યો.

હું તમને થોડાક સવાલો પુછવા માંગું છું તેના જો બરાબર ઉતર આપશો તો તમારા શેઠના ખુનીનો પત્તો જડશે અને તમો લોકોનો છુટકારો પણ થઇ જશે.

સાહેબ, દુકાનમાં મહેનત કરવાથી જે વીસ પચ્ચીસ રૂપીયા મળી જતાં હતાં, તે અત્યારે બહુજ સુખના લાગે છે કારણ કે તે સ્થિતિમાં મારી વૃદ્ધ માતા, સ્ત્રી, અને બાળ બચ્ચાંને આટલા દુર

છોડવાનો વખત હવે કોણ જાણે હું ક્યારે તેઓને મળીશ. એટલું કહી તેણે લાંબો નિશ્વાસ ખેંચ્યો.

જો ખૂની પકડાઇ જાય તો પછી તમારા છુટકારા માટે બિલકુલ વિલંબ નથી. પણ જો કાંઇ પત્તો ન મળ્યો તો કેદખાનામાં સડવું પડશે. માટે જે પુછુ તેનો બરાબર જવાબ આપો.

ભલે ખુશીથી પુછું જેટલા આવે છે તે બધા એજ પ્રશ્ન કરે છે પણ કોઇ ખૂનીના પકડાંઇ જવાની ખબર નથી સંભળાવતું આપ આવ્યા છો તો આપપણ પુછપરછ કરી જાઓ હું જાણું છું તે કહી આપીશ.

મથુરાનાથની વાતચીતના ઢંગ ઉપરથી તે બીલકુલ બેગુનાહ સાબીત થાય છે. રામસિંહની પણ તેવીજ ખાત્રી હતી. તો પણ તેણે તેને પુછયું તહારા શેઠ કોઇ દિવસ કોઇપણ સ્ત્રીને ત્યાં જતો આવતો હતો ?

આવા મેદાનમાં તે ભલા સ્ત્રી કયાંથી આવે ? જયારથી અમે તેમની સાથે છીએ ત્યારથી તે છેક આજ સુધી તેની ચાલચલણમાં કાંઇ પણ કલંક મે આંખે જોયું નથી તેમ કાને સાંભળ્યું નથી.

આગાઉની સ્થિતિની તો ઇશ્વરને ખબર. જે દિવસે તે કલકત્તાથી નીકળ્યા. તેજ દિવસથી હું તેના સહવાસમાં આવ્યો.

તમારો શેઠ શું અહિં કોઇ સ્ત્રીને સાથે ન્હોતો લાવ્યો ?

જી, નહિ.

અહિં હંમેશા તે શું શું કામ કરતો હતો ?

તેના વખતનો મોટો ભાગ તો પુસ્તકો વાંચવામાંજ પસાર થતો હતો. કોઇ કોઇ વખતે તે શીકારને માટે બહાર નીકળતા હતા.

શીકારને વખતે તેની સાથે કોણ કોણ રહેતું હતું ?

ત્રણ શિકારીઓ હતા અને તેઓજ તેની સાથે જતા હતા. કોઇ કોઇ વખતે હું અગર તો કોઇ બીજો માણસ તેમની સાથે જતો હતો

કદી બીજે ક્યાંય પણ જતા હતા કે ?

જી નહી બીજે જાય ક્યાં ? હા, કોઇ વખત તે કાળા રંગના ઘોડા ઉપર સ્વાર થઇને એકલા જંગલમાં નીકળી જતા હતા અને એક પહોર રાત વીતી ગયા પછી પાછા ફરતા હતા.

શું તે એકલાજ જતા હતા, સાથે કોઇ નોકર ચાકર રહેતો ન્હોતો

જી, નહીં. સાથે કોઇ રહેતું ન્હોતું અને તે કોઇને સાથે લઇ જતા પણ ન્હોતા.

રામસિંહના મનમાં હવે કાંઇક આશા બંધાઇ તેણે મથુરાનાથને કહ્યું તમારા લોકોમાંથી કોઇએ પણ જંગલમાં જઇ તમારા શેઠનું આવવા જવાનું સ્થાન જોયુ હતું ?

નહીં, એવી કાંઇ જરૂર ન્હોતી પડતી કે જેથી અમે તેની પાછળ પાછળ જઇ તે સ્થાનનો પત્તો લગાવીએ

તમારા મુકામની કઇ બાજુએથી તે જંગલમાં દાખલ થતા હતા

બરાબર ઉત્તર તરફ આગવાનનુ જંગલ છે. ત્યાંથી એક ન્હાની કેડી એક ઘોર જંગલમાં ગયેલી છે, અને તેજ રસ્તેથી તે જતા હોવા જોઇએ

રામસિંહે દરોગા તરફ ફરીને કહ્યું તેના ઘોડા વિગેરે ક્યાં છે ?

બધા ઘોડા, હાથી અને અને કુતરા વિગેરે મૈમનસિંગ મોકલી દેવામાં આવ્યા છે.

રામસિંહે બીજી કોઇ વાત પુછી નહીં, કેદીને રવાના કરી તે અને દરોગો આપસ આપસમાં વાતચીત કરવા લાગ્યા તે દિવસ

રામસિંહે ત્યાંજ ગાળ્યો. સાથેના કોન્સટેબલોને ત્યાં છોડી બીજે દિવસ રામસિંહ ત્યાંથી વિદાય થયો.

શકિતપુરના થાણા અને મરનાર બાબુના મુકામ વચ્ચે સાત આઠ માઇલનું અંતર હતું.

ડિટેકટીવને પોતાનો વેશ બદલવાની વખતો વખત જરૂર પડે છે. રામસિંહ કલકત્તાથી રવાના થયો તે વખતે તેણે પોતાની સાથે સન્યાસીનો પોષાક પણ લઇ લીધો હતો. શકિતપુરના થાણામાંથી રવાના થઇ તેણે આખા શરીર પર ભસ્મ ચોળી, માથા પર જટા ધારણ કરી, હાથમાં એક લાંબો લોઢાનો ચીપીઓ લઇ એક આબાદ સન્યાસી બની ગયો. અને તે એકાન્ત બીયાબાન જંગલમાં ઇશ્વરનું ભજન ગાતો રસ્તો કાપવા લાગ્યો.

તંબુવાળી જગ્યા પાસે આવી તેણે જોયું તો, ત્યાંથી થોડે છેટે આગવાનનું એક અઘોર જંગલ દ્રષ્ટિની ગતિને રોકી રહ્યું છે. તેણે વિચાર્યું કે મથુરા તરફથી કહેવામાં આવેલું જંગલ આજ છે. રામસિંહ પોતાના ધારણ કરેલા વેશમાં બેધડક થઇ તે તરફ ચાલ્યો. જંગલની પાસે પહોંચ્યો પેલી સાંકડી કેડી પણ મળી આવી રામસિંહ તે સાંકડે રસ્તે ચાલવા લાગ્યો ઘોર જંગલ ધીમે ધીમે વધારે અંધકારમય થતું ચાલ્યું. રસ્તો એવો વાંકો ચુંકો હતો કે જો તેને સાપની વક્ર ગતિની ઉપમા આપવામાં આવે તો કાંઇ અતિશયોકિત કરી કહેવાય નહીં. કોઇ કોઇ ઠેકાણે ઝાડની ડાળીઓ અને પાંદડાથી રસ્તો લાંબા વિસ્તારમાં ઢંકાઇ ગયો હતો. રામસિંહ આ ભયાનક જંગલની દીલ ધ્રુજાવનારી ક્રુરતા સામે હિંમતી થઇને રસ્તો કાપવા લાગ્યો. થોડો વખત ચાલવા પછી એક સુંદર વહેતી નદીની પાસે તે આવી પહોંચ્યો.

આટલે દુર આવવા છતાં પણ જ્યારે ડિટેક્ટીવે માણુસ જાતનું નામ નિશાન ન જોયું. ત્યારે તેનાથી વધારે આગળ જવાનું નિરર્થક સમજી એક ઘટાદાર ઝાડની નીચે નદીના કીનારા પર જઇને તે બેઠો. નદીનાં મંદ મંદ વહેતી લેહરો નિહાળીને પોતાને થાક દુર કરતો રામસિંહ ચોતરફ નજર ફેંકી રહયો છે. સઘળી દિશાઓ તેને અંધકારમય જણાવા લાગી તે મનમાં વિચારવા લાગ્યો-આવો કેસ કોઇએ પોતાની આંખે જોયો નહીં હશે. બે માણુસો માર્યા ગયા બંને મોટા કુટુંબના વળી આ તો કોઇ વિચીક્ષણ માણુસ હતો. હાથી ઘોડા, નોકર. સવારોની સાથે શિકાર ખેલવા આવ્યો અને તે ક્યાંથી આવ્યો કેવી રીતે આવ્યો તે કોઈ જાણતું નથી ઘણાં ઘણાં ખુની મામલાનો પતો લગાડયો, પરંતુ આવો ભેદી મામલો કદાપિ સામે આવ્યો નહોતો બીજી જગ્યાએ તો ખુનીના ઘરબારનો પતો મેળવવાનું હોય છે, પણ અહીં તો તેનાથી ઉલટું જેનું ખુન થયુ છે તેના નામ ગામનો પત્તો લગાવવાનો છે. જાન બજારમાં રહેવા છતાં હરિઘોષ સ્ટ્રીટનું ઠેકાણું લખવામાં આવ્યું અને પોલિસે પણ તે ખાલી મકાનનું સર્ટીફીકેટ રજુ કરી દીધું કેવો અદ્ભુત બનાવ ?

એકાએક રામસિંહની નજર એક નવીન સ્ત્રી પર પડી. આવી ઉજડ જગ્યામાં આ સ્ત્રી કયાંથી આવી સ્ત્રીની ઉમ્મર આશરે ચોવીસ વર્ષની જણાતી હતી તેના દરેક અવયોમાંથી સુંદરતા ટપકતી હતી.

રામસિંહ ભારે ઉત્સાહ અને આનંદમાં આવી ગયો તેને ઘણી અજાયબી ઉપજી. તે મનમાં બોલી ઉઠયો હેં ! આ જંગલમાં સ્ત્રી ક્યાંથી ! શું મારી મહેનત અહીં સફળ થશે !

રામસિંહે તે સ્ત્રીની નજરે ન પડવાનું ડહાપણ ભર્યું સમજી ઝાડની આડમાં છુપાઇ ગયો. ત્યાંથી તે સ્ત્રીની હિલચાલ જોવા લાગ્યો. તેની ખુબસુરતી એક રાજવંશી જનાનાની મહારાણીને શરમાવે તેવી હતી. તે હવે રાજહંસણીની માફક નદીમાં સુનિર્મળ નીરમાં તરવા લાગી. પણ તે પાણીમાં વધુ વખત ન રહી. જલદીથી બહાર નીકળી એક માટીના ઘડામાં તેણીએ પાણી ભરી ભીંજાયેલા કપડા સાથે તે ચાલતી થઇ ડિટેકટીવ રામસિંહ પણ થોડે થોડે અંતરે છુપાતા ભરાતો તેની પાછળ ચાલ્યો.

થોડે દુર જવા પછી તે સુંદરી એક અઘોર જંગલમાં દાખલ થઇ ત્યાં ન્હાની ન્હાની ઘાસીક ઝુંપડીઓ હતી. એકમાં એક બુઠ્ઠી બેઠી બેઠી કાંઇ કામકાજ કરતી હતી.

રામસિંહ તેની સામે ન ગયો, ત્યાંથી થોડો પાછો હઠી ગયો. થોડીવાર સુધી વિચાર કરતો રહ્યો કે હવે શું કરવું? પેલી સુંદરીના દેખાવ અને ઘાટઘટમ ઉપરથી તે કયા દેશની અને કઇ જાતની હતી તેનું અનુમાન કરવું મુશ્કેલ થઇ પડ્યું. રામસિંહે વિચાર કર્યો કે બનવા જોગ છે કે આ સ્ત્રીજ પેલા શ્રીમંત બાબુના ખુનનું કારણ હોય. સ્ત્રીના રૂપ લાવણ્યથી મોહ પામીને કદાચ તે અહિંયા આવતા હોય તો શું નવાઇ! આ પ્રકારે તે અહિં હંમેશ આવતો જતો અને તેથી આ સ્ત્રીના કોઇ સગા સંબંધીને ખરાબ લાગ્યું હોય તો શું આશ્ચર્ય? બનવાજોગ છે કે, આ સ્ત્રીના કોઇ સંબંધીએ તે બાબુને મારી નાંખ્યો હોય. પરંતુ જો તેમ હોય તો પછી તે પોતાના નામ ગામ ખોટા બનાવીને અહીં શું કામ આવે? વળી તે કોઇ સાધારણ મનુષ્ય નહોતો તે બારે તો તેણીને પોતાનાજ મુકામ પર

બોલાવી શકે. જે હોય તે જોઈએ એટલું તો ચોક્કસ કે રામસિંહના નિરાશ હૃદયમાં હવે આશાના કિરણો ઝબકવા લાગ્યા કેટલોક વિચાર કરવા પછી છેવટે તે ઝુંપડી તરફ ચાલ્યો.

બુઢી સ્ત્રીએ સન્યાસીને આવતો જોઇને વિસ્મય ભાવથી સાદ કર્યો—મરિયમ.

આ સાદ સાંભળતા બાજુની ઝુંપડીમાંથી પેલી યુવતી બહાર આવી અને બોલી:—શું છે ?

એક સંન્યાસી બાવા આવ્યા છે બુઢીયાએ કહ્યું.

સન્યાસી બાવા ઉર્ફે રામસિંહ ડિટેકટીવે જોયું કે, પેલી નદી પરની મનમોહન સુંદરી બહાર આવીને ઉભી છે. આ સ્ત્રીનું નામ મરિયમ છે. રામસિહે ભેજાનું દહિં કરી નાખ્યું, પરંતુ તેની સમજ કે યાદમાં આ વાત ન આવી કે, મરિયમ એ કઇ ભાષામાં યા કયા દેશનો શબ્દ છે.

છેવટે આવી સ્થિતિમાં વધુ વિચાર કરવાનું યોગ્ય ન સમજી તેણે તે બુઢીયાની સમક્ષ જઇ કહ્યું:—માઇ કાંઇ ખાવાનું આપશો ભુખ લાગી છે.

મરિયમ સન્યાસી બાવાની નજીક આવી, તેની મુખમુદ્રા નિહાળી રહેજ મ્હોડું મલકાવી બોલી:—આપ રજપુત છો ?

હમે તો સાધુ છીએ, રજપુત કહો યા બ્રાહ્મણ કહો, હમારી દ્રષ્ટિમાં તો સઘળો સંસાર સમાન છે.

આપ ક્યાંથી આવો છો. ?

માઇ, એ તરફ ચન્દ્રનાથની જાત્રા પર ગયો હતો ત્યાંથી ભુલતો ભટકતો અહિં આવી પહોંચ્યો છું. ?

પણ આપને આ સન્યાસ ગ્રહણ કરવાને બે ચાર દીવસથી વધુ વખત થયે ન હોય તેમ જણાય છે. હજુ પગમાં જોડાના દાબ પણ મજુદ છે.

નહિ, હું લગભગ દસ વર્ષથી આ આશ્રમમાં છું.

હા, તેમ પણ હોઇ શકે. એકદમ આમ ઉન્નતિ થવી પણ મુશ્કેલ છે અગાઉ તો કદાચ ગલીએ ગલીએ હાંક મારીને ઘુમવુ પણ પડયું હશે. ચાલાક મરીયમે ભરમમાં તાણો માર્યો.

આ સાભળતા રામસિંહ સહમજી ગયો. તે મનમાં બોલ્યો રમણી ઘણી ચતુર છે તેણી મારો ભેદ અવશ્ય પામી ગઇ છે આવી સ્ત્રીનું રહેઠાણ જગલમાં કદી પણ હોઇ શકે નહિ. હોય ન હોઇ પણ અવશ્ય આ કલક-તાની રહેવાવાળી કોઈ બુદ્ધિશાળી અને ચારિત્રવાન યુવતિ છે. તો પણ મારે મારો ભેદ ખોલવો ઠીક નથી આવો ઝડપી વિચાર કરી લઇને તે બોલ્યો:-હમે સન્યાસી છીએ હમારી ઠઠ્ઠા-મશ્કરી ન કરો. બાઈ, ભુખ લાગી છે' કાંઈ ખાવાનું હોઇ તો આપો.

સારૂ, તો આપ શું ખાશો ?

વેશધારી સન્યાસીએ કહ્યું કદાચ તુ સમજી ગઇ છે. કે હમે રજપુત સન્યાસી છીએ. રજપુતોને માટે યોગ્ય હોય તેવા આહારથી હમે પ્રસંન્ન થઇશું

મરિયમ બોલી સન્યાસી હો કે નહિ તે તો ઇશ્વર જાણે. હું એટલું તો જરૂર સમજુ છું કે. આપ રજપુત છો.

રામસિંહને વધુ વાદાવવાદ કરવાનું ઉચિત ન લાગ્યુ. મરિયમે રસોઇને માટે સીધુ લાવીને સામે મૂક્યું રામસિંહે પોતાને હાથે

રસોઇ બનાવી અને ઇચ્છાનુંસાર ભોજન કર્યું. બુઢીયા અને મરિયમે પોતા માટે અલગ રસોઇ પકાવી. રામસિંહ ભોજન કરતો હતો તેવામાં મરિયમ એક થાળીમાં તરકારી લઇ આવી સન્યાસીને પીરસવા લાગી, કે તુરતજ રામસિંહે તેણીને અટકાવીને ના પાડી મરિયમ બિચારી લજ્જિત થઇને પાછી ચાલી ગઇ, પરંતુ તેણી જતાં જતાં લાંબા નિશ્વાસ સાથે એટલું બોલતી ગઇ કે-આહ ! સઘળી દુનિયા દુશમન થઇ રહી કોણ કોને આપે છે, કોણ કોને ખવરાવે છે, આ તો બધી જુઠી માયા છે.

રામસિંહે આ શબ્દો સાંભળીને મરિયમની મનમાં પ્રશંસા કરી અને તે દીવસે ચોવીસ કલાક તેણે ત્યાંજ વીતાડવા નિશ્ચય કર્યો

મરિયમ પોતાના હમેશના નિયમ અનુસાર નદીપરથી નાહી ધોઇ ગળામાં સુગંધી વનફુલોની માળા પહેરી ઝુંપડીમાં પાછી ફરી ચો તરફ સુગંધ ફેલાઇ રહી હતી તેણી હસ્તી મુસ્કરાતી સન્યાસી બાવા પાસે આવી અને નયન કટાક્ષથી તેને મોહિત કરતાં તે બોલી શું આપ હજુ નથી ગયા ?

ઘણી લાંબી મજલ કરીને આવ્યા છીએ, તેથી શરીરમાં કાંઇક અશક્તિ આવી ગઇ છે, નજીકમાં કોઇ વિશ્રામસ્થાન પણ જણાતુ નથી, તેટલા માટે આજ રાતની રાત અહિં ગુજારી સવારમાં પોહ ફાટતાંજ અહિંથી ચાલ્યા જવાનો વિચાર છે.

મરિયમ હવે જરા સન્યાસીની વધુ નજીકમાં જઇને બેઠી અને બોલી:— આજે જ્યારે અમારા પર કૃપા કરીને અહિં પધાર્યા છો. ત્યારે કાંઇક ધર્મજ્ઞાન તો સંભળાવો ?

રામસિંહ પોલિસનો માણસ હતો. પોલિસને ઉપયોગનુંજ તેને જ્ઞાન હતું. ધર્મની સાથે તો આજેજ તેને કામ પડયું ? પરંતુ જ્યારે સંન્યાસીનો વેશ ધારણ કર્યો ત્યારે ધર્મ ચર્ચા કર્યા વગર કેમ ચાલે ? રામસિંહે ભેજાને ખુબ કસ્યું, અને પછી થોડુ ભળતુ ગોઠવીને બોલ્યાઃ-સાંભળો, ધર્મજ માનવ જીવનનો સાર છે. મનુષ્ય આજ છે ને કાલે નથી. મનુષ્ય જાતને કોઇને કોઇ દીવસ મરવું તો છેજ તેટલા માટે કદી પાપનું કામ કરવું નહીં જોઇએ.

મરિયમ ખડખડાટ હસી પડી અને બોલીઃ-બાબાજી, આવો ઉપદેશ શહેરમાં રહેવાવાળી ન્હાની ન્હાની છોકરીઓને આપો. એક વનમાં વસનારી વન-વિહારીણી તપસ્વીની આવાં ઉપદેશથી સંતોષ પામી શકે નહીં હો !

આ સાંભળતાં રામસિંહના આશ્ચર્યનો પાર રહયો નહી. જે યુવતીને તે એક અબુધ સ્ત્રી સમજ્યો હતો, તે તો ધર્મના ઉચા જ્ઞાનવાળી એક સંસ્કારી સુંદરી નીકળી ! રામસિંહે કહ્યુંઃ-હમે તમારા જ્ઞાનની સીમા તો જાણતા ન્હોતા એટલે વિશેષ શું કહી શકાય ? ખેર, ચાલો તમે સવાલ કરો હમે ઉત્તર આપશું.

"મરિયમ—સારૂ, આપ સ્ત્રી પુત્રનો ત્યાગ કરી સંન્યાસ લઇને જે તિર્થયાત્રા કરી રહ્યા છો, તો જગત અને ઇશ્વરનો સંબંધ શું છે, તે બતાવો જીવ અને બ્રહ્મમાં અંતર શું છે ?

રામસિંહ આ પ્રશ્નનો અર્થ શું સમજ્યો તે તો તેની બલા જાણે. પરંતુ તે પણ એક પહેલા દરજ્જાનો ચાલાક મનુષ્ય હતો. તેણે નાના પ્રકારની અનેક વાતો છોડીને મુળ પ્રશ્નને ઉડાવી દીધો. પણ મનમાં તો મરિયમના સવાલનો ઉત્તર ગોઠવતો રહયો હતો.

મરિયમ કંઇ ઓછી ચાલાક ન્હોતી. તે તુરત પામી ગઇ તે સંન્યાસી બાવાનું ભેજું તદ્દન કોરૂં કડાક છે, થે ડીવાર પછી તે બોલીઃ— આમ કરવાથી શું ફાયદો છે, મુળવાનના સંબંધમાં જે કાંઇ કહેવું પુછવું હોય તે પુછો, જે કાંઇ જાણુતી હોઇશ તે કહી આપીશ.

રામસિંહ આ ચતુર રમણીની ચતુરાઇથી ઉપરાચપરી માહિત થવા લગ્યો. તે પોતાનો ભેદ ખેલ્લી નાખવા પણ તૈયાર થયો, પણ પાછો થોભી ગયો.

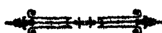
" રાત્રે શું ખાણું લેશો. મરિયમે પુછયું.

રામસિંહ–"નહી આજે તો કાંઇ નથી ખાવું.

" તો શું અપવાસ કરીને ભુખે મરશો? સારૂં, એ વાત જવા દો. ચાલો આજે હમો બંને આ ઘરમાં સુઇશું.

" ભલે તેમ કરો.

અને તુરત મરિયમ ત્યાંથી ચાલી ગઇ.

પ્રકરણ ૪ થું.

બંદીવાન રમણી—બંસીનો નાદ

રાત્રીનો સમય હતો. શાન્ત ચુપકીદી પથરાઇ રહી હતી માત્ર કંસારીઓની તાનાતીરોજ તે શાન્તિમાં થોડી ખલલ કરતી હતી. આ વખતે રામસિંહ પેલી રાજહંસીની મરિયમની એકાન્ત ઝુંપડીની ઓરડીના ભાગમાં સુતો છે, શીતળ પવનની મંદમંદ લહેરોથી ઉંઘા-

ચિંત થઈ રહ્યો છે, સાથેજ મરિયમનો ભેદ જાણવાની ઉત્કંઠામાં બીછાનામાં પડ્યો પડ્યો કેટલાક તરંગો કરી રહ્યો છે પરંતુ હજુ સુધી મરીયમ આવી નહીં. છેવટે તેણે પોતાને ઉંઘ આવી જવાનું બ્હાનું કર્યું.

મરિયમ ખાઈ પી હાથ મોં ધોઈ જ્યાં સંન્યાસી સુતો હતો તે ઘરની ઓશરીમાં આવી અને ઓશરીના એક ભાગમાં સુતેલા સંન્યાસી તરફ જોઈને બોલી:–કેમ, બાબાજી સુઈ ગયા ?

રામસિંહ તો જાણે ભર ઉંઘમાં પડ્યો હોય તેમ જવાબ ન આપ્યો. મરિયમ મનમાં બોલી—"બાબજી સુઈ ગયા જણાય છે. મોટા ઘરના માણસ છે. કયાંસુધી દુઃખ ઉઠાવશે ?

મરિયમ એ પ્રમાણે ટકોર કરીને ઓશરીમાંથી ઘરની અંદર ગઈ રામસિંહ સાવધાન થઈને અંધારામાં પેતાના બીછાના પર ઉઠીને બેઠો. અંદર ઘરમાં મરિયમે પેલી બુઢીયા સાથે કેટલીક વાતો કરી અને પછી ગાવાની શરૂઆત કરી. તેણીનો મધુર સુકોમલ સુર અને ગાવાની ઢબથી રામસિંહ એટલો મુગ્ધ બન્યો કે જાણે પેતે અત્યારે ઇંદ્ર ભુવનમાં બેઠો અબ્જપરીનું ગાન સાંભળતો હોયની ! મરિયમનું આ ગાયન જેમ સુરીલું હતું તેમ તેણીની મર્મપીડાનું પણ સાંભળનારને ભાન કરાવતું હતું. રામસિંહે મરિયમની પ્રથમની વાતચીતો અને આ ગાયનના ભાવ ઉપરથી અનુમાન કર્યું કે અવશ્ય મરિયમનું જીવન ભેદ ભરમોથી ભરેલું છે. મરિયમ બચપણથીજ વનમાં વસનારી જણાતી નથી.

ડિટેકટીવ રામસિંહ આ વિચારમાં મશગુલ હતો. તે પહેલાં થોડીવારે મરિયમનું ગાયન બંધ પડયું હતું. રામસિંહ સમજ્યો કે મરિયમ હવે ઉંઘી ગઈ; પરંતુ રામસિંહને ઉંઘ નહોતી, તે બેઠોજ રહ્યો.

રામસિંહ આ જાગૃત સ્થિતિમાં પણ અવાગનવાર ઝોકું ખઇ જતો હતો. ઉંઘ તેની ઉપર ગલબો કરીને તેને બિછાના વશ કરવાને તૈયાર રહેતી હતી, પણ ઝાડના પાંદડાઓના પવનની વધતી ઓછી લહેરકીથી થતા ખખડાટથી તે પાછો સચેત થઇ જતો હતો.

એકાએક કાંઇ અવાજ આવ્યો. રામસિંહ આંખો ફાડીને જાળીઆમાંથી બહાર જોવા લાગ્યો તે સમજ્યો કે કોઇ માણસ ઘણી દયા ભરી રીતે પોતાના છુટકારા માટેની પ્રાર્થના કરતું હતું.

રામસિંહ ઝડપથી બહાર નીકળી આવ્યો, અને એક જગ્યા પર ઉભો રહીને ધ્યાનથી સાંભળવા લાગ્યો. પછી તેને સમજાયું કે નજીકમાં વાંસળીનો કરૂણ સ્વર ગુંજી રહ્યો હતો. પેલો સંભળાતો અવાજ બીજો કાંઇજ નહીં પણ મનુષ્ય સ્વરમાં વાંસળીજ પ્રાર્થના કરી રહી હતી.

રામસિંહ આ સ્થિતિમાં પોતાનું સઘળું કામ ભુલી જઇને વાંસળીના અવાજ પર ચાલ્યો રસ્તો જંગલનો હતો વળી જંગલ સધારણ નહિ પણ ભયાનક હતું

ઝાડી ઘણી ઘટ્ટ છે, વચમાં એક નવું મકાન છે. ઇંટ પથ્થરનું મકાન ન્હોતું, પણ જંગલના લાકડાઓથી બનાવેલું એક ન્હાનું મકાન હતું. તે મકાનની અંદરથી બંસીનો મધુર સુર બહાર નીકળી હવામાં મળી જંગલને ધમધમાવી મુકતો હતો.

રામસિંહ તે મકાન પાસે જઇ પહોંચ્યો. જોયું તો દરવાજો બંધ હતો. રામસિંહે ખુબ જોરથી દરવાજાને ધક્કો માર્યો કે તે ખુલી ગયો રામસિંહ નિડર થઇ અંદર દાખલ થયો તેના મનમાં એમ પણ ડર ન આવ્યો કે, હું બીજાના મકાનનાં ધરધણીની રજા વગર આ ઘોર અંધારી ભયંકર રાત્રીએ ઘુસીને અન્યાય કરી રહ્યો છું. બસ રામસિંહ તો એક મતવાલાની માફક અંદર ઘુસ્યો.

મકાનમાં એક મોટું ઝાડ હતું, જેના ઘેરાવાને લીધે મકાનનો આજુબાજુનો ભાગ અંધારામાં ઢંકાઇ ગયો હતો રામસિંહ અંધારામાંજ ઉભો રહયો. તેજ પળે માનો, રામસિંહની ઉમેદ પુરી કરવાને માટે એક નવયૌવન સુંદરી સામે આવીને ઉભી રહી તેણીની ઉમ્મર ૧૬ વર્ષની જણાતી હતી. રામસિંહ તેને એકએક સામે આવી ઉભેલી જોઇને ચકિત થયો અને સમજયો કે, આ પરીજ પોતાની અંસિથી સમગ્ર વનસ્પતિને રડાવી ધ્રુજાવી રહી હતી

પેલી યુવતિએ અતીશય શાન્ત અને ગંભીર અવાજે કહ્યું તમે આવી ગયા ?

રામસિંહના આશ્ચર્યનો પાર ન રહયો—"હું કોણ છું, તુ મને ઓળખી શકે નહિ.

પેલી નિરાશ થઇ બોલી—" ત્યારે તો તે આવી ન શકયા. તમે કોણ છો ? તમે પણ શું અભાગણીનું સર્વનાશ કરવા આવ્યા છો ? તમારા પગ ચુમું છુ—હું બહુજ દુખી છુ આજે ૭ માસ થયા હું આ નિર્જન જંગલના આ ગૃહમા પડી છું. ઇશ્વર પાસે હમેશા પ્રાથના કરૂં છુ કે મને અહીંથી છોડાવે પણ તેની કોણ જાણે શું ઇચ્છા છે. મારાથી હવે આ દુઃખ નથી સહેવાતું. તમોને જોઇને મારા મનમા આશા થઇ હતી કે મારા દુ:ખનો અંત આવ્યો—મારા હૃદય દેવતા—મારા સ્વામી મારી પાસે આવી પહોચ્યા ઇશ્વરે મારી દીન અબળાની પુકાર સાંભળી હાય અફસોસ ! હજુ મારા ભાગ્યમાં કેટલું દુઃખ લખ્યું હશે ?

આ સાંભળી રામસિંહને વધુ અજાયબી ઉપજી, તેને આ સઘળી લીલા અરેબીયન નાઇટ્સ માંહેલી " ઉંઘાયેલો જાગૃત થયેલાની

કહાણી જેવી લાગવા માંડી રામસિંહે તેને કહ્યું- " હું તારું કાંઈ પણ બગાડવા કે બુરૂં કરવા આવ્યો નથી હું પોલિસ છું એક મુકદમાની તપાસમાં અહિં આવી ચડયો છું માલુમ પડે છે.. કે તુંજ બંસી બજાવી રહી હતી, તારી બંસીજ મને અહિં લઇ આવી છે.

" આપ પેલિસ છો ! આ દેશમાં તો પોલિસ શબ્દ સાંભળ્યો નથી હા અંગ્રેજ રાજ્યમાં પોલિસ છે અંગ્રેજ રાજ્ય સ્ત્રી જાતિના સતિત્વના રક્ષણ માટે સદા તત્પર રહે છે, શું તમે તેજ અંગ્રેજ રાજ્યના પોલિસ છો ?

રામસિંહ—હા, હું અંગ્રેજ સરકારનો પોલિસ છું

" તમારી સાથે ફોજ પણ છે ? પેલીએ પુછયું.

" નહિં ફોજ બોજતો કાંઇ નથી.

" ત્યારે તમે અહિંથી જલદી નાસી જાઓ, તમે મારો છુટ- કારો નહિં કરી શકો.

" કેમ ? રામસિંહે પૂછયું

" અહિં મારી ચોકી માટે ચાર પહેલવાનો છે, તે સિવાય નજીકમાંજ વળી એ નીચનો મુકામ છે.

' કોનો મુકામ ?

" સાંભળો ખાંસવાની અવાજ આવી ! પેલી ગભરાટથી બોલી " કર્ણસિંહ જાગી ગયો જણાય છે. હવે તમે ભાગો જલદી ભાગી જાઓ, નહિં તો તમારા પ્રાણ નહિ બચે.

"તું સ્ત્રી છો–તું અબળા છો, તને આવી આફતમાં જોયા પછી છોડીને હું ભાગી શકતો નથી જો મારી સાથે ચાલવામાં તને કંઇ સંકોચ કે વાંધો ન હોય તો ચાલ સાથે તું મારી બ્હેન અને હું તારો ભાઇ છું. ચાલ જલદી કર.

" બંધીવાન પક્ષી જો ઉડીને ભાગી શકતું હોય તો પછી પીંજરામાં બંધ રહેવાનું શું કામ પસંદ કરે? પરંતું મારા સ્વામી મને ક્યાં મળશે ?

'તેમનું નામ જાણવા પછી તેમનો પત્તો લગાવીને હું તને ત્યાં પહોંચાડી દઇશ, અને જેણે તારી આ દુર્દશા કરી છે તેને પણ પકડીને યોગ્ય સજા અપાવીશ.

'સારૂં ત્યારે ચાલો. હવે એક પળ માત્ર પણ અહિં થોભવું સલામતી ભર્યું નથી વાતો કરવી પણ જોખમ ભરી છે. પહેલવાનો જાગી ઉઠે તો પ્રાણ બચવા કઠણ થઇ પડે.

રામસિંહ એક શબ્દ પણ બોલ્યો નહીં તુરત તે રમણીને લઇને રસ્તે પડયો.

ડિટેકટેવ જે રસ્તેથી આવ્યો હતો, તે રસ્તો ભુલી ગયો. તેનું દિશા જ્ઞાન પણ જતું રહ્યું. થોડે દુર જવા પછી તેણે પેલા નદી વનને જોયું. આમેજ નદી હતી રામસિંહ વિચારવા લાગ્યો કે, હવે નદી કેવી રીતે પાર કરવી ? જો કિનારે કિનારે જઇએ તો કોણ જાણે ક્યાં પહોંચીએ.

એકાએક રમણીએ ભયની ચીસ પાડીને કહ્યું-"હાય, સર્વનાશ જુઓ મોટું રીંછ આવે છે. તેની આંખો કેવી ચમકી રહી છે!

રામસિંહે પોતાની ઝોળીમાંથી પીસ્તોલ કહાડી રીંછની ચમકતી આંખોનું નિશાન તાકીને ફોડી રીંછે જોરથી ચીસ પાડી અને જમીન પર પટકાઇ પડયું.

પીસ્તોલનો ધડાકો અને રીંછની ચીસ વાયુ મંડળમાં ગુંજતા-પહેલા ત્રણ હથીયારબંધ પહેલવાનો તેમની તરફ દોડતા આવતા દેખયા

રમણીએ તેને જોઇ લીધા અને ભયથી થરથર ધ્રુજવા લાગી તેનાં હોંશ હવાશ ઉડી ગયા; તે ધીરજ એકઠી કરીને બોલી:—હાય દુ:ખ ! છેવટે સર્વનાશજ મારા ભાગ્યમાં લખ્યું હતુ. પહેલવાનોએ આપણને જોઇ લીધા છે. જુઓ તે આ તરફજ દોડતા આવે છે.

રામસિંહે તુરતજ પીસ્તોલ પાછી ભરી લીધી અને કહ્યું ડરો નહિ, જ્યાં સુધી મારા શરીરમાં પ્રાણ છે, ત્યાં સુધી તારો એક વાળ પણ વાંકો થવાનો નથી.

રામસિંહ એટલું કહેવા પામ્યો તેટલામાં તેના કાન પાસેથી સનસનાટ કરતી એક ગોળી પસાર થઇ ગઈ. રામસિંહે પણ પીસ્તોલ છોડી સામો ધડાકો કર્યો પહેલો બાર ખાલી ગયો પહેલવાનો નજીક આવા લાગ્યા. રામસિંહે બીજીવાર પીસ્તોલ છોડી અને એક પહેલવાનને જમીનપર પટકાવી દીધો.

બીજા પહેલવાનો ઝડપથી આવીને રામસિંહપર તુટી પડયા તે માંહેના એકે રામસિંહના હાથપર એવા જોરથી લાકડી મારી કે રામસિંહના હાથમાંથી પીસ્તોલ પડી ગઈ, અને તે જમીનપર ઉંધે મ્હોડે પડયો.

જોત જોતામાં એ પહેલવાનો પેલી સ્ત્રીને લઇને નાઠા સ્ત્રી ચીસો પાડવા અને રોવા લાગી, પરંતુ તે કઠોર અંતઃકરણના રાક્ષસોને દયા ન આવી. આ રમણીનું અહિં જંગલમાં રોવું સાંભળે એમ પણ કોણ હતું ? પેલા રાક્ષસો તે બિચારીને આ ભયાનક જંગલમાં ઘસડી ચાલ્યા. કોઇ અટકાવનાર નથી !

આ નવયોવન રમણી કોણ છે. આ ભયાનક જંગલમાં પહે-

લવાનોના પહેરા તળે તેને કોણ છોડી ગયું છે, તેણીની મુલાકાતે વખતે. વખત આવનાર માણસ કોણ હતો: તે તો ઇશ્વર જાણે ! જે રામસિંહ ડિટેકટીવે આ ભેદનો ભડો ફેડવાને માટે પોતાના કદમ લંબાવ્યા હતા, તે પણ અત્યારે પહેલવાનોના મારથી અહીં બેહોશ થઇને પડયો છે !

પ્રકરણ ૫ મું.

પશ્ચાત-સોનાની અંગુઠી.

રહવારની ખુસનુમા ગુલાબી લહેરીએ રામસિંહને જાગૃત કર્યો. તેણે આંખ ઉઘાડી તો પોતાને એક નદી કીનારે પડેલો જોયો. તેના શરીરની નસેનસ ઢીલી પડી ગયેલી છે, તેનામાં ઉઠવાની શક્તિ હજુ આવી રહોતી.

થોડીવાર સુધી રામસિંહ પોતા પર વિતેલીનો પોતેજ વિચાર કરતો પડયો રહયો પછી જરા જરા મુશ્કેલથી બેઠો અને ચોતરફ જોવા લાગ્યો. રામસિંહે જાણ્યું કે આ જંગલ નથી. નજીકમાંજ એક ગામડું નજરે પડયું. તે સમજ્યો કે પેલા પહેલવાનોએ મને મારા મારી બેહોશ સ્થિતિમાં ઉપાડી લાવી અહીં ફેંકી દીધો છે, અને પેલી રમણીને પાછી તેજ જંગલમાં લાકડાના મકાનમાં લઇ

ગયા છે, છેલ્લા વિચારે તેને ઉત્સાહિત બનાવ્યો અને તેણે ઇચ્છયું કે તે લાકડાના મકાન પર એકદમ હુમલો લઇ જઇ રમણીને છોડાવી લાવવી. પણ તે ક્યાં. લાકડાનું મકાન ક્યાં, અને પોતે ક્યાં ? તે સઘળું કેટલું દુર હતું તે કોણુ જાણુતું હતું ? રામસિંહ હવે શાન્તિથી વિચાર કરવા લાગ્યો—ગમે તેમ હોય. પણ આટલું તો ચોક્કસ જણાય છે કે, પેલી સ્ત્રીના મકાન સાથે પેલા મરનાર ગૃહસ્થને કોઇ ન કોઇ જાતનો સંબંધ હોવો જોઇએ. પણ મરિયમ અને પેલી બુઢી કોણુ છે, આ બીહામણાં જંગલમાં જ્યાં જંગલી માણસની પણુ વસ્તી નથી, ત્યાં રજપુત કુટુમ્બની બે સ્ત્રીઓનું હોવું આશ્ચર્યની વાત છે ! કોઇ શ્રીમંત બદમાશનું તો આ કામ નહીં હોય ? બનવા જોગ છે કે પેતાની કુવાસના તૃપ્ત કરવા માટે કોઇ નીચ માણસે પેલી યુવતીને આ જંગલમાં લાવીને સંતાડી હોય. પરંતુ મરિયમ અહીં શું કામ કરી રહી છે, વળી યુવાન છે, ખુબસુરત છે, ખાનદાન કુટુમ્બની બાળા જેવી વાતો કરે છે. વળી તે કેદી અવસ્થામાં નહીં પણ સ્વતંત્રતાથી રહે છે, તો પછી તે અહીં કેમ ! શું તેણી, પેલી રમણીને કેદ રાખનાર કોઇ શાહુકાર લુટારાની રાખેલી સ્ત્રી હશે ? અને તેટલા માટેજ તે આવી રીતે સ્વતંત્રતાથી ફરતી હરતી રહે છે ? વળી જે લોકો આવા જંગલમાં છુપી રીતે આ બે સ્ત્રીઓને અહીં લાવ્યા છે તે શું એટલા બધા મુર્ખ હશે ! તે શું નહીં સમજતા હોય કે એક મ્યાનમાં બે તલવાર કદી રહી શકે નહીં ! ચબરાક મરિયમની વાતોથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે તેણે મને સારી રીતે ઓળખી લીધો છે. તો આવી સ્થિતિમાં તેણીએ મને કાંઇ કહ્યું કેમ નહીં ? ગમે તે હોય, પણ આ સઘળી બાબતનો ભેદ

શોધવો અગત્યનું છે. આ ભેદજાળમાં કેંડાખાલવાળા મરનાર બાણુના ખુનનો ભેદ પણ છુપાયેલો જણાય છે. આ પ્રમાણેના વિચારો કરી ઉત્સાહમાં આવી રામસિંહ ઉભો થવા જતો હતો; પણ તે ઉભો થઇ શક્યો નહી તેનું માથુ ફરવા લાગ્યું. તે પાછો બેસી ગયો તેના આખા શરીરમાં પીડા થતી હતી, ડાબા હાથનું કાંડુ તો જાણે તુટીને નીચે પડવા મંગિતું હતું.

સ્હવાર થઇ ચૂક્યું હતું. પુર્વ દિશામાંથી સુર્ય પોતાના સોનેરી કિરણો ફેંકતો અંધકારમય જગતને શણગારી રહ્યો હતો. એટલામાં એક ભિક્ષુક બ્રાહ્મણ પાસેના ગામમાં ભિક્ષા મટે જતો દેખાયો. રામસિંહે તેને નમ્ર અને ધીમા અવાજે પુછ્યું, "ભાઇ આ ગામનું નામ શું છે?

"કાશિમપુર, પેલાએ કહ્યું તમારી તબીયત શું એકદમ ખરાબ છે? તમો આવી રીતે દુઃખી અવસ્થામાં કેમ દેખાવ છો?

"હા, હું ઘણોજ બિમાર છું આ કયો જીલ્લો છે?

"જ્યારે તમે કાંઇ જાણુતાજ નથી, તો પછી અહીંયા કેમ આવી ચડયા?

"તે ઘણી મોટી કહાણી છે. પછી કહીશ. હમણા તમે મારા સવાલનો જવાબ આપો.

"મૈમનસિંગ જીલ્લો છે. બ્રાહ્મણે જણાવ્યું.

"અહીંથી શક્તિપુરનું ગામ કેટલું દુર છે?

"આશરે અરધો માઇલ હશે. શું તમે ત્યાં જવા માંગો છો? કાંઇ માઠો બનાવ તો નથી બન્યો ને!

"હું મોટી આફતમાં પડયો છું. તમે મારૂં એક કામ કરશો?

" શું ?

" હું શક્તિપુરના થાણામાં જવા માંગું છું જો બની શકે તો કોઇપણ ઠેકાણેથી એક પાલખી મંગાવી આપો. ભાડું હું આપીશ.

"હું ગરીબ માણસ છું. ઘરમાં ચાર પાંચ માણસો છે બહારથી ભિક્ષા માગી આવીશ. ત્યારે તે સઘળાં અન્ન પાણી ભેગાં થશે બ્રાહ્મણે આનાકાની ભર્યો જવાબ આપ્યો.

" તમારી મહેનત ફોકટમાં જશે નહિં, તેને માટે હું તમને આઠ આના આપીશ.

બ્રાહ્મણે હવે વધુ આનાકાની કરી નહિં. તેણે કહ્યું " મારા ગામમાં ભોઇ નથી. બીજે ગામ જવુ પડશે જો તમને બહુજ જરૂર હોય તો એક રૂપીઓ બાનાનો આપો. તમે સારા માણસ છો એટલે તમારૂં એટલું કામ કરવામાં મને કંઇ વાંધો નથી.

" આ વખતે મારી પાસે રૂપીઆ નથી થાણામાં જઇ તે પાલખીવાળા ભોઇને ભાડું આપી દઇશ. અને તમારો હીસાબ પણ ચુકવી આપીશ.

રામસિંહની પાસે જે કાંઇ હતું, તે સઘળુ ઝોળી સમેત પહેલવાનોએ પોતાના કબજામાં લઇને તેને બેહોશ હાલતમાં છોડી દીધો હતો. પણ રામસિંહના ઉપલા જવાબથી બ્રાહ્મણનો ઉત્સાહ જતો રહ્યો તેણે કહ્યું " મહારાજ ? માફ કરો ભોઇ લોકોને પ્રથમ આપ્યા વગર કામ નહિં થાય.

તમે એક કામ કરી શકશો ?

' નહિ, હું તમારા કામમાં પડીને મારો વખત ગુમાવવા માંગતો નથી. હું તો પહેલેથીજ કહી ચુકયો છું કે. જયારે હું ભીક્ષા માંગીને લઇ જઇશ ત્યારે રસોઇ થશે.

" તેની તમે ચીંતા ન કરો થાણામાં પહોંચતાંજ હું તમારા આઠ આના મોકલી દઇશ તમે આ ગામના ચોકીદારને બોલાવી લાવો પાલખીવાળા પાસે જવાની જરૂર નથી.

" નહિં, તે મારાથી નહિં બને. હું ગરીબ માણસ ભિક્ષા માગીને ગુજારો કરૂં છું ભીખ ન માંગુ તો મારૂ ગાડું અટકી પડે લુટારૂએ તમોને લુંટયા છે ચોકીદાર આવવાથી તેની સાથે સાક્ષી આપવા મટે મારે ઠેક ઠેકાણે ભટકવું પડે એવી પંચાતમાં તે કોણ પડવાનું હતું

રામસિંહ–' કેમ ? સાક્ષી શાની ? તમારે સાક્ષી થવાની શું જરૂર ?

બ્રાહ્મણ–" તે હું જાણું છું પોલિસની કાર્યવાઇ હું સારી પેઠે સમજુ છુ ચોકીદાર આવે તે પછી ફોજદાર આવે અને હજારો પ્રશ્નો પુછીને મારૂં માથું ખાઇ જાય. ત્યાર પછી અદાલતમાં સાક્ષી આપવા ઘસડાવું પડે એવી નકામી ઝીંઝટમાં હું પડવા માગતો નથી

આમ કહીને જવા લાગ્યો રામસિંહે તેને પાછો બોલાવીને કહ્યું, " જુઓ, હું પોલિસ દરોગો છું બિમાર પડયો છું રસ્તો ભુલી જવાથી મારી સાથના બીજા માણસો જુદે રસ્તે ગયા છે, અને હું આ તરફ આવી ચડયો છું મારે થાણા પર જવું છે, તમે ચોકીદારને બોલાવો તો ઠીક છે નહીતર તમારે ખમવું પડશે સમજ્યા કે !

બ્રાહ્મણ પાછો ફર્યો અને બોલ્યો, " જ્યારે સવારના પહોરમાં તમારા દર્શન થયા ત્યારથીજ હું સમજ્યો હતો કે આજે હું બદ ચોઘડીએ ઘરમાંથી નીકળ્યો છું. તમે દરોગા હો અથવા કોઇપણ હો, હું ચોકીદારને બોલાવી લાવું છું પણ મહેરબાની કરીને કોઇ સાક્ષી વિગેરેના લફરામાં મને ન નાંખતાં.

એટલું કહી બ્રાહ્મણ ગામની તરફ ચાલ્યો શમસિંહના શરીરમાં કાંઇક ચૈતન્ય આવ્યું. તે ઉઠીને ઉભો થયો બે ત્રણ ડગલા ચાલ્યો પહેલાં કરતાં તબીયત સારી જણાઇ પણ પીઠ અને હાથ ઉપરની વેદના જેમની તેમ હતી તે ધીમે ધીમે જમીનપર પગ મુકતો ચાલવા લાગ્યો એટલામાં હરિરામ નામનો ચોકીદાર પોતાના પોલિસ પોશાકમાં ત્યાં આવી પહોંચ્યો સાથે પેલો બ્રાહ્મણ ન હતો તે બીજે રસ્તેથી ભીક્ષા માંગવા ચાલ્યો ગયો હતો.

ચોકીદાર આવતાંજ રામસિંહે તેને કહ્યું "હું શક્તિપુરનો થાણા પર જવા માગું છું એક પાલખી અથવા ઘોડાનો બંદોબસ્ત જલદીથી થવો જોઇએ.

"આપ શું પોલિસના આદમી છો ! ચોકીદારે પુછ્યું.

'હા, હું પોલિસ છું.

"આપ આવી દશામાં કેમ આવી પડયા આપનો પોશાક પણ આપની સામે નથી. તેમ બીજા કોઇ માણસો પણ સાથે નથી હકીકત શું છે

"એ સઘળી વાતો સાથે તમોને કાંઇ સંબંધ નથી તમે એક પાલખી નહિં તો એક ઘોડો મંગાવી આપો અને મારી સાથે થાણા પર ચાલો.

ચોકીદારઃ—પાલખી મંગાવવાથી વખત ઘણો લાગશે, જો ઘોડો જોઇતો હશે તો હમણા મંગાવી આપું.

રામસિંહે ઘોડા લાવવાને માટે કહ્યું અને ચોકીદાર લઇ આવ્યો તે પર સ્વાર થઈ ચોકીદારને લઇ રામસિંહ શક્તિપુરના થાણા તરફ જવા ઉપડયો.

રામસિંહ શક્તિપુરના થાણામાં આવી પહોચ્યો. આ વખતે ત્યાંનો દરોગો થાણામાં હાજર નહોતો. રામસિંહના ત્યાં પહોંચ્યા પછી કેટલીકવારે દરોગો કેટલાક પોલિસમેનો સાથે આવી પહોચ્યો. રામસિંહને પાછો આવેલો જોઇ દરોગાએ પુછ્યું. "કેમ સાહેબ ! શું થયું ? કાંઇ પતો લાગ્યો ?

"તે વાત પછી કરીશું રામસિંહે કહ્યું. "કેટલોક પત્તો મળી ચુકયો છે. પરંતુ પ્રથમ એ કહો કે, આપ આટલી ધસત સાથે કયાં ગયા હતા ?

"અહીંથી લગભગ ત્રણ ગાઉ ઉપર બડુઆ નામનું એક ગામડું છે દરોગાએ કહ્યુ ' ત્યાં ડાકુઓના દોરથી લોકોમાં ત્રાસ વર્તાઇ રહ્યો છે. જે દીવસે આપ અહીંથી કેંડાખાલની તરફ રવાના થયા તે દીવસે મને ખબર મળ્યા કે બડુઆમાં પાછલી રાત્રે બદમાસોએ મોટી ધાડ પાડી છે, અમે એકદમ ત્યાં જવા ઉપડયા અને આજે ત્યાંથી પાછા ચાલ્યા આવીએ છીએ.

ડાકુઓનો કાંઇ પત્તો મળ્યો ? રામસિંહે પુછ્યું.

'બીલકુલ નહી. ઘણી મગજમારી કરવા છતાં કાંઇ પણ વાત સમજમાં નથી આવતી.

"શું વાત ?

"ત્યાં વાત એક મકાનમાં એક સ્ત્રીનું ખુન થયું છે, અને બેચાર જોરાવર માણસો ઝખમી થયેલા છે, તે ઝખમી થયેલાઓને પુછવાથી જણાયું કે, ધાડપાડુઓ માત્ર દશ હતા, પણ તેમની સાથે એક જુવાન સ્ત્રી હતી, સ્ત્રીની ખુબસુરતી અનુપમ છે, પણ તે ઘણી ક્રુર છે, તે માથાના વાળોને છુટા મુકીને ડાબા હાથમાં ખંજર અને

જમણા હાથમાં તલવાર લઇને લડી રહી હતી. સાંભળ્યું છે કે આ રણદેવીની સામે વાતની વાતમાં સેંકડો જવાંમર્દ શીર નમાવીને ધાસ્તીના માર્યા રફુચક્કર થઇ ગયા. શું આ ઓછા આશ્ચર્યની વાત છે ?

'બેશક, કેમ નહીં, રામસિંહે કહ્યું. પરંતુ હું જે બાબતનો પત્તો લગાવી આવ્યો છું તે તેનાથી પણ વિશેષ આશ્ચર્યકારક છે.

"કહો તો. દરોગાએ કહ્યું.

રામસિંહે પોતા પર વિતેલી સઘળી રામકહાણી દરોગાને સંભળાવી દીધી તે સાંભળી દરોગાએ કહ્યું 'ખરેખર ઘણો અદ્‌ભૂત અને આશ્ચર્યકારક મામલો છે. આપ ખુશી ખેરીયતથી અહીં પાછા આવ્યા એજ હું તો ગનીમત સમજું છું. ત્યાં કોઇ જાદુઇ રચનાની જાળ તો નથી બીછાવેલીને ? જંગલો અને પહાડોની ગુફાઓમાં ઘણાં એવા યોગી રહે છે શું એ ઇંદ્રજાળ તો નથી.

રામસિંહે હસીને કહ્યું, "ઇંદ્રજાળ ! પરંતુ મારી પીડ અને મારા હાથની વેદના ઇંદ્રજાળ નહીં પણ સાચી છે—સઘળી ઘટના ખરે ખરી છે.

"તો હવે શું કરવું યોગ્ય છે ? દરોગાએ પુછયું.

"અત્યારે ત્યાં દળબળ સાથે જવું જોઇએ, અને તેઓને પકડી લાવવા જોઇએ. મારી તો એવી માન્યતા થઇ ચુકી છે કે કેંડાખાવાળા ખુનનો ભેદ પણ તેમાંથીજ ખુલી જશે, તમે જે ધાડ પાડવાની વાત કહી તેનો પત્તો પણ તેમાંથીજ મળી આવશે, અને કદાચ એ સઘળું ન પણ થયું તો પેલી રમણીનો છુટકારો તો અવશ્ય થશેજ.

દરોગાએ તેજ વખતે આસપાસની સઘળી પોલીસ ચોકીઓ પરનાં ચોકીદારોને થાણામાં હાજર થવાનો હુકમ મોકલાવ્યો.

રામસિંહે પુછ્યું, " પણ આપની સાથે આ બીજાઓ કોણ છે?

' એ. બધા શકદારો છે.

'તેને પકડીને અહીં શું કામ લઇ આવ્યા ?

'જોઇએ, કદાચ કાંઇ પત્તો મળે તો

"સારૂં, આજે તેને છોડી મુકો. કેમકે તે લોકોના અહી રહેવાથી આપણી હિલચાલની ખબર પેલા લોકોને મળી જશે, અને આપણી ગુપ્ત ગોઠવણો પણ તેઓ જાણી જશે

આ ઉપરથી દરોગાએ તે લોકોને ધમકાવી ચેતાવીને છોડી મેલ્યા

સાંજ પડવાની પહેલાંજ લગભગ ૫૦ ચોકીદારો થાણામા હાજર થઇ ગયા તેમા પચીસને અશરે કાન્સટબલો હતા. તેમાથી દશ કોન્સટેબલોને થાણામા રાખવાનું ઠરાવીને બાકીના સઘળાઓને તયાર થવાને માટે રામસિંહે સુચના આપી. બંદુક, પીસ્તલ, તલવાર, લાકડીઓ વિગેરે શરંજામની સાથે રાતના નવ કલાકે આ સઘળુ દળ લઇને રામસિંહ કેંડાખાલની તરફ ચલ્યો. દરોગા સાહેબને પણ સાથે લીધા

આટલા માણસો સાથે ચાલ્યા જાય છે, પણ જરા જેટલો અવાજ નહીં. એક સરખી ચુપકીદીથી ચાલે છે, ન તો કોઇના મ્હોડામાથી એક શબ્દ નીકળે છે, ન તો કોઇના પગનો અવાજ સંભળાય છે. સઘળું પોલિસ દળ સંપૂર્ણ સાવચેતી અને ચુપકીદી અખત્યાર કરીને રસ્તો કાપી રહયું છે.

રાતના ૧૨ કલાકે સઘળા કેંડાખાલના મેદાનમાં આવી પહોંચ્યા ત્યાંથી બધા સાથે રામસિંહ પેલા સાગવાનના જંગલમાં થઇને પેલી નદીના કીનારે આવ્યો અને ત્યાં તે સઘળા મરિયમની ઝુંપડી

તરફ જવાનું કરતા હતા એટલામાં તે રસ્તામાં આગના ભભુકતા સોલા જોઇને રામસિંહના સાથી દરોગા સાહેબના હોંશ ઠેકાણે ન રહ્યા. તેણે ધીમેથી રામસિંહને કહ્યું. 'શું આ ઇન્દ્રજાળીક માયા નહીં તો બીજું શુ છે ?

"બ્હીવાનું કાંઈ કારણ નથી. રામસિંહે કહ્યું. 'હું ધારૂં છું કે મરિયમ આપણું આગમન સમજી જઇને ઝુંપડીમાં આગ લગાવી અહીંથી નાસી ગઇ છે. તે સાધારણ સ્ત્રી નથી તેણે મને સારી પેઠે ઓળખી લીધો છે.

"ત્યારે હવે શું કરવા ધાર્યું

"આગળ નહીં વધી શકાય.

"તો ચાલો પાછા ફરીયે.

"નહી ચાલો પેલી બંધીવાન થયેલી રમણીને છોડાવીએ.

"તેનું ઠેકાણું કઇ તરફ છે ?

"રસ્તો તો નથી જાણુતો. કાલે તે **બંસીના સુરપર** ચાલ્યો હતો

' પણ આજે તો બંસી ફંસી કાંઇ સંભળાતું નથી.

' સારૂં, ચાલો આ રસ્તે ચાલીએ.

સઘળાઓ એક ચોકસ રસ્તો મુકરર કરીને ચાલ્યા. ઘણાં આડા અવળા અને ઉંચા નીચા રસ્તા પસાર કરતા, રસ્તો કાપવા લાગ્યાં આ પ્રમાણે ખુબ ફરવા ભટકવા પછી રામસિંહે એક રસ્તો શોધી કહાડયો રામસિંહે વિચાર્યું કે કાલે આ રસ્તેજ આવ્યો હતો અને ખરેખર આ ગઇ કાલવાળોજ રસ્તો હતો. તે સઘળા તે રસ્તો પસાર કરીને અંતે પેલા લાકડાના મકાનની સામે આવી પહોંચ્યા.

ગઇ કાલે જે દરવાજાને ધક્કો મારીને રામસિંહ અંદર ઘુસ્યો

હતો, આજે પણ તેજ દરવાજેથી તેણે અંદર પ્રવેશ કર્યો. જોયું તો મકાન ખાલી છે! અંદર કોઇ પણ નથી!

રામસિંહે પોલિસ લાન્ટર્ન સળગાવી ઘરને રાઇ રતી બારીકીથી તપાસી લીધુ, પરંતુ કાંઇ પણ વળ્યું નહીં જાણે કે આ મકાનમાં આગળ કોઇ રહેતુંજ ન હોય એવી સ્થિતિમાં જણાતુ હતું, અકસ્માત રામસિંહની નજરે એક સોનાની અંગુઠી પડી. તેણે તે ઉઠાવી લીધી અને તેને બારીકીથી તપાસવા લાગ્યો. તેની પર N. K. T. [એન. કે. ટી.] ત્રણ અક્ષરો ખોદેલા હતા. રામસિંહે તુરત તે વીંટી ખીસ્સામાં નાંખી અને ત્યાંથી બહાર નીકળ્યા રામસિંહ સમજ્યો કે, મારા ભયથીજ અહીંના બદમાશો નાસી ગયા છે.

પોલિસે તે રાત કેંડાખાલના મેદાનમાંજ ગુજારી. બીજે દીવસે જંગલને રતીએ રતી તપાસ્યું, પણ ત્યાં બીજુ કોઇપણ મકાન કે રહેઠાણ નજરે પડયુ નહીં. માત્ર પેલું લાકડનું ઘર ખાલી પડયુ હતું મરિયમનું ઘર તો બળીને ખાક થઇ ગયું હતું.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

નિરાશા—તપાસ છોડી દીધી.

રામસિંહ આશ્ચર્યચકિત થતો મનમાં ને મનમાં બેલ્યો; "કેવી ચાલાક ટોળી છે! કેવી ભેદી ઘટના છે? હું નહોતો જાણતો કે તેઓ આટલા ચતુર અને ચમરાક હશે, કે જેઓ આટલી ઝડપે અહીંવાથી

છુમંતર થઇ જશે! જણાય છે કે આ લોકોનું મોટું મંડળ છે. જે દ્વારા ધાડ, ચોરી અને ખુન ખરાબી કરવામાં આવે છે. પરંતુ એ સઘળું એટલું બધું ભેદી છે કે તેમાં અકકલ કાંઇ કામ કરતી નથી. ફાવે તેમ હોય પણ તેને શોધવા અને પકડવાજ જોઇએ. હમણાં તો સઘળા અહીંથી નીકળીને કોણ જાણે કયાં પહોંચ્યા હશે. વિગેરે તર્ક વિતર્ક કરીને રામસિંહે પોતાની સાથે બે સીપાઇઓને રાખીને બાકીનાને દરોગા સહ વિદાય કરી દીધા.

રામસિંહ હવે દીલોજાનથી શોધખોળ કરવા લાગ્યો. રાત દીવસ ડાકુઓની તલાશમાં ઘુમતો ફરતો રહ્યો. ઘણાક જંગલોમાં ફરી, નદી નાળાં પાર કરી, ગીરી ગુફાઓમાં ઘુસી તેઓનું રહેઠાણ શોધવામાં લગભગ બે મહીના વિતાવી દીધા; એટલું છતાં જ્યારે કંઇ પત્તો ન લાગ્યો, હજાર પ્રયત્નોમાંથી એક પણ સફળ ન થયો ત્યારે છેવટે નિરાશ થઇને તે મૈમનસિંગ પાછો ગયો.

પોલિસ સુપ્રિન્ટેડન્ટ અને માજીસ્ટ્રેટ સાહેબની મુલાકાત લઇ રામસિંહે પેલા ભયાનક જંગલના દૈત્યોની હકીકત સંભળાવી, જેથી બંને સાહેબોના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો. પરંતુ ડાકુઓના ગુમ થવાથી તેઓ અતીશય દીલગીર થયા.

ત્યાર પછી મૈમનસિંગના દરોગા રૂપચંદના ખુનના સંબંધમાં વધુ તપાસ કરતા, કંઇનો કાંઇપણ પત્તો ન મળ્યો ત્યારે રામસિંહ ડિટેકટીવે મેજીસ્ટ્રેટ પાસે કલકત્તા જવાની રજા માંગી.

મેજીસ્ટ્રેટે કહ્યું, 'તમે બુદ્ધિમાન અને ચાલાક છો. એટલા માટે તમારા વડાએ તમોને અહિં મોકલી આપ્યા હતા, પણ તમે તો આ કામને અધુરૂં છોડીને જાઓ છો.

"હું હવે શું કરી શકું તેમ છું. મામલો એવો પેચીદો છે કે, ખુનીનું પકડાવું અસંભવ જેવું છે.

"મોટા અફસોસની વાત છે કે, આવા ભયંકર અપરાધીઓ નિડર થઇને જંગલોમાં મોજ ઉડાવી રહ્યા છે મેજીસ્ટ્રેટે કહ્યું.

"પત્તો ન લાગવાનું એક ખાસ કારણ છે. રામસિંહે કહ્યું.

'શું.

"જે ગૃહસ્થનું ખુન થયું, તેના નામ ગામનો જો બરાબર પત્તો મળત, તો આ મામલાનો ભેદ ખુલવો કાંઇ મોટી વાત નહોતી.

"તો શું તેના નામ ગામનોએ પત્તો ન મળ્યો?

"જી. નહીં.

"ખેર, પણ રૂપચંદ દરોગાના સંબંધમાં તો નામ ગામની કોઇ અડચણ નથી, તો તે મામલાનો નીવેડો હજુ સુધી કેમ ન આવ્યો?

"જ્યાં સુધી હું સમજી શક્યો છું-મારી માન્યતા થઇ છે, ત્યાં સુધી રૂપચંદ દરોગો પણ આ ભેદી મામલામાં માર્યો ગયો છે, સાધારણ કે સ્થાનિક માણસનું એ કામ નથી.

"હું ધારૂં છું કે એ તમારો ખાલી ભ્રમ છે. કેમકે પેલી ટોળીનો જે હેવાલ તમે સંભળાવ્યો છે, તેની સાથે રૂપચંદના મામલાવાળી કોઇ વાત સંબંધ ધરાવતી કે બંધબેસતી આવતી નથી રૂપચંદને તેમા કોઇ પ્રકારનો સંબંધ હોવો અસંભવિત છે.

"હું ખાત્રીથી માનું છું કે, રૂપચંદના ખુન સાથે આ મામલાને અવશ્ય સંબંધ છે.

"તો શું તમે હવે જશોજ.

"રહીને શું કરૂં! આ કેસનો ફેંસલો જો આજ આવવાનું

કહો, તો તે નહિં બનવાજોગ છે. કોણ જાણે તેની પાછળ કેટલો વખત વિતાડવો છે.

"અંગુઠીનું શું કર્યું?

"તેને મારી પાસે રહેવા દો.

"કેમ?

"કદાચ કોઈ વખતે તેના આધારે પત્તો મળી જાય."

"તેની ઉપર જે N. K. T. લખેલું છે તેનો તમે શું અર્થ કરો છો.?

"કોઇનું નામ છે.

"કોઇ બંગાળીનું નામ?

"તે કેવી રીતે કહી શકાય? ગમે તેનું પણ નામ હોઇ શકે છે.

"જરા જુઓ તો આ ત્રણ અક્ષરોથી કયા કયા નામ થઇ શકે છે, પછી એ નામો પરથી પત્તો લગાવી શકાય.

"એ ઉપાય અજમાવી ચુકયો છું, પણ તે સફળ ન થયો.

"તો હવે શું કરવા ધાર્યું છે?

"કલકત્તા જઇશ. હાલનો આ તપાસ મેં છોડી દીધી છે.

મેજીસ્ટ્રેટે પણ પછી વધુ આગ્રહ કરવાનું વ્યર્થ સમજી કલકત્તા જવા માટે પોતાની સમ્મતિ દેખાડી, તેજ દીને સાંજે શામસિંહ કલકત્તા ઉપડી ગયો. સઘળી મહેનત બરબાદ ગઇ?

શામસિંહ કલકત્તામાં ચાલ્યો ગયો ખરો, પણ તેનું મન તે ચિન્તામાંથી મુકત થઇ શકયું નહિ. તેણે આ કરતાં પણ વિશેષ ભેદી અને પેચીલા મામલામાં પોતાની ચાલાકી અને હિંમતને ઝળકાવી દીધી હતી, તે સઘળી આ મામલામાં નિષ્ફળ ઉતરવાથી ઝાંખી

પડવા લાગી આ અદભુત ભેદી અને જટીલ મામલાને ફોડી નાંખવામાં રામસિંહ અસમર્થ જણાવાથી તેના ઉપરીઓ પણ તેની પર નારાજ થયા હતા.

દીવસ પર દીવસો પસાર થવા લાગ્યા—મહીનાઓ વિતી ગયા ધીરે ધીરે રામસિંહ એ મામલાની વાત પણ ભુલી ગયો.

પ્રકરણ ૭ મું.

અજવાળું—નવો લેબાસ—નકલી બેગમ.

સાંજનો સમય છે. સૂર્ય પોતાના મંદમંદ કીરણો સાથે પશ્ચિમના મુલકોને પ્રકાશિત કરવા માટે ઉતરી રહયો હતો. આ સમયે કલકત્તાની એમહર્સ્ટ સ્ટ્રીટમાંથી ડિટેક્ટીવ રામસિંહ સાધારણ ગૃહસ્થના પોશાકમાં પસાર થતો નજરે પડે છે.

રામસિંહ જ્યારે એમહર્સ્ટ સ્ટ્રીટમાંથી હરીતકી બગાની તરફ વળ્યો, ત્યારે ત્રણ માળના એક મકાનના દરવાજા પર એક જનાના ગાડી ઉભી રહેલી તેની નજરે પડી, ગાડીમાં મોતીઓની ઝાલર ઝુલી રહી હતી. બહાર રેશમના પરદા લટકી રહયા હતા, આજુબાજુ સાઇસ ટહેલી રહયા હતા. ગાડી બે ઘોડાની હતી. અને તેમાં બેસનારની રાહ જોઇને તે ઉભી રાખવામાં આવી હતી.

રામસિંહ જાણતો હતો કે, લાંબો વખત થયા આ મકાન ખાલી

પડયું હતુ. તેમાં એકાએક કોઇ મોટા દરજ્જાના અમીરને રહેલા જોઇને તેને જોવાની ઇચ્છા થઇ તેથી તે ત્યાંજ રે કાઇ ગયો, છુપી પોલિસનું એ કામજ છે.

થોડીવાર પછી અમુલ્ય પોશાકમાં સજ થયેલી એક સ્ત્રી ગાડીમાં આવીને બેઠી, અને ગાડીના દરવાજા બધ કરવામાં આવ્યા ગાડી ઝડપથી દક્ષિણ તરફ ઉપડી ગઇ પરતુ પેલી સ્ત્રી જેવી ગાડીમાં બેસીને બુરખો જરા હડાવી બાહેરની તરફ જોવા જતી હતી કે, રામસિંહે તેનો ચ્હેરો જોયો તેને મોટી અજાયબી ઉપજી.

ગાડી ચાલી ગઇ; રામસિંહ તે મકાનની પાસેની દુકાન ઉપર જઇ બેઠો. દુકાનદારને તેણે કહ્યું:-"કેમ ભાઇ, છો તો ખુશીમાંને ?

દુકાનદાર રામસિંહને ઓળખી શકયો નહી, પણ તે ઠર્યો કલકત્તાનો દુકાનદાર ! ઓળખાણ પીછાન સાથે તેને શું સંબંધ ? તેણે ચટ જવાબ દીધોઃ-' જી, હા; આનંદ છે. આપ પણ મજેહમાં છો

'હાંજે ? પુરા મજેહમાં, ભલા. આ તમારી પાસેનુ મકાન કોણે ભાડે રાખ્યુ છે, કહી શકશો ?

" કેમ, કાંઇ ખાસ જરૂર છે ?

" અમે તેને ભાડે લેવા માંગીએ છીએ, વાતચીત પણ થઇ ચુકી હતી.

' તે કયારની વાત છે, ! લગભગ ત્રણ મહીના થયા તો એ ભાડે દેવાઇ ચુકયું છે.

' હું તે પહેલાની વાત કરૂ છું'.

" આટલી મુદત સુધી કલકત્તામાં તે કોઇ મકાન ખાલી રહી શકે કે !

"પણ આ મકાન તો ઘણા દીવસ થયા ખાલી પડયું હતું. હમણા તે કોણે ભાડે રાખ્યું છે?

"કોણ જાણે કયાંકના નવાબ છે,

"નવાબ! એક નવાબ સાહેબ શું અહી રહે છે?

"તે કાંઇ ચોકકસપણે કહી શકાતુ નથી

એટલામાં કોઇ ગ્રહસ્થ જેવો માણસ તે દુકાન પર કાંઇ ખરીદ કરવા આવ્યો. દુકાનદારને ઓર્ડર આપીને તે રામસિંહ તરફ ફર્યો અને બોલ્યો:—" કેમ છો સાહેબ?

"હું પુછતો હતો કે આ બાજુનું મકાન કોણે ભાડે લીધું છે?

"આ મકાન! હા, તે મકાન તો એક બેગમ સાહેબાએ રાખ્યું છે.

"આ દુકાનદાર તો કોઇ નવાબ કહે છે, આપ બેગમ કહો છો.

દુકાનદાર ઓર્ડર પ્રમાણેની વસ્તુઓ પેલા ગ્રહસ્થ સામે મુકતાં બોલ્યો; "શું બેગમ હોવાથી તેમા તેનો નવાબ ન રહી શકે?

'નહીં', નવાબ નથી. બેગમ વિધવા છે પેલા ગૃહસ્થે કહ્યું.

"તે કયાની બેગમ છે, કાંઇ જાણો છો? રામસિંહે પુછપરછ ચાલુ રાખી.

"નહીં, એ સઘળું કોણ પુછવા ગયું છે, અને પુછવાથી મતલબ પણ શું? હા, લોકો કહે છે કે પંજાબના કોઇ ભાગની બેગમ છે.

પેલો ગ્રહસ્થ ચાલ્યો ગયો. દુકાનદાર પાસેથી બીજી કોઇ વાત મળવી અશકય ધારી રામસિંહ પણ ત્યાંથી ઉઠી ગયો. તે થોડે દૂર ઉભો રહી મનમાં કાંઇ વિચારવા લાગ્યો, અંતે કપાળ કુટી થાણા તરફ ચાલતો થયો. થાણામાં જઇને કેટલાક કોન્સટેબલોને સાદા

પોશાક પહેરાવી, કેટલીક વાતો સમજાવી બેગમ સાહેબાના મકાન પાસે હાજર કરી દીધા સઘળા છુપી પોલિસના માણસો એક બીજાથી બબે હાથના છેટા પર ઉભા હતા. આ પ્રકારે બહારનો બંદોબસ્ત કરીને રામસિંહ મકાનની અંદર ઘુસ્યો, બેગમ સાહેબા હજુ બહારથી આવ્યા નહોતાં.

એક દરવાન એક સ્ટુલ પર બેઠો હતો. તે રામસિંહને દાખલ થતો જોઇ આંખોના ડોળા ચઢાવી બોલ્યો, "તમે કોને મળવા માંગો છો ?

"હું અહિંનો એક વેપારી છું. બેગમ સાહેબાના પધારવાની ખબર સાંભળીને આવ્યો છું. જો કાંઈ ખરીદી કરે તો અમોને બે પાંચ રૂપીઆ પેદા થાય. તમારા કારભારી સાહેબ ક્યાં છે ?

"કારભારી અહીં નથી રહેતા.

"તો બીજા કોઇ અમલદારો છે કે નહીં ?

"હા એક અમલદાર છે.

"ક્યાં છે !

"પાસેની રૂમમાંજ હશે. પરંતુ અજાણ્યા લોકોને રજા વગર અંદર જવાનો હુકમ નથી.

"ભલે, ન જઇ શકાય તો કાંઇ નહીં. તમે બોલાવી આવો. જો કોઇ વસ્તુની ખરીદી થશે તો તમને ઇનામ દઇશું. મોટા લોકોને ત્યાં અમો જઇએ છીએ ત્યારે તેના દરવાનોને ઇનામ આપવાનો અમારો ધારો છે.

દરવાને 'બાબુ, બાબુ' કહીને સાદ કર્યો, એક ગોરા રંગના બાબુ બહાર આવીને બોલ્યા "શું છે ?"

દરવાન હજુ બોલવા નહોતો પામ્યો કે, રામસિંહ વચ્ચે બોલી પડયો, "આપને મળવા માગું છું.

"કેમ શું કામ છે? બાબુએ કરડાકીથી પુછયું.

"શું આ મકાનમાંજ બેગમ સાહેબા ઉતર્યા છે?

"હા આ મકાનમાં કેમ, તમારે કંઇ કામ છે?

રાધા બજારમાં અમારી મોટી દુકાન છે, રામસિંહે અડાવ્યું લાલટર્ન, ફાનશ, ટ્રન્ક, ગાલીચા અને બીજા અનેક પ્રકારની એશ-આરામની વસ્તુઓ અમારી દુકાનમાં રહે છે. કલકત્તા અને જીલ્લાના મોટા મોટા જમીનદારો અને શ્રીમંતોને ત્યાં અમારો માલ જાય છે, આપ પણ અમારે ત્યાંથી માલ ખરીદ કરો, એટલા માટે આવ્યો છું

"હમણાં અમોને કોઇ ચીજની જરૂર નથી.

"જ્યારે પણ જરૂર હોય, ત્યારે જો આપ અમારી દુકાન પરથી ખરીદી કરશો, તો અમે આપને એક રૂપીયા પાછળ એક આના પ્રમાણે કમીશન આપીશું.

"હું કાંઇ દલાલ નથી બાબુ કાંઇક ઉશ્કેરાઇને બોલ્યો. "તેમ માલેકનો નિમકહરામ નોકર નથી, જે કમીશન મને આપશો તે પાછું અહીં જમા થશે.

"અમે આપને બજાર ભાવેજ માલ આપીશું. આપ ચાહો તો બજારમાં જઇ ખાત્રી કરી શકો છો.

"પણ અમોને હમણાં કોઇ ચીજની જરૂરત નથી.

"હું કાંઇ એમ નથી કહેતો કે આપ હમણાંજ સોદો કરો; જ્યારે આપને જરૂરત હોય, ત્યારે ઓર્ડર આપજો. બેગમ સાહેબાનું મકાન કયાં આવ્યું?

"તેમના મકાન સાથે તમોને શું લાગે વળગે ?

"આપ ગુસ્સે ન થાઓ, એક મોટા માણસ આવ્યા છે, તેમની કનેથી બે પૈસા મળવાની વેપારીઓને સ્વાભાવિક આશા રહે છે.

"તો પછી મકાનથી શું મતલબ ?

"મોટા લોકોને ત્યાં વખતો વખત ઉધાર માલ જ્યા કરે મહીને બે મહીને બીલ મોકલીને રૂપીયા વસુલ થયા કરે છે, તો પછી તેનું સ્થળ જાણ્યા વગર કેમ કામ ચલે ?

"જ્યારે તમારી દુકાનપર ઉધાર માલ લેવા આવીએ ત્યારે ઠેકાણું પુછજો.

"આપ નારાજ ન થાઓ. અમે મોટા મોટા અમીરોને ત્યાં જઇએ છીએ, જીલ્લાના અમીરો, રાજા, મહારાજાઓ અહીં આવે છે. તેમના કારભારીઓ સાથે અમારો ઘડો સંબંધ છે, પણ કોઇને આવી રીતે ઠેકાણું જાણવા માગતા તો નાક ચડાવતા નથી જોયા.

"સારૂં, તો જે નાક ન ચડાવતા હોય, તેમની પાસે જાઓ. અહીં આવવાથી કાંઇ ફાયદો નથી. જાઓ નાહક વખત ન ગુમાવો.

આ વખતે બેગમ સાહેબા આવી પહોંચ્યા. દરવાને રામસિંહનો હાથ પકડીને કહ્યું 'તમે હમણાં અહીંથી ચલ્યા જાઓ. બેગમ સાહેબા આ રસ્તથી અંદર જવનાં છે.

'હું આપ સહેમન રૂમમાં બેસું છું. હજુ કેટલીક વાતો કરવાની છે."

બાબુએ આંખો ચઢાવીને દરવાનને કહ્યું. "એને બહાર કાઢો.

દરવાન રામસિંહનો હાથ પકડીને તેને દરવાજા બહાર સડકપર એંચી ગયો સડકપર ઉભા ઉભા રામસિંહે જોઇ લીધું કે, બેગમ

સાહેબા અંદર ગઇ. આ વખતે તે બેગમ સાહેબાનો ચહેરો જોઇ શક્યો નહીં, પરંતુ તેના મનનો સંદેહ ભાગ્યો, તેની માન્યતા મજબુત થવા લાગી. તેણે તુરત બહાર ઉભેલા વેશધારી કોન્સટેબલોના કાનમાં કાંઇ વાત કરી અને પોતે એક ભાડાની ગાડીમાં બેસીને ત્યાંથી રવાના થયો.

રાતના નવ વાગતે રામસિંહ થાણામાં આવી પહોંચ્યો. એમહર્સ્ટ સ્ટ્રીટમાંથી ગાડીમાં બેસી તે સીધો પોતાના ઉપરી પાસે ગયો તેની સાથે સલામ મસલત કરી તે અત્યારે કેટલાક પોલિસ કોન્સ્ટેબલો સાથે થાણામાં આવ્યો. અને પોશાક પહેરી બહાર નીકળવાની તૈયારી કરી રહ્યો હતો. તેટલામાં એમહર્સ્ટ સ્ટ્રીટમાં રાખેલા કોન્સ-ટેબલોમાંથી એકે આવીને ખબર આપી કે, "આશરે એક કલાક પહેલાં બેગમ સાહેબા એક ઘોડાગાડીમાં સ્વાર થઇને ક્યાંક ચાલી ગઇ છે. તેની પાછળ દયાળસિંહ ગયો છે આ ખબર આપવાને હું ક્યારનો તમોને શોધતો હતો.

બેગમસાહેબાના બહાર ચાલી જવાના ખબર સાંભળીને રામસિંહના મનમાં જરા ચિન્તા થઇ, અને હવે અહીં ક્ષણવાર પણ થોભવામાં હાની સમજીને રામસિંહ બેગમ સાહેબાના મકાન તરફ કોન્સટેબલોને લઇને ચાલ્યો રાતને વખતે એકાએક કોઇના મકાનમાં પ્રવેશ કરવો એ કાંઇ અસાધારણ અપરાધ નથી છતાં તે બે કોન્સટેબલો લઇ અંદર ઘુસી ગયો જ્યાં દરવાન બેઠો હતો તે સ્થાન ખાલી હતું, બાનુ સાહે-બનો રૂમ પણ ખાલી હતો. ટુંકમાં બેગમ સાહેબનું મકાન એકદમ સુનકાર હતું. કાંઇ પણ અવાજ સંભળતો નથી. તેમ કોઇ માણસ પણ દેખાતું નથી. આ વિશાળ મકાનમાં એક ખુણામાં માત્ર એક દીવો સળગી રહયો છે.

રામસિંહ પામી ગયો કે, આ બેગમ અસલી નહિ પણ નકલી છે. તેની આ માન્યતા ખોટી નહોતી, તે સમજ્યો કે આ સઘળા ફરેબ બનાવટી બેગમના છે. [illegible] વનવાસીની મરિયમજ-બેગમ બનીને હિન્દની રાજ્યધાની [illegible]માં આવી રહી હતી.

રામસિંહ, મરિયમને બરાબર રીતે જોઇ શક્યો હોત જો તેનો ચ્હેરો સ્પષ્ટ નિહાળી શક્યો હોત, તો તેજ વખતે તેને કેદ કરી લેત, પરંતુ શંકામાં ને સંદેહમાંજ આ ચાલાક ચકલી ઉડી ગઇ? કોઇપણ પ્રકારના આધાર કે સાબીતી વગર તે તેણીને પકડી શક્યો નહિં. કદાચ તે ખરેખર કેઇ બેગમજ હોય તો? મતલબ કે રામસિંહે તેણે સ્પષ્ટ રીતે જોયેલી નહિં, તેથી તેને નહિં પકડવામાં ભુલ કરી એમ પણ કહી શકાય નહિં.

મરિયમે રામસિંહને જોઇ લીધો હતો. અને જ્યારે તેણીએ મકાનપર આવીને સાંભળ્યું કે, એક માણસ અહિં તપાસ માટે વેપારી બનીને આવ્યો હતો. ત્યારે તેણીએ અહિં રહેવામાં સલામતી જોઇ નહિ. બસ ઝટ ત્યાંથી ઉઠાંગરી કરી પોતાના માણસો સમેત તે રવાના થઇ ગઇ.

રામસિંહે પણ ખાત્રીથી માની લીધું હતું કે આ બેગમ તેની જુના મીત્રમાંની એક હતી જેના નવાં લેબાશ અને ચીસ ઝડપ ભરી નાશ ભાગે રામસિંહના હૃદયમાં નવું અજવાળું કર્યું.

પ્રકરણ ૮ મું.

ફરીથી–શિકારની પાછળ શિકારી

રામસિંહના અફસોસનો પાર રહ્યો નહિ. હાથ લાગેલો અપરાધી આંખમાં ધુળ નાખીને રફુચક્કર થઇ ગયો રામસિંહની સઘળી કોશીષ ધુળમાં મળી ગઇ. હા હજુ એટલી આશા રહી જે કે ગાડીની પાછળ દોડતો ગયેલો દયાળસિંહ કાંઇ કરી શકે અને તે પાછો થાણામાં આવી કાંઇક સારા સમાચાર આપે રામસિંહ સઘળા કોન્સટેબલો સાથે પાછો થાણામાં આવ્યો અને દયાસિંહના આવવાની ઇન્તેજારીથી રાહ જોવા લાગ્યો,

આશરે દોઢ કલાક પછી દયાળસિંહ હાંફતો હાંફતો થાણામાં આવી પહોંચ્યો રામસિંહે તેને પુછ્યુ કયાં ગઇ.

દયાળસિંહે કહ્યું " બલીઆઘટ્ટા સ્ટેશન પર તેની ગાડી ઉભી રહી આ વખતે ટ્રેન સ્ટેશનમાંજ હતી, બેગમ સાહેબાના માણસો ટીકીટ કઢાવી આવ્યા અને બેગમ સાહેબા ગાડીમાં ચડીને રવાના થઇ ગઈ.

" ટીકીટ કયાંની લીધી છે.

" ડાયમંડ હારબરની. હું એક બીજુ કામ કરતો આવ્યો છું.

શું ! રામસિંહે આતુરતાથી પુછ્યું.

દયાળસિંહ–" સ્ટેશન પર જઇને જોયું કે, બેગમ સાહેબા પલાયન થવા ચાહે છે, ટ્રેન ઉપડવાની સાથેજ મેં ડાયમંડ હારબરની

રેલવે પોલિસ પર એક ટેલીગ્રામ રવાના કરી દીધો કે, એક સ્ત્રી બેગમના લેબાસમાં શહી શરંજામની સાથે ફર્સ્ટ કલાસમાં બેસી ડાયમંડ હારબર જવા ઉપડી છે બેગમ હમણા જો કે અપરાધી નથી. પણ થવાની છે તેની પર અહિંની પોલિસને મોટા શદેહ છે. ત્યાંની પોલિસે ખુબ સાબચેત રહેવું. એવું ન થવા પમે કે, તેણી પોલિસની પ્રબંધ જાળ તોડીને ત્યાંથી છટકી જવા પામે.

"શાબાશ ! ખુબ કરી. રામસિંહે આનંદમાં આવી જઇને કહ્યું અને દયાળસિંહની બુદ્ધિની તારીફ કરી.

રામસિંહ તુરત ત્યાંથી દયાળસિંહને સાથે લઇ સ્ટેશન પર પહોંચ્યો. સ્ટેશન પર ટ્રેન હાજર નહોતી. એટલે રામસિંહને ફરજ્યાત પોતાના વેગને અટકાવવો પડયો પરંતુ તે ત્યાં નકામો ન બેઠો, તેણે ડાયમંડ હારબરની પોલિસને પાછો એક તાર કર્યો. અને તે પછી પોતે, બેગમ સાહેબાની ચાલાકી અને તેને પકડી પાડવાનો સુયોગ એ બંને બાબતની મનમાં પ્રશંસા કરવા લાગ્યો.

રામસિંહ સ્ટેશનના ફર્સ્ટ કલાસ વેઇટીંગ રૂમમાં એક આરામ ચેર પર પડયો હતો. થોડીવાર પછી તેનું ધ્યાન સામેની ઘડીયાળ તરફ ગયું અને એકદમ ઉઠીને બેઠો. તે મનમાં બબડયો "હજુ સુધી જવાબ કેમ ન આવ્યો ગાડી તો ત્યાં પહોંચી ગઇ હશે. તે હજુ વધુ વિચાર કરે તે પહેલાં ડાયમંડ હારબરની પોલિસ તરફનો તાર આવ્યો તેમાં લખ્યું હતું કે, બેગમના લેબાસમાં એક પણ સ્ત્રી અહીં ઉતરેલી જોવામાં આવી નથી. ચ ર પાંચ નીચા દરજ્જાની સ્ત્રીઓ ઉતરી હતી સઘળીની ટીકીટો થર્ડ કલાસની હતી. ફર્સ્ટ કલાસની એક ટીકીટ હતી, પણ તે છાવણીના એક યુરોપીયનની હતી.

જવાબ વાંચીને રામસિંહ મનમાં બોલ્યો, "ચબરાક મરીયમે દગો દીધો, ડાયમંડ હારબરની ટીકીટ કઢાવીને વચમાં કોઇ સ્ટેશન પર ઉતરી પડી છે જ્યાં ઉતરી હશે ત્યાં ટીકીટ તો આપી દીધી હશે. ફર્સ્ટ કલાસની ટીકીટો આ લાઇનોમાં રહે છે પણ કેટલીક ?

તેજ વખતે ડાયમંડ હારબર જવાને એક ગાડી તૈયાર થઇ. રામસિંહ અને દયાળસિંહ બંને તેમાં ચડી બેઠા. ઉપડવાનો ટાઇમ થતાં ફુક ફુક ધુંવો કહાડતી રેલ્વે ચાલતી થઇ.

રામસિંહ દરેક સ્ટેશન પર ઉતરી સ્ટેશન માસ્તરને પુછતો જતો હતો કે, ફર્સ્ટ કલાસની ટીકીટવાળી કોઇ સ્ત્રી અહીંયા ઉતરી હતી યા નહી ?

રામસિંહ અત્યારે પોલિસ અમલદારના પોતાના અસલ ડ્રેસમાં હતો તેનો ડ્રેસ જોઇને સ્ટેશન પરના સઘળા નોકરો તેના પ્રશ્નોનો યોગ્ય ઉત્તર આપવામા ઢીલ કરતા ન હતા. ડાયમંડ હારબર સુધીના દરેક સ્ટેશનો પર આ પ્રકારની પુછપરછ શરૂ રાખવામાં આવી હતી. પરંતુ છેવટે ડાયમંડ હારબરમા રામસિંહ કાંઇપણ ખબર મેળવ્યા વગર ઉતર્યા કોઇ પણ સ્ટેશન પર કોઇએ પણ તેવી એક સ્ત્રી ઉતરતાં જોઇ નહોતી. એથી રામસિંહની અજાયબીનો પાર ન રહ્યો.

જ્યારે ડાયમંડ હારબરમાં પણ કાંઇ પત્તો ન લાગ્યો, ત્યારે રામસિંહે દયાળસિંહને પુછ્યું. 'તેણીએ ફર્સ્ટ' કલાસની ટીકીટ કઢાવી તે તમે તમારી આંખોથી જોઇ હતી ?

"જ્યારે બેગમ સાહેબના માણસો ટીકીટ લેવા માટે ટીકીટ ઓફીસ આગળ ગયા' ત્યારે હુ તેમની પાછળ થઇ ગયો. ફર્સ્ટ કલાસની ટીકીટવાળી બારી પાસે વધુ ભીડ હોતી નથી. હું બરાબર જોઇ શક્યો કે

તે ટીકીટ ફર્સ્ટ કલાસની લેવામાં આવી, અને તે ડાયમંડ હારબર-નીજ હતી.

"તમે બેગમને ગાડી પર ચડતાં જોઇ હતી?

"તેણી ગાડી પર ચડી, તે મેં મારી આંખોએ જોયુ છે. જો મારી પાસે વારંટ હતે, તો હું તેજ વખતે પકડતે. જો આપ હતે તો પણ પકડી શકત. પરંતુ હું એક સાધારણ કોન્સટેબલ એવા કામમાં કેમ હાથ નાખી શકું? વળી આ વાત પણ નક્કી નહીં કે, તે અસલી બેગમ છે યા નકલી છે."

રામસિંહ ટીકીટ ચેક કરવાવાળા પાસે ગયો અને કહ્યુ. 'જુઓ મીસ્ટર, અમારો એક અપરાધી અહીંયા નાસી આવ્યો છે, અને તે એક ઓરત છે. પહેલા જે ટ્રેન આવી, તેમાં બેસીને તે અહીં આ-વેલી છે. તેનો ઘણો ખરો પત્તો પણ લાગ્યો છે. હું તે સંબધમાં તમોને થોડા પ્રશ્નો પુછવા માગું છું, આશા છે કે, તમે તેના બરા-બર જવાબ આપશો. આ વાત ખ્યાલમાં રાખશો કે, અમો મહા બ્રિટીશ સરકારના અપરાધીનો પતો મેળવવા આવ્યા છીએ,

"આપને જે કાંઇ પુછવું હોય તે પુછો, હું જે કંઇ જાણતો હોઇશ, તે છુપાવવાનું કારણ નથી. પેલા બુકીંગ કલાર્કે કહ્યુ"

"શું તે ટ્રેનમાંથી ફર્સ્ટ કલાસ ટીકીટનો એક પણ પેસેન્જર નથી ઉતર્યો?

"હા એક પેસેન્જર હતો. 'પણ તે સ્ત્રી નહીં, છાવણીનો એક અંગ્રેજ હતો."

"બસ તે એકજ ટીકીટ હતી?"

"જી. હા. અને તે વખતે તપાસ કરવાને માટે પોલિસ પણ અહીંયા હાજર ઉભી હતી."

" કોઇ અમીરી પોશાક પહેરેલી સ્ત્રી નહોતી ઉતરી ?

" જી, નહીં, ફક્ત ચારપાંચ હલકા દરજ્જાની સ્ત્રીઓ ઉતરી હતી. તે બધી ટીકીટો થર્ડ કલાસની હતી.

" તે સ્ધળીઓના ચહેરા તમે ઓળખી શકો ?

" નહીં. તેની સામે એક ધ્યાનથી જોવાનું થોડું હોય છે ? બસ ટીકીટ આપીને પસાર થતાં જાય. હા, એટલું યાદ છે કે, સધળી. ઓના કપડાં મેલાં હતાં અને તેની પાસે એક એક કપડાં વિગેરેની પોટલી હતી.

" તેમાં કોઇ ૨૪-૨૫ વર્ષની સરખા અને ગોરા શરીરની સ્ત્રી હતી ?

" જી, નહીં અને કદાચ હોય તો તે મારા ખ્યાલમાં નથી. જ્યારે ટ્રેન આવી ત્યારે તો હું સુતેલો હતો, એક ખલાસીએ આવીને મને જગાડયો હું આંખો ચોળતો ઝડપથી ઉઠીને મારી ડયુટી પર હાજર થઇ ગયો. પેસેન્જરોનું ટોળું ધકકાધકી કરતું ટીકીટો આપીને પસાર થતું હતું, તેમાંથી તેવી કોઇ સ્ત્રીને માટે અનુમાન કરવું મુશકેલ છે. વળી જ્યારે તેમ કરવાનું કોઇ ખાસ કારણ ન હોય, તો પછી ધ્યાન પણ કેવી રીતે રહે ? આપની તરફના તારને લીધે રેલ્વે પોલિસ નિઃસંદેહ ઘણીજ તકેદારી રાખીને ઉભી હતી.

રેલ્વે પોલિસને પુછપરછ કરવા છતાં પેલી મેલાં કપડાવાળી સ્ત્રીઓના સંબંધમાં કાંઇ જાણવા જોગ ન મળ્યું. ત્યારે રામસિંહ ચિન્તાતુર અને નિરાશ થઇને કલકત્તા તરફ પાછો ફરવાને તૈયાર થયો. પુછવાથી જણાયું કે કલકત્તા ઉપડવા વાળી ગાડીને હજુ વાર છે. તેથી વેઇટીંગ રુમમાં જઇ તે એક આરામ ખુરશી પર પડયો.

રામસિંહ વિચારવા લાગ્યો, આ બેગમ બીજી કોઇ નહીં. પણ જરૂર પેલી મરીયમજ છે. પણ શું મરીયમ કાંઇ જાદુ મંતર જાણે છે કે, પંખી બનીને ઉડી ગઇ? ઘણા ઘણા ચોર લુટારા જોયા, મોટા મોટા ઠગો અને બદમાશોની ખોડ ભુલાવી દીધી; પરંતુ આવી ચાલાકી ક્યાંઇ ન જોઇ! પોલિસની હીલચાલ પર આ રીતે નજર રાખીને આમ બે ધડક રીતે કોઇને નાસી જતાં નથી જોયાં મરીયમ મનુષ્ય સ્ત્રી છે યા ડાકણ? મરીયમ સ્ત્રી છે, છતાં ખરેખર પુરૂષોના પણ કાન કાપે તેવી છે!

ટિકીટનો ઘંટ વાગ્યો. પેસેન્જરો ટીકીટ કઢાવા માટે એક બીજા પર તુટી પડતા હતા. પણ આ ગડબડ બધી માત્ર થર્ડ કલાસની બારી ઉપર થતી હતી—ફ્રર્સ્ટ યા સેકન્ડમાં નહી. રામસિંહ ખીસ્સામાંથી ચીરૂટ કાઢીને દીવાસળીથી તેને સળગાવવા જતો હતો તેટલામાં એક યુરોપીયન ચમચમતા બુટ પહેરીને તેની પાસેથી પસાર થતાં તેની અડફટ લાગવાથી દીવાસળી તેના હાથમાંથી પડી ગઇ.

રામસિંહ તે યુરોપીયન ગૃહસ્થને અદબથી સલામ કરી, અને ચોરૂટ તથા દીવાસળીની પેટી પાસેના ટેબલ પર મુકી ઉભો રહયો.

સાહેબ ઘણો લાયક હતો તેણે હસીને કહ્યું. " બેઠ જાઓ બાબુ તુમ તો કલકત્તેકે પુલિસ માલુમ હોતે હો.

રામસિંહ ખુરસીપર બેઠો અને બોલ્યો. " જી, હાં હમ કલકત્તે કે પુલિસ હૈં.

" યહાં કિસ લીયે આયે હો? સાહેબે પુછયું.

" હમારા એક આસામી (આરોપી) ભાગ ગયા હૈં.

" ઉસે પકડ પાયા?

" જી, નહીં.

" યહ કૈસા આસામી હૈ.

" એક ઔરત હૈ.

" ઔરત ! ઔરત ભાગ ગઇ હૈ ! સાહેબે અજબ થઇને પુછ્યું

" તહેકીકાત હો રહીથી; ખબર પાનેહી નિકલ ભાગી હૈ.

યહ કૈસી ઔરત હૈ ?

" ઉસ્કી ઉમ્ર ૨૪–૨૫ વર્ષકી હોગી બહુત ખુબસુરત ર સુડૌલ હૈ. અભી જો ગાડી આઇ, ઉસસે પહેલેકી ગાડીમાં સવાર હો વહ યહા આઇ હૈ. ઉસ્કો ટીકટ ફર્સ્ટ કલાસકી થી.

" ઓફ્, તબતો ઉસને હમકો ભી ધોખા દીયા.

" અમ જીસ ઓરતકી બાત કર રહે હૈં, કયા ઉસસે આપકી મુલાકાત હુઇ થી ? રામસિહે આતુર થઇને પુછ્યું.

ખાલી મુલાકાત નહી વો દગા ભી દે ગઇ હય.

" ઐસા ? હમસે યદિ આપ સબ હાલ બયાન કરેગે તો દયાવાન બ્રિટીશ સરકારકો એક પેચીલે મામલેકા પત્તા મીલનેમેં બહુત કુચ્છ સહાયતા હોગી.

" હમ ઉસી ટ્રેનસે યહાં આયા અબ લોટ રહા હૈ જબ હમ સ્ટેશન પહુચા, તબ ગાડી છુટનેકોહી થા, હમારા નોકર હમારે પીછે થા. હમ ટીકીટ કર નહિ શકે ? ડોયમંડ હારબરમેહી સબ દામ દે દેગેં, ગાડીમેં ચઢે. તો દેખા એક સુંદર ઓરત અકેલી બૈઠી હૈ

" ઉસકી ઉમ્ર અદાજ કીતની હોગી ? ઉસકે કપડે કૈસે થે ?

" એક મેલા કપડા પહને હુઇથી ઔર એક મૈલેહી કપડે બદનબદન ઢાંકા હુઆથા, જહાં બૈઠીથી ઉસકી પાસહી એક ગઠડી રખ્ખી હુઇથી

હમને ઉસે દેખા ઓર મનમેં સોચા કી અંનજાન ઓરતને સમઝે બિગર ફર્સ્ટ ક્લાસમેં ડેરા ડાલા હય. ઉનકો હમને પુછાઃ " તુંમહારા ટીકીટ કહાં હૈં. ? ટીકીટ ઉસકે બાંયે હાથમેંથી વહ ઉસને દીખા દીયા દેખા તો ટીકીટ ફર્સ્ટ ક્લાસકા હૈ. મુઝે બડા તાજ્જુબ હુઆ, ક્યોંકી ઉસકે કપડાસે તો વહ ફર્સ્ટ ક્લાસકી મુસાફિર માલુમ નહિં હોતી થી. હમને ઉસસે કહા " હમ ભલે આદમી હૈ- તુમ ઓરત હો, એક બાત પૂછતે હૈં "

ઉસ ઓરતને હલકે અવાજસે કહા " ક્યા ?

" ક્યા તુમ બહોત સુખી હો ? હમને પુછા.

" નહી સાહેબ મેં ગરીબ ઓરત હું.

" તબ પહેલે દરજ્જેકી ગાડીમેં સવાર હો ક્યોં સફર કર રહી હો ?

" સફર દુરકી નહી હે, જબ સ્ટેશનપર આઈ તો દેખા એકતરફ ટીકીટ લેનેકે લીયે બહુત આદમી જુકે હે ઓર દુસરી તરફ બહુત કમ હૈં. મેને સોચાકી યહાં ઓરતો કી ટીકીટ કટટે હૈ. સો વહીસે અપના ટીકીટ કટા લાઇ નોટ દીયા થા, જીતને રુપયે બાબુને ગિન કર દે દીયે ઉતને લે લીયે. કુલીને ટીકીટ દેખકર યહાં પે ગાડી લા ધર દી, મેં ભી સાથ સાથ બેઠ ગઇ. ટીકીટમેં હી સબ રૂપયે ચલે ગયે મેરે પાસ તીન રૂપયેકે સિવા એક પૈસાભી બાકી ન રહા.

" ઉસકી ઇન બાતોંસે હમ તો યહી સમઝાકી ઉસને ભુલ કર હી ફર્સ્ટ ક્લાસકા ટીકીટ લે લીયા હય ઓર નુકસાન ઉઠાયા હય. હમ અપના ટીકીટ લીયેહી ચઢ બેઠે થે; ઇસ લીયે ઉસસે કહા. " તુમને ધોખા ખાકર જ્યાદા દામકા ટીકીટ કટા લીયા હય યદિ બેચ દો તો હમ તુંમારે લીયે લે લે; ઓર તુમ્હે કમ દામકા ટીકીટ કટા દેં. ઇસસે તુમ્હે ઇસ ગાડીસે ઉતર કર દુસરી ગાડીસેં જાના હોગા.

ઔરતને હમારી બાત કબુલ કીયા. હમને દુસરેહી સ્ટેશન પર થર્ડ ક્લાસકા ટીકીટ ઉસે દીલવા દીયા ઔર તીસરે દરજજેકી ગાડીમેં બેઠા કર હમ અપને કમ્પાર્ટમેન્ટ મેં જા બૈઠે. અબ માલુમ હુવા કી વહ ભુલને વાલી નહીં, ભુલાનેમેં ફસાને વાલી હૈ દેખીયે ન, કૈસી ચાલાકી કે સાથ વહ યહ ચાલ ચલી હૈ.

સાહેબની વાત એક ચિન્તે સાંભળી લીધા પછી રામસિંહે પુછયું. 'જબ આપ ગાડીસે ઉતરે તબ ઉસીકો આપને દેખા થા?

"જી' હાં; દેખાથા.

"ફીર કહાં ગઇ, વહ શાયદ આપને નહી દેખા.

"જબ હમ સ્ટેશનસે બહાર આ આપની ગાડીમેં બૈઠને ચલે, તબ વહ એક કિરાયેકી ગાડીમેં બૈઠ ન જાને કિધર ચલી ગઇ.

આ વખતે ટ્રેન ઉપડવાની ઘંટી વાગી, સાહેબ ગાડીમાં ચડી બેઠો. રામસિંહ ત્યાં બેસી રહ્યો.

પ્રકરણ ૯ મું.

પીછો–શિકારની પાછળ શિકારી (ચાલુ).

રામસિંહ વેઇટીંગ રૂમમાંથી બહાર નીકળીને જ્યાં ભાડાની ગાડીઓ ઉભી રહે છે ત્યાં જઇને ઉભો રહ્યો.

આ વખતે ત્યાં માત્ર ત્રણ ગાડીઓ હતી. રામસિંહે એક ગાડીવાનને પુછયું. "હમણા જે ટ્રેન આવી. તેના પહેલાની ટ્રેનને વખતે તું અહીં હતો?

"જી' હા." ગાડીવાને કહ્યું.

"તારી ગાડીમાં કોઇ ૨૪-૨૫ વર્ષની ખુબસુરત સ્ત્રીને તું લઇ ગયો હતો ?

"મારી ગાડીમા નહીં, પણ મદારનની ગાડીમાં તેવી એક સ્ત્રી ગઇ હતી.

"મદારન તે સ્ત્રીને ઉતારીને પાછો ફર્યો છે કે ?

"હા, તે ક્યારનો પાછો આવ્યો છે,

"હમણાં તે ક્યાં છે ?

"જુઓ સામે ઉભેલી તેજ તેની ગાડી છે.

"જરા તેને બોલાવ તો.

ગાડીવાન ગાડી પરથી ઉતરીને મદારનને બોલાવી લાવ્યો. રામસિંહે તેને પુછ્યું. 'આ પહેલાની ટ્રેનમા ઉતરેલી એક સ્ત્રીને તું ક્યાં ઉતારી આવ્યો ?

"તેને મેં કંડાખાલ ઉતારી હતી, ત્યાંથી હોડીમાં બેસીને કોણ જાણે ક્યાં ગઇ. મેં તેને કીનારા પર હોડી સુધી પહોચાડી દીધી હતી.

"જ્યાં તું તેણીને છોડી આવ્યો, ત્યાં મને પણ લઇ ચાલ.

તુરત મદારનને ગાડીનું બારણું ખોલ્યું અને રામસિંહ તથા દયાળસિંહ તેમાં બેસી ગયા થોડા વખતમાં ગાડી ધારેલે ઠેકાણે જઇ પહોંચી.

ખાડી પાસે આવીને રામસિંહે ત્યાં સઘળા માછીયોને બોલાવીને પુછ્યુ. "આ ગાડીમાં બેસીને એક સ્ત્રી આવી હતી, તે અહીંથી કોની હોડીમાં બેસીને ગઈ.

માંઝી બરકતઅલીએ કહ્યું "સાહેબ, તે જેની હોડીમાં બેસીને ગઇ છે, તે હજુ પાછો ફર્યો નથી, તેમ હમણાં પાછો ફરવાની વકી પણ નથી. કારણ કે 'રત્નપાખી' ના જંગલ સુધી જવાનો છે,

"ચાલો હું ડબલ ભાડું આપીશ, હમણાંજ મને ત્યાં લઇ ચાલો, બોલો શું કહો છો ?

',બહુ સારું', અમારું તો એ કામજ છે. બરકતે કહ્યું.

રામસિંહે ગાડીવાનને ભાડું આપી રવાના કરી દીધો, અને પોતે બંને જણા હોડીમાં બેસી ગયા માંઝીએ હલેસા મારવા શરૂ કર્યા અને હોડી ચાલવા લાગી.

રાતનો અમલ પુરો થઇને પ્રભાતનો ઉજવળ અમલ શરૂ થઇ ચુકયો હતો સમુદ્રની શાન્ત સફરથી રામસિંહનો થાક પણ ઉત્તરી ગયોઃ છતાં તેની ચિન્તામાં વટાડો થયો નહોતો, તે મનમાં વિચાર કરી રહયો હતો કે આ તરફ મરીયમ કયાં ગઇ હશે ? સાંભળ્યું છે કે. પ્રથમ રત્નપાપ્પીના જંગલમાં ચોર લુટારા રહ્યા કરતા હતા. મરીયમની પણ એક ટોલકી છે. મૈમનસિંગના જંગલમાંથી નીકળીને શું અહીં રહેથાણ કર્યું હશે કે, કલકત્તામાંજ રહી હશે ? કદાચ મારા તરફની હીલચાલ જાણી જઇને તે પોતાની ટોળીમાં ચાલી ગઇ હોય-જો ત્યાં પોતાની ટોળી સાથે હશે. તો અમે બે જણા ત્યાં જઇને શું કરી શકશું ? મૈમનસિંગ વાળા જંગલમાં જે સ્થિતિ થઇ તે અહીંયા પણ થાય તો કદાચ જાન ઉપર પણ આવી બને.

પ્રભાતનો સુર્ય [illegible] ન રહ્યો, જેમ જેમ બપોરનો ટાઇમ નજીક આવતો ગયો તેમ તેમ તેની ગરમી વધતી ચાલી. માંઝી હલેસા મારતો હોડી ચલાવી રહ્યો છે એટલામાં સામેથી એક હોડીને આવતી જોઇને માંઝીએ કહ્યું. 'દરોગા સાહેબ, પેલીજ હોડી સામેથી આવતી જણાય છે. રામસિંહે પુછયું', કઇ.

જેમાં બેસીને પેલી સ્ત્રી ગઇ; તેણીને પહોંચાડીને પાછી ફરે છે.

રામસિંહે માંઝીને હોડીને વલાણુ આપી, પેલી હોડીની તરફ હંકારવા કહ્યું, નજીક આવી પહોંચતાં હોડીના મલ્લાહને પુછ્યું "તું તારી હોડીમાં કોને બેસારી ગયો હતો ?

"જી, એક ઓરત હતી.

"તેને ક્યાં ઉતારી ?

નોદા ગામને કિનારે,

"શું તેણી તે ગામ તરફ ચાલી ગઈ.

"જી. હા; તેણે મારૂં ભાડુ ચુકવી આપ્યું અને પોતાના ? ગામ તરફ ચાલી ગઈ.

તેની સાથે એક ગાંસડી હતી, તે શું પોતાની સાથે લઇ ગઇ.

ગાંસડી ! હા, જ્યારે તે આવી અને હોડીમાં બેઠી તે વખતે ગાંસડી હતી, પણ કિનારે ઉતરી તે વખતે બે ત્રણ કપડાં સિવાય તેના હાથમાં બીજું કાંઇ નહોતું ને વખતે ગાંસડી વિષે મને ખ્યાલ પણ નહોતે. આપ અત્યારે પુછો છો ત્યારે યાદ આવે છે.

"સારૂ અંદર જઇને જરા જુઓ તો સહી, કાંઇ છે યા નહી.

મલ્લાહ ઉઠયો અને અંદર જઇને જોવા લાગ્યો જોઇને પાછો આવીને કહ્યું "બાબુ સાહેબ, બીજું તો કાંઇ નથી ફકત નાળીયેરનાં છોતરા. બે ત્રણ પાકેલા બેર અને આલુની તરકારી; એટલો સામાન પડયો છે.

રામસિંહે ખ્યાલ કર્યો કે ઠગારી મરીયમે થાપ મારવા આ સઘળી વસ્તુઓ સાથે લીધી હતી, અને જ્યારે તેની જરૂર ન રહી, ત્યારે ફેંકીને ચાલતી થઇ, રામસિંહે માઝીઓને કહ્યું:—

"ચાલો હવે જલદી કરો. આપણે ઝડપથી પહોચવું જોઇએ.

"માંઝીઓ ઝડપથી હલેસા મારવા લાગ્યા, અને બીજી હોડી ડાયમન્ડ હારબર તરફ ચાલતી થઇ.

બપોરે બાર વાગતાને સુમારે રામસિંહ વાળી હોડી નૌદા ગામના કીનારે આવી પહોંચી. રામસિંહ અને દયાળસિંહ નીચે ઉતરી પડયા રામસિંહે માંઝીઓને કહ્યું "જુઓ બનશે ત્યાં સુધી તો અમે જલદીથી પાછા ફરશું, પણ જો એક બે દિવસમાં ન આવી શકીયે તો તમે ચાલ્યા જજો. અમે જરુર આવશું અને તમારૂં ભાડું અને ઉપરાત ઇનામ આપીને તમોને રાજી કરીશું,

માંઝીઓએ થોભી જવાનું કબુલ કર્યું, રામસિંહ અને દયાળસિંહ ગામ તરફ ચાલ્યા. ગામ કહેવાથી જેવી વસ્તી ધારી શકાય, તેવી વસ્તી અહીં હતી નહી ઘાટ બાટનુ નામ નથી માત્ર સમુદ્ર કીનારાપર દશબાર ઝુંપડા જેવા મકાનો છે અને તે પણ જંગલી મનુષ્યોના.

રામસિંહના ત્યાં પહોંચવાથી ગામના લોકો જોવાને માટે તેમની પાસે આવ્યા સઘળાએ પોત પોતાની કલ્પના અને તરંગ અનુસાર તેઓને સારા નરસા કહ્યા. કોઇએ સાહેબ હોવાનું કહ્યું તો કોઇએ ફિરંગી કહ્યા.

રામસિંહે તે ટોળાને પુછ્યું "આજે સવારે અહીં કોઇ ઓરત આવી હતી?

ટોળામાંથી એકે કહ્યું "હા. એક ઓરત નાવમાંથી ઉતરીને આવી હતી. પણ તે તો અમારી સાથે થોડી વાતચીત કરીને અહીંથી ચાલી ગઇ,

"કયાં ચાલી ગઇ?" રામસિંહે પ્રશ્ન કર્યો.

"તે મને ખબર નથી" પેલાએ કહ્યું.

એક માણસે કહ્યું, જ્યારે હું રાયબાંકાથી અહીં આવતો હતો ત્યારે મેં એક ઘણી ખુબસુરત સ્ત્રીને જોઇ હતી, તેનું શરીર સુંદર અને ભરેલું હતું."

"ક્યારે જોઇ હતી ?

"હજુ થોડીવાર પહેલાજ, તેને મેં જોઇ ત્યાર પછી મકાન પર આવીને પાછો મેદાનમાં ગયો, ત્યાંથી લાકડાનો એક ભારો લાવ્યો અને તે લઇ આપને અહીં જોવા આવ્યો."

"રાયબાંકા અહીંથી કેટલે દુર છે ?

"આ ગામની પછી મેદાન છે અને મેદાનની પેલી પાર રાયબાંકા છે.

રામસિંહે હવે ઝડપથી કામ લીધુ. બંને રાયબાંકાની તરફ ચાલ્યા રાયબાંકામાં પહોંચતા ખબર મળી કે, અહીંયા એક સુંદર સ્ત્રી આવી હતી; અહીંથી તેણે નાહી ધોઇ ખાઇ પીને પછી ગોબરપોત તરફ ચાલી ગઇ.

વખત બપોરનો હતો, તડકો જોરથી પડતો, પણ તેની દરકાર નહીં કરતાં પુર ઝડપે બંનેએ ગોબરપોતનો રસ્તો લીધો.

રાયબાંકાથી ગોબરપોત આશરે ત્રણ ગાઉ છે. ત્યાં પહોંચતા બે વાગી ગયા. અહીં પણ **મરીયમ** મળી નહી. ગામ લોકોએ કહ્યું કે "બે ઘડી પહેલાં તે અહીંયાં હતી" રામસિંહે વધુ પુછપરછ કરતાં જાણ્યું કે તે **રત્નપાખી**ના જંગલ તરફ ચાલી ગઇ હતી.

ભુખ અને તરસથી રામસિંહનું ગળું સુકાતું હતું, ચહેરાપર કાળાસ આવી હતી. કલકત્તામાં જે ખાધું હતું, તે પછી હમણા સુધી તેણે ખાધું નહોતું. આખી રાત પસાર થઇ, દીવસ પણ પસાર થતો ચાલ્યો, છતાં તેના પેટમાં લેશ પણ અન્ન કે પાણી ગયું નથી. છેવટે

દયાળસિંહે કહ્યું. " હવે તો મારાથી ચાલી શકાતું નથી. તે જંગલની તરફ ભાગી છે, ત્યાં પહોંચવા પછી તેનો પત્તો મળવો અશક્ય છે ગમે તેટલી હાડમારી અને મહેનત ઝેહમત ઉઠાવ્યા છતાં પણ જ્યારે તે ન મળી, તો પછી હવે હેરાન પરેશાન શું કામ થવું જોઇએ ? આપનો ચ્હેરો એકદમ કાળો પડી ગયો છે. બસ, હવે તો મહેરબાની કરી બસ કરો.

" ત્યારે હવે શું કરવું જોઇએ ?

" બીજું કાંઇ નહી, પણ કાંઇક અન્ન પાણી લઇને પછી ચાલીએ, નહી તો પ્રાણ બચવા મુશ્કેલ છે "

" હું તારૂં કહેવું કબુલ કરૂં છું, પણ વાત એવી છે કે, પહેલાં આપણે તેનાથી ત્રણ કલાકનો રસ્તો પાછળ હતા. હવે માત્ર એક કલાકનો રસ્તો છે. માટે એક જંગલ સુધી ધીરજ ધરીને મારી પાછળ ચાલ્યો આવે તો મરીયમ આપણા હાથમાં છે. "

" પણ પેટમાં કાંઇ નથી, ચાલવું કોના બળ પર ? "

" ખાવા પીવાની પંચાતમાં જો પડીશું તો હાથ આવેલો શિકાર ચુંગાલમાંથી નીકળી જશે. અને પછીથી તેનો પત્તો મળવો મુશ્કેલ થશે

" સારૂં પણ જો અહીંયા દુધ મળે તો પુછીયે.

ગામ લોકોને પુછતાં જવાબ મળ્યો કે. " અહીં કોઇ દુધ વેચતું નથી. "

"રામસિંહ—ખાવા પીવાની કોઇ પણ ચીજ મળે છે કે નહીં ?

" જી નહી, અહીં કાંઇ પણ મળતું નથી. જે ગામ હમણાં તમે છોડી આવ્યા ત્યાં ગોળ અને દાળીયા મળે છે. "

" શું આફત રામસિંહ બબડયો.

દયાળસિંહે ગામ લોકોને ધમકીના તોર પર કહ્યું. "હમારા સાહેબ કંપની સરકારના મોટા અફસર છે, અને તેને અહીં ભુખે રહેવું પડે, એ કેવી શરમની વાત છે ?

દયાળસિંહની ઉપલી ધમકીની લોકો પર અસર થયેલી જણાઇ, તેમાંથી એકે કહ્યું " અમારે ત્યાં દૂધ રહે છે અને હમણા પણ છે. સગળાને ત્યાંથી થોડું થોડું લાવવામા આવે તો ઘણું દુધ એકઠું થઇ જાય. પરંતુ ગરમ દૂધ મળશે. "

ગરમ હોય યા ઠંડુ હોય, ભુખ્યા તરસ્યા મુસાફરને માટે તો તે અમૃત છે. ગામ લોકે ત્રણ ચાર શેર દૂધ, અને અશેર ત્રણશેર જેટલો ગોળ લાવીને હાજર કર્યો રામસિંહ અને દયાળસિંહે આનંદ સાથે તેનો આહાર કરીને, **રત્નપાખી**ના જંગલ તરફ ચાલતી પકડી.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

હિમ્મતની હદ; રત્નપાખીના જંગલમાં–મરિયમની ગિરફતારી.

સમુદ્રથી આશરે ત્રણ ગાઉ દુર રત્નપાખી નામનું એક મોટું જંગલ છે, કહેવામાં આવે છે કે, પુરાણા વખતમાં આ જગલમાં રત્નપાખી નામનો એક મોટો પરાક્રમી લુટારો રહેતો હતો, એટલા ઉપરથી આ જંગલનું નામ '**રત્નપાખી**' નામ પડયું.

હમણા તો અંગ્રેજ સરકારે કાપી વાઢીને આ જંગલમાં ઘણાં ગામો વસાવી દીધા છે. તો પણ કેટલોક ભાગ હજુ ઘીચ ઝાડીઓથી અંધકારમય રહેલો છે. તેનો વિસ્તાર લગભગ બાર પંદર ગાઉમાં હશે.

દયાળસિંહને સાથે લઇ કિસ્મતના ભરૂસાપર રામસિંહે જંગલમાં પ્રવેશ કર્યો. જંગલમાં કોઈ રસ્તો નથી. હા, જવા આવવાથી એક ન્હાની સરખી કેડી પડી છે, અને તે પણ વચવચમાં ઝાડના પાંતરાઓથી કેટલીક જગ્યા ઢંકાઇ ગયેલી છે.

આગળ રામસિંહ અને પાછળ દયાળસિંહ એમ બંને જણા ચૂપકીથી ચાલ્યા જાય છે—આ મુશકેલ અને ઉતાવળી મંજલથી શ્વાસો શ્વાસ ભરાઇ જાય છે આશરે બે ગાઉ રસ્તો પસાર કરવા પછી દયાળસિંહે કહ્યું—" સરકાર હવે અહીંથી પાછા ફરીએ? નોકરી કાંઇ પ્રાણથી અધિક નથી. સામે જે જંગલ દેખાય છે, તેમાંથી પાછું ફરવું મુશ્કેલ છે.

" દયાળસિંહ! તું ડરે છે? "

" હા, હું તો ડરૂં છું. "

" જ્યારે પોલિસનું કામ ઉઠાવ્યું, ત્યારે વળી ડરવાનુ કેવું?

" જ્યારે પ્રાણજ નીકળી જશે, તો પછી નોકરી પણ કોણ કરશે?

" ફક્ત નોકરીને માટેજ હું આ કામ નથી કરતો, ફરજ ઉપરજ હું હમેશાં બાર મુકતો આવ્યો છું. નોકરી ભલે જાય, પણ ફરજમાં પછાત પડવાનું કલંક તો નહીજ સહેવાય.

સાહેબ! મારી એક વાત સાંભળશો? દયાળસિંહે કહ્યું.

" શું વાત છે. કહેતો?

" હું એમ કહેવા માંગું છૂ કે તે ફંદી સ્ત્રી આ જંગલમાંજ

આવી હોય તેની કાંઇ સાબીતી છે ?

" સાબીતી તો કાંઇ નથી.

" તો પછી આ ઝેહમત શા વાસ્તે ?

". ગામ લોકોએ કહ્યું કે, તેણી આ જંગલ તરફ ચાલી ગઇ છે, તેથી નેરીબને ભરૂંસે જઇએ છીએ "

" તે કદાચ બીજે રસ્તેથી ચાલી ગઇ હોય તો ? "

" હા તે બીજે રસ્તે જઇ શકે. પણ જ્યારે ગામમાંથી આ તરફ આવી હશે ત્યારે આ રસ્તેથી જવાનુંજ તેણે પસંદ કર્યું હશે.

આ પ્રમાણે બંને વાતો કરતા કરતા ચાલ્યા જતા હતા. પણ તેઓની ચાલ તેમજ ઝડપમાં જરા જેટલો ફેર પડયો નહોતો.

જરા વધુ આગળ વધ્યા કે રામસિંહની નજર એક નહેરની તરફ ગઇ. રામસિંહનું કલેજુ ધડકવા લાગ્યું તેણે દયાળસિંહનો હાથ પકડી લીધો અને પાસેના એક ઝાડ પાછળ સતાઇ ઉભા.

દયાળસિંહે રામસિંહના કાનમાં મ્હોડું ઘાલીને પુછ્યું:-શું છે ?

રામસિંહે આંગળીથી દેખાડી ધીમેથી કહ્યું " પેલી નહેરની તરફ નજર કર.

દયાળસિંહ તે તરફ જોઇને બોલ્યો. " તો શું નકલી બેગમ એજ કે ?

" હા એજ છે, હું તેને ઓળખું છું. રામસિંહે કહયુ-

" ત્યારે વિલંબ કેવો ? ચાલો તેને પકડી લઇએ !

" તેને પકડવાનું કામ જેટલું તું સહેલું સમજે તેટલું નથી

" કેમ ? એક સ્ત્રીને પકડી લેવામાં મુશકેલી શું તેનો પત્તો મેળવવામાં હું ગમે તેવો અસમર્થ હું, પરંતુ પકડવામાં અસમર્થ

નથી. અને તે પણ ઓરતને

" પણ આ કાંઇ જેવી તેવી સ્ત્રી નથી. જેવી તે સ્ત્રી છે. તેવાજ તેના પાસે સાધનો પણ છે. શું તું એમ સમજે છે કે, તેની પાસે એકાદ પીસ્તોલ પણ નહીં હોય ? તું જઇશ તેને પકડવા પણ પરીણામ કાંઇજ જુદુજ આવશે.

" જી હા, આપનું કહેવું બરાબર છે.

" એક બીજી વાત પણ છે કે. જો તેનું અહીં ,રહેઠાણ હોય તો તેના અવાજ સાભળતાંજ ડાકુઓનું મોટું ટોળું અહીં હાજર થઇ જશે. અને એવી સ્થિતિમાં આપણે બચી શકીએ નહીં.

"ત્યારે શુ ઉપાય છે. તેને કેવી રીતે પકડી શકાય ?

" ઉપાય છે સાંભળ, તું આ જંગલની અંદર છુપાતો છુપાતો જઇને સામેની ઝાડીમાં છુપાઇ જા. હું આ રસ્તેથી પેલી નહેરના કિનારા તરફ જાઉં છું. મરિયમ, તે સ્ત્રીનું નામ મરિયમ છે–તે પોતાનું ન્હાવા ધોવાનું કામ પુરૂં કરી કોઇ ને કોઇ રસ્તે ચાલતી થશે. ત્યારે તારે તેની પાછળ પાછળ જવું. અને તક સાધીને પાછળથી પગ પકડીને તેને નીચે પછાડી દેવી હું બીજી બાજુએ રહીશ. અને જો તેણી તે તરફ આવશે, તો હું પણ તેવી રીતે પછાડીને પકડીશ. જો તું પકડી પાડીશ તો હું દોડતો તારી મદદે આવીશ, અને હું પકડુ તો તું દોડતો આવી પહોંચજે. તે પછી શું કરવું તેનો વિચાર પછી થશે.

એક પળ પણ ફોકટ ગુમાવવામાં આવી નહીં. બંનેએ જુદો જુદો રસ્તો લઇ લીધો.

આ તરફ મરીયમ ન્હાઇ ધોઇને જગામાંથી બહાર નીકળી અને કોણ જાણે શું કામ તે પોતાના ચંચળ નેત્રો વડે ચોતરફ જોવા લાગી. એક વખત તેણીએ પોતાની આજુબાજુ બારીક દ્રષ્ટિ ફેંકી, પણ તે કાંઇ જોઇ શકી નહીં. છતાં તેના મનમાં કાંઇક સંદેહ પેદા એ તો ચોક્કસ હતું. કારણ કે તેણે પોતાની પાસેની એક નાની પોટલી છોડી તેમાંથી પિસ્તોલ કાઢી અને તેમા દારૂગોળો ભર્યો. તે હાથમાં ધારણ કરી બીજા હાથમાં એક ચમકતો છરો લીધો જે કપડામાં તેણે આ બંને હથીયાર બાંધ્યા હતાં તે કપડું તેણીએ ત્યાંજ પડતું મુક્યું

બંને તરફથી બે માણસો ઉભા ઉભા મરિયમની આ હીલચાલ જોઇ રહ્યા હતા રામસિંહના બે ખીસ્સામાં બે પીસ્તોલો હતી તેણે પણ એક પીસ્તોલ કાઢીને પોતાના હાથમાં રાખી અને બીજીને ખીસ્સામાંજ રહેવા દીધી. દયાળસિંહ પણ મુકાબલો કરવા માટે કમર કસી ટાંપીને ઉભો હતો-

મરિયમે એકવાર ફરીથી ચોતરફ નજર ફેંકી. વિચારમાં પડી. રામસિંહ અને દયાળસિંહ બંને બે બાજુએ ઉભા હતા. મરિયમ તેની વચમાં એક પાણીના વહેળા નજીક શિલા પર નિર્ભયતાથી બેઠી હતી. બને ધીમે ધીમે તેની લગભગમાં આવી લાગ્યા

એક વૃક્ષની ડાળીમાં જરા ખડખડાટ થયો. જેથી મરિયમ ચોંકી તેણે તુરત તે તરફ તાકીને પીસ્તોલ છોડી, અને તે દયાળસિંહના ડાબા હાથમાં ઘુસી ગઇ પરંતુ દયાળસિંહ રજપુત બચ્ચો હતો, તેણે વાઘની માફક છલંગ મારી ને મરિયમપર તુટી પડયો. મરિયમના હાથમાંથી પિસ્તોલ પડી ગઇ; પરંતુ તેણે પોતાનો છરો દયાળસિંહની છાતીમાં ભોંકવાને ચલાવ્યો, પણ દયાલસિંહ જરા ફરી જવાથી ઘા

ખાલી ગયો. તેણીએ ફરીબીજી વખત ઘા કરવા હાથ ઉંચક્યો, પણ તેટલામાં રામસિંહે આવીને મરિયમને ગીરફ્તાર કરી લીધી.

મરિયમ એક અસાધારણ સ્ત્રી હતી. તેના શરીરમાં બળ પણ ઓછું નહોતું. તે રામસિંહની સાથે હાથોહાથ લડવા લાગી, એટલામાં દયાળસિંહે પાછળથી તેના પગમાં આટી મારીને નીચે પટકી દીધી. મરિયમ બુમ પાડવા જતી હતી, કે તરત રામસિંહે તેના મ્હોડામાં પોતાના રૂમાલનો ડુચો દાબી દીધો, દયાળસિંહના ડાબા હાથમાં સખ્ત ચોટ થઇ હતી.

રામસિંહનો ઇસારો થતાજ દયાળસિંહ મરિયમની છાતી પર ચડી બેઠો. રામસિંહે તેણીના બન્ને હાથ બાંધી લીધા. ત્યારપછી મરિયમના મ્હોડામાંથી રૂમાલ કહાડીને રામસિંહે કહ્યું.

"જો મરિયમ, મારા હાથમાં પીસ્તોલ છે, જરા પણ બુમ પાડીશ, તો જાનથી મરીશ.

હાંફતી હાંફતી મરિયમ બોલી. મેં તમને ઓળખી લીધા છે પ્રથમ મૈમનસિંગના જંગલમાં તમને જોયા હતા. ત્યાર પછી પરમ દિવસે રાત્રે મારા મકાનની સામે જોયા અને બહારથી પાછી મકાને આવતા પાછા તમને જોતાજ હું તુરત ત્યાંથી નીકળી ગઇ. શાબાશ છે તમારી બુદ્ધિને તે, ખરેખર વિલક્ષણ છે, તમારી હિંમત ધન્યવાદને પાત્ર છે. તમારા જેવા પોલિસ જાસુસો પોલિસમાં કેટલાક છે?

"સાંભળ મરિયમ! એવી વાતો કરવાનું આ સ્થાન નથી. અમે તને પકડી લીધી છે. હવે સાથે લઇ જઇશું. માટે તું ખુશીથી ચાલીશ તો તેમાં તારી બહેતરી છે.

"નહીં તો શું કરશો! જો ચુપચુપ ચાલી આવું તો, શું સોનાની ફાંસીમાં લટકાવશો?

" ફાંસીથી બચી પણ શકે છે.

" સારૂં. તમે મને પકડી શું કામ ? મેં તમારૂં શું બગાડયું છે?

" તારી ઉપર સંદેહ છે ?

" શાનો સંદેહ ?

" એ વાતો પછી થસે, હમણા તો તું ચાલ.

" કયા ! તમારે ત્યાં ?

" અમે પોલિસ છીએ, જાણે છે કે !

" પોલિસ છો તેથી શું હું ડરી જઉં. મેં તો કાંઇ ગુન્હો કર્યા નથી, તમે મારા વિરૂદ્ધ સાક્ષીઓ ઉભા કરશો, તો હું કહીશ કે, હું તો સન્યાસીની છું. દરોગો મારો ધર્મભ્રષ્ટ કરીને મને અહીં લાવ્યા છે.

" સારૂં, તારી મરજીમાં આવે તે કહેજે, હમણા તો ચાલ

" પોતાની મરજીથી ભલા કોણ ફાસી પર લટકવા જાય ?

" તારી ઇચ્છાથી નહી આવે તો પકડીને લઇ જઇશું.

" તમે મને લઇ જઇ નહીં શકો.

" જ્યારે તને પકડી લીધી છે, તો પછી લઇ જઇ શકીએ છીએ.

" શું બંને જણ મળીને આંધપર ઉડાવી જશો ? તમારૂં ત. અહીં કોઇ સહાયક નથી, આ કાંઇ કલકત્તા નથી.

" તો શું તું અમને હેરાન કરીશ ?

" હું તો પહેલાથીજ કહી ચુકી છું કે, મરવાને માટે-ફાંસીએ લટકવાને માટે કોણ એવો કે જે ખુશીથી દોડતો આવે ?

" તું ફાંસીથી બચી શકે છે. બનવાજોગ છે કે, નિર્દોષ ઠરીને છુટી પણ જાય.

" તો પછી મને પકડવાને માટે આટલી આટલી મહેનત શું કામ કરો છો ? ખાવું પીવું અને સુવાનું પણ છોડી દઇને મારી પાછળ કેમ પડયા છો ?

" તું જો સીધી સીધી નહીં ચાલશે, તો મારી ઘસડીને પણ તને લઈ જશું.

" સારૂં એમ કરો, ચાલો લઇ જાઓ.

" હું નથી ઇચ્છતો કે તારૂં કંઇ બુરૂં થાય તારૂ રક્ષણ થાય એવુંજ હું ચાહું છું.

" તો પછી મને લઇ જઇને શું ઘર માંડશો ?

" તુ ઘણી બેશરમ છે.

" તમારા જેટલી નહીં. તમે એક માણસને સાથે લઇને મને અહીં પકડવા આવ્યા, અને તે સાથી તો અધમુઓ થઇ પડયો છે.

" મારો વિશ્વાસ અને મારો સાહસ મારી પાસે છે.

" પરંતુ તમારા પ્રાણ ડાકુઓની લઠ્ઠ પાસે છે.

" ડાકુ કયાં છે ? તું તો એકલી છે. શું તુ મને ડરપોક સમજે છે?

" નહિં. તમે ડરપોક નહીં; પણ મોટા દીલેર જવાન છો; પણ તમને ચેતાવું છૂં કે કયાંક તમે અચાનક માર્યા ન જાઓ ખરેખર મને તમારી દયા આવે છે, મકાનપર બાલ બચ્ચાં હશે, તેના નિર્વાહનો કાંઇ બંદોબસ્ત કર્યો છે કે ?

" આ જીલ્લામાં તો ચોર લુટારા છે નહીં.

" અહીં તો ચોર લુંટારાઓની ફોજ છે.

" તો પછી અમારી નજરે કેમ નથી પડતા ?

" આજે તે સઘળા અહીં નથી, જો હોત તો તમારો પ્રાણ અત્યાર સુધી બચવા પામત નહીં. પીસ્તોલના ધડાકા સાથે તમારો પ્રાણ પખેરુ પણ ઉડી જતે.

" સારું જ થયું, હવે તને વગર અડચણે લઇ જઇશું.

" તમે મોટા મુર્ખ છો, સારા માણસની દીકરીને ચોર અને લુટારી કહીને જેલમા ઠેલી દેવાથી તમારી વાહ ,વાહ શું થવાની હતી? પછી મને તો કોઇ વાંધો નથી. હું તૈયાર છું. પરંતુ યાદ રાખજો કે જે સઘળા ગામવાળાઓથી તમે મળી હળીને આવ્યા છો તે સઘળા ચોરના ચોર અને ડાકુના ડાકુ છે. પાછા ફરતી વખતે તમારી બરાબર ખબર લેશે

" રામસિંહે મરિયમની છેલ્લી વાત પર વિશ્વાસ મુકયો નહી, તેને એમ લાગ્યું કે મારી ચુંગાલમાથી છટકવા માટે તેણી આ પ્રમાણે ભય બતાવે છે. નિદાન રામસિંહે કહયુ કે "ચાલ જલદી ચાલ નહીં તો હવે માર પડશે.

મરિયમ ખડખડાટ હસી પડી, પોતાની જગ્યાપરથી એક ડગલું એ ના ખસી, દયાળસિંહ જે અત્યાર સુધી ચુપ બેઠો હતો. તે હવે ખોજવાઇને બોલ્યો " સરકાર! એ એમ નહીં ચાલે, તેને જરા કાપરાપાક ચખાડો.

મરિયમ એકાએક ઉભી થઇ—વિકાળ વાઘણની માફક ગર્દન ડારીને બોલી, " ચાલો કયાં ચાલવુ છે?

આગળ દયાળસિંહ, વચમાં મરિયમ અને પાછળ રામસિંહ એવી રીતે તેઓ ચાલવા લાગ્યા, રામસિંહ પાસે હવે ત્રણ પીસ્તોલ થઇ, બે તેની પાસે હતી અને એક મરિયમ પાસેથી મળી ગઇ. તેમાં દારૂગોળી ભરી ત્રણ પીસ્તોલ તૈયાર રાખી હતી.

ડિટેક્ટીવ રામસિંહ આ પ્રમાણે આ બનાવટી બેગમ ઉર્ફે ખુની બેગમ-મરિયમને જીવનું જોખમ ખેડીને પણ પકડી પાડવામાં—કેદ કરવામાં ફતેહમંદ ઉતર્યા, તે અત્યારે મરિયમને એક બંધીવાન તરીકે લઇ ચાલ્યો જાય છે. મનમાં ને મનમાં મરિયમની જોરેમંદીનાજ નહીં પણ તેની અલૌકિક બુદ્ધિના વખાણ કરતો જાય છે આવા વિચાર પરથી એકાએક તેને એક નવો વિચાર સુઝયો. પ્રથમ તેને મરિયમે આ સઘળો જીલ્લો ડાકુ લુટારૂઓથી ભરેલો હોવાનું કહેલું તેની પર રામસિંહને વિશ્વાસ બેઠો નહોતો. પણ અત્યારે તેને વિચાર આવ્યો કે, મરિયમની વાતમાં વજુદ હોવુંજ જોઇએ જો કે મરિયમે કાંઇક સ્પષ્ટ કહેલુ નહોતું. તો પણ રામસિંહે તેની વાતોપરથી અત્યારે એવું તો અનુમાન કર્યું કે, આ ગામોમાં ચોર લૂટારા રહેતા હોવા જોઇએ. તે પ્રથમ આ ગામોમાં આવ્યો ત્યારે એટલું તો જોઇ શકયો હતો કે, અહીંની સઘળી વસ્તી હલકા વર્ગની છે રામસિંહે વિચાર કર્યો કે, તેવા હલકા લોકો કદાચ મરિયમને બંદીવાન થએલી જોઇને અમારી પર હુમલો કરે તો? હા, તે લોકો જાહેરમાં એવી રીતે પોલિસ પર હુમલો કરવાની હિંમત ન કરે, પરંતુ જયારે કિનારે જઇને હોડીમાં બેસવા જઇએ તે વખતે સામટું ટોળું આવીને હુમલો કરે તો શું ઉપાય? ખેર, જે થવાનું હશે તે થશે. હવે તો બની શકે ત્યાં સુધી સાવચેત રહેવું બહેતર છે. જયારે આવા ભયાનક જંગલમાં એકલા આવી પહોંચ્યાજ છીએ તો પછી હવે બીજા વિચારો કરવા ફોગટ છે, વળી આસપાસ પોલિસની ચોકી નહીં હોય એ પણ બનવાજોગ નથી. ને સિવાય ગોબરપોતમાંથી પણ પોલિસની મદદ મળી જશે.

આ પ્રકારના વિચારોમાં ઘણો રસ્તો પસાર થઇ ગયો. સાંજને વખતે તેઓ ગોબરપોત આવી પહોંચ્યા ત્યાં ગામથી થોડે દૂર એક વૃક્ષની ઘટા નીચે વિશ્રામ લેવા બેઠા, પાસેના બાવળના ઝાડ સાથે મરિયમને બાંધી અને રામસિંહે દયાળસિંહને ચોકીદારને બોલાવી લાવવા મોકલી દીધો.

દયાળસિંહ જ્યારે પાછો ફર્યો ત્યારે રાત એક પહોર વીતી ચુકી હતી દયાળસિંહ ચોકીદારને શોધવા માટે ઘણું ભટક્યો, અને છેવટે તેને સાથે લઇને રામસિંહ પાસે આવ્યો. ચોકીદાર આવીને ઉભો એટલે રામસિંહે તેને પગથી માથા સુધી જોઇ લીધો, તે ભરેલા બદનનો, લાંબા કદનો એક સુંદર જુવાન હતો, રામસિંહે દયાળસિંહને મરિયમ ઉપર નજર રાખવાનું કહિને ચોકીદારને જરા દૂર લઇ જઇને પુછ્યું. તમારૂં નામ?

"ભીમસરદાર, ચોકીદારે જણાવ્યું.

"તમે શું આ સઘળા ગામોના ચોકીદાર છો? ભીમસરદારે પુછ્યું.

"હા,

હું કલકત્તાનો દરોગો છું અપરાધીને પકડવા માટે આવ્યો હતો.

"તેને ક્યાંથી પકડયો?

"રત્નપાખીના જંગલમાંથી,

"ઓફ! આવા ભયાનક જંગલમાં જવું અને ત્યાંથી પાછા સહીસલામત ફરવું એ કેટલી નવાઇની વાત છે! જણાય છે કે, તે જંગલમાં ડાકૂ લોકો નહી હોય નહીં તો આ રીતે આપ સલામતી સાથે પાછા ન ફરી શકત, એવા પોલિસ ઘણા થોડા છે કે જે ત્યાં જવાની હિંમત કરે. હજુ પણ આપનો રસ્તો સાફ નથી. ગુન્હેગારને

લઇ જવો અને પોતાના પ્રાણ બચાવવા એ મને ભરૂસા બહારની વાત છે.

"કેમ ? રામસિંહે પુછ્યું.

"સાંભળ્યું છે કે, કેંડાખાલની ખાડીમા ચોર લૂટારાઓ નાવપર ફરતા રહીને આવજા કરતા વહાણોને બરબાદ કરે છે, અને માલ અસબાબ લુંટી લે છે. જો તે લોકો સામા થયા તો ગુન્હેગારને સલામતી સાથ લઇ જવાનુ કામ મુશકેલ છે.

"યાદ રાખો. અમે પોલિસ છીએ.

"તે યાદ રાખવાથીશું થશે. સરકાર

"તમે જે રીતની વાતો બકી રહ્યા છો, તે પરથી એમ જણાય છે કે તમે પણ તે ચોર લુટારા માહેના છો.

"મેં તો આપને ચેતાવવા માટે સઘળું કહ્યું.

"અહીંથી ચોકી કેટલી દુર છે ?

"લગભગ ચાર માઇલ સાગરપાડામા.

"તમે હમણા ત્યાં જાઓ અને હેડ કોન્સટેબલ અને બે ત્રણ બીજા કોન્સટેબલોને મારૂં નામ આપીને બોલાવી આવો.

ચોકીદાર ગયો અને રામસિંહ તથા દયાળસિંહ બને હાથમાં પિસ્તોલો રાખીને મરિયમ પર પહેરો રાખવા લાગ્યા.

રાતના આશરે સાડાદશ કલાકે ચોકીદાર ભીમસરદાર સાગરપાડાના હેડ કોન્સટેબલ અને બે ત્રણ બીજા સામાન્ય કોન્સટેબલોની સાથે આવી પહોંચ્યો. તે સઘળાને જોઇને રામસિંહમાં નવી હિંમત આવી તેને પોતાના પરાક્રમપર વિશ્વાસ બેસવા લાગ્યો કે, હવે મરિયમને લઇને હું સલામતી સાથે કલકત્તા પહોંચીશ.

હેડ કોન્સટેબલ કલકત્તાનો રહેવાશી હતો. જાતે મુસલમીન હતો. શરીર પુષ્ટ અને તાકતદાર હતું. તેની સાથે બીજા બે કોન્સટેબલો હતા તે પંજાબના મોજી જીવડા હતા.

રામસિંહે પોતાની ઓળખ આપીને કહ્યું. "અમે આ ગુન્હેગારને રત્નપાખીના જંગલમાંથી કેદ પકડીને અહીં લાવ્યા છીએ. અહીં તો વગર અડચણે આવ્યા, પણ આગળ જતાં કોઇ મુશકેલી ઉભી ન થાય તેટલા માટે તમારી મદદની જરૂર છે, અમારી સાથે તમારે ડાયમંડ હારબાર સુધી આવવાનું છે.

હેડ કોન્સટેબલે કહ્યુ, એ તો અમારૂં કામજ છે—ફરજ છે. જરુર આવીશું. પરંતુ રસ્તો સલામત નથી કાલે જો દીવસના ચાલીયે તો બેહેતર થશે, અત્યારે રાતને વખતે જવું જોખમભર્યું છે.

રામસિંહે હેડ કોન્સટેબલની વાત પર વિશ્વાસ ન કર્યો. તે જગાજ એવી હતી કે કોઇ પર વિશ્વાસ રાખી શકાય નહીં માત્ર એક હેડ કોન્સટેબલ અને ત્રણ બીજા કોન્સટેબલો રામસિંહ સાથે હોવાથી તે કેટલા માણસો સામે મુકાબલો કરી શકે ? જો મરિયમ તેના કાબુમાંથી છટકીને ભાગી તો કેટલા દીવસની મહેનત વ્યર્થ જાય ? અને સાથેજ એક અદ્ભુત–ભેદી જાલ જટીલ મુકદમાનું રહસ્ય પણ હમેંશને માટે અંધકારમાં રહી જાય. આવા અનેક વિચારો તેને આવતા હોવાથી તે હેડ કોન્સટેબલના કહેવા પર ઇતબાર રાખી શકયો નહીં. તેણે કહ્યું "નહીં, અપરાધીને સાથે રાખીને અહીંયા રહેવુ ઠીક નથી, બસ હમણાંજ અહીંયાથી ચાલવું જોઇએ.

"સારૂં, ચાલો ત્યારે હેડ કોન્સટેબલે કહ્યું. "આપની સાથેનો કોન્સટેબલ આટલો દુઃખી કેમ છે ? તેના હાથમાં ગોળી લાગી છે,

"એટનું સારૂ થયું છે કે તેનો જીવ ન ગયો. જો કદાચ હાથને બદલે છાતી યા માથામાં ગોળી લાગી હતે, તો પ્રાણ ન બચતે.

"હેડ કોન્સટેબલ પોતાની સાથે કેટલાક હથીયારો લઇ આવ્યો હતો તે વડે સઘળા સજ થઇ મરિયમને ઘેરીને બધાં સમુદ્રના કીનારા તરફ જવાને ઉપડયા.

"કેટલોક વખત એવી રીતે પેદલ ચાલવા પછી રામસિંહ જે નાવને કિનારા પર છોડી આવ્યો હતો ત્યાં સઘળા આવી પહોંચ્યા અને ચોકીદાર ભીમસરદાર સિવાયના સઘળાઓ નાવ પર સવાર થયાં ચોકીદાર પોતાની જગ્યાપર પાછો ગયો, નાવમાં ઉતરીને પોતાના હથીયારો યોગ્ય સ્થળે મુકીને સઘળા યોગ્ય રીતે ગોઠવાઇ ગયા અને હુકમ થતાં નાવ ચલાવવામાં આવી. ચોકીદારને સાથે લેવામાં નહીં આવ્યો તેનું કારણ હેડ કોન્સટેબલે ના પાડવાનું હતું રામસિંહને તેણે કહ્યું હતું કે, "અમે આ ભાગના કોઇપણ માણસ પર વિશ્વાસ મુકતા નથી.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

ડાકુનો સામનો–સમુદ્રમાં લડાઈ, ડિટેકટીવની ફતેહ.

સમુદ્રમા આસમાની પાણીની શોભાને નિહાળતા–જોતાં રામસિંહ અને તેના સાથીઓ કેંડાખાલની ખાડી પસાર કરી રહ્યા છે. પવન

જોરથી ફુંકાઇ રહ્યો છે. નાવ પણ ભારે ઝડપથી જઇ રહી છે આકાશમાંથી ચંદ્ર પણ પાણીમાં પોતાનો પ્રકાશ ફેલાવી રહયો છે.

રામસિંહ નાવના અંદરના ભાગમાંથી બહાર આવીને ઉભો રહી ગયો તેને બહાર આવેલો જોઇને નજુમુલ્લા બોલ્યોઃ—"જનાબ બેસી જાઓ, હીલવા ડોલવાથી નાવ નીચે ઉપર થશે, અને ગફલતીથી આપ વખતે નીચે પડી જશો.

એટલું કહેતાં ન કહેતાં નજુમુલ્લા જાણી ચુકયો કે નાવ બારદાર બાગાન, પહોંચી ગઇ છે. રામસિંહે પણ જોયું કે નજીકમાંજ એક મોટો બાગ છે. જેની એક બાજુમાં બત્તીનો પ્રકાશ દેખાય છે.

એકાએક પ્રકાશની જગ્યા અંધકારે લીધી રામસિંહે નજુમુલ્લાને પુછ્યું. "હમણા જે રોશની હતી, તે એકાએક બુઝાઇ કેમ ગઇ?

"હું પણ એજ વિચારમાં છું, નજુએ કહ્યું. જણાય છે કે તે એકાદ બે નાવ છે. પણ સવાલ છે કે ત્યાં નાવ હોવાથી ત્યાંની બત્તી એકદમ બુઝાઇ કેમ ગઇ? હમણાં તો નથી પવન ફુકાતો કે નથી તોફાન આવતું, એકાએક અંધકાર છવાઇ જવાનું કારણ શું? કાંઈ સમજમાં નથી આવતું, ચિન્હ સારા નથી.

"રામસિંહે ધીરેથી કહ્યું. દયાળસિંહ! પીસ્તોલ હાથમાં લ્યો

"શું છે સાહેબ? હેડ કોન્સટેબલે અંદર બેઠા બેઠા પુછ્યું.

"ખાં સાહેબ, જરા બહાર આવો તો? રામસિંહે કહ્યું.

"શું હકીકત છે? ખાં સાહેબે બહાર આવીને પુછ્યુ.

"જુઓ સામે એક બાગ તમોને દેખાય છે?

"જી, હા, દેખાય છે.

"ત્યાં હમણા એક દીવો બળતો હતો. રામસિંહે કહ્યું. જેની રોશનીથી બાગ પણ સાફ દેખાતો હતો. પરંતુ હવે જોઇએ છીએ

કે. દીવો એકદમ ગુલ થઇ ગયો હું ક્યારનો ત્યાંની રોશની જોઇ રહ્યો હતો. પણ આ નાવ અહીં આવી પહોચતાંજ તે બુઝાઇ ગઇ. તેટલા માટે કાંઇક શક ઉત્પન્ન થાય છે.

"બેશક, શક લઇ જવાની એ જગ્યા છે. બરહાર બાગાનમાં હમેશા ભય રાખવો પડે છે. ભયનું એ મોટું સ્થાન છે મારી માન્યતા તો એવી થાય છે કે આપણી નાવની રોશની જોઇને તે લોકોએ બતી બુઝાવી દીધી છે.

"ત્યારે આપ પણ બંદૂક હાથમાં લઇ લ્યો; કોન્સ્ટેબલોને આપો કે તેઓ પણ તૈયાર રહે.

ખાંસાહેબે પોતાની બંદુક પોતાના હાથમાં લીધી. બીજા બે કોન્સટેબલો પણ પોતાની બંદુકો અને તલવારો લઇને લડવાને માટે તૈયાર થઇ ગયા. રામસિંહે દયાળસિંહને ફરીથી બોલાવ્યો અને કહ્યું. "બે પિસ્તોલ મને દે, એક તારી પાસે રાખ, અને અંદર તું મરિયમની પાસે રહે.

"સરકાર! આપે ઘણી તકલીફ ઉઠાવી છે. દયાળસિંહ લાગણીથી બોલ્યો. ઘણું કષ્ટ સહન કર્યું છે. આપ અંદર રહો હું બહાર આવું છું.

"દયાળસિંહ! મારા કરતા તને ઘણું વધારે ખમવું પડયું છે. તારો ડાબો હાથ અત્યારે નકામો થઇ પડયો છે, તું બહાર રહીને શું કરી શકીશ?

દયાળસિંહે વધુ આગ્રહ કર્યો નહિ; રામસિંહે માંઝીઓને બોલાવીને કહ્યું નજુ! તને હથીયાર ચલાવતા આવડે છે કે?

જ્યારે ડાકુઓને પાલે પડયા છીએ, તો પછી હથીયાર ચલાવ્યા વગર કામ કેમ ચાલે? નજુએ કહ્યું.

"આજે જો તમે મને મદદ કરી તમારી મહાઇ દેખાડી આપો તો કંપની સરકાર તરફથી તમોને સેંકડોના હિસાબથી ઇનામ અપાવી દઇશ. અને જો કદાચ તમારી પોલિસમા નોકરી કરવાની ઇચ્છા હશે તો, નોકરી પણ અપાવીશ; એટલું છતા પણ જો તમે ડરીને ભાગી જશો. નાવ છોડી જસો તો યાદ રાખજો કે તમો સઘળાઓને પકડાવી સખ્ત ખબર લઇશ.

નજુંએ પોતાના સાથી બંજનને કહ્યું. "અરે ભજન! આજ કાલ તારા શરીરમા ઘણી તાકાત આવી છે. જોઇએ આજ શું કરે છે, ડાકુઓથી સામનો કરીશને?"

બંજન—"હા હા, અરે માર જૂતન માર જૂતન મપરી ફોડ ડાલેંગે, કહા બાત હૈ ભૈયા!"

નજુ અને બંજન બંને તૈયાર થઈ ગયા નાવની નીચેથી તેઓએ ઘણા હથીઆરો બહાર કાઢયાં, બંને ભારે જુસ્સામા હતા. ડાકુઓની સામે થઇ, પોતાની બહાદુરી દેખાડી અંગ્રેજ સરકારના એક અફસરને ખુશી કરીને પોતાના ભાગ્યની પરિક્ષાનું ફળ જોવાને માટે બને મોટા વેગથી ડાડ મારવા લાગ્યા. નાવ ખરેરાટ કરતી ચાલી.

નાવ જ્યારે બરદારનબાગાની લગભગ સમે ચાલી આવી ત્યારે સઘળાઓએ જોયું-રામસિંહે પણ જોયુ કે સામે ઘણા માણસોનુ ટોળુ સ્થિર થઇને ઉભું છે. જ્યારે નાવ તદન પાસે આવી ગઇ. ત્યારે તે લોકોએ આગ પાછી સળગાવી અને પ્રકાશ ફેલાઇ રહ્યા સુકાં પાંદડાઓના ઢગના ઢગમા આગ લગાવવામાં આવી જેથી કીનારો સ્પષ્ટ દેખાવા લાગ્યો.

પાણીમાં ખરેરાટીનો અવાજ સાંભળીને રામસિંહે પાછું ફરીને જોયું તો નૌકાઓ મોટા વેગમા સામેથી ચાલી આવતી જણાઇ.

જે વખતનો આ બનાવ છે, તે વખતમાં સમુદ્રમાં ચાંચીયાઓનો ભારે ઉપદ્રવ હતો, સમુદ્રના જે જે ભાગમાં વહાણો ફરતા રહેતા હતા, તેમાં પણ કેટલાક પ્રસિદ્ધ ચાંચીઆઓએ આખા બંગાળમાં બુમ પડાવી દીધી હતી. આવા લોકોને બંગાળની પોલિસ '**આમબેટી**' ના નામથી ઓળખતી અને ઓળખાવતી હતી. આ દરિયાઇ લુટારાઓનો દોર તે વખતે છેલ્લી હદ સુધી પહોંચ્યો હતો પ્રખ્યાત ડાકુ '**ભગા મરામ**' નો કીસ્સો આજ સુધી બંગાળમા મશહુર છે.

આ ચાંચીઆ અને ડાકુઓનું કોઇ ખાસ રહેઠાણ નહતુ. તે કદી જળમા તો કદી જમીન પર રહેતા હતા. કદી છુટાં છવાયાં તો કદી સખ્યાબંધ સાથે મળીને એક ટોળાના રૂપમા રહેતા હતા. જે સમયનું આ વર્ણન કરવામા આવે છે, તે વખતે આ લોકો ટોળી રૂપેજ સમુદ્રમાં ફરતા હતા.

પ [illegible]થી બે નાવ આવતી જોઇ રામસિંહ સમજી ચુક્યો કે, તે ચોર લુટારા છે. જે જળ અને જમીન બને સ્થળ લુટારા વગર ખાલી નથી કિનારા ઉપર પાંચ છ ચાંચીયાઓ ઉભેલા જણાયા. તેના હાથમા મોટી મોટી ડાંગો અને બે ત્રણ જણના હાથમાં લાખંડના મજબુત સળીઆ મોટા હતા. આ સળીયાનો એકજ ચોટ માણસને જમીન દોસ્ત કરવાને પુરતી હતી. તે સમયમા લુટારાઓ બંદુક પિસ્તોલ નહોતા રાખતા, હથીયારબંધીનો એ પ્રતાપ હતો. ધીમે ધીમે કીનારાપર ડઝનબંધ લુટારાઓ દેખાવા લાગ્યા. તે કેટલા હતા, તેની ગણત્રી રામસિંહ કરી શક્યો નહી. બીજી તરફથી જે બે નાવ આવી રહી હતી તેમાં અનુમાન ૨૦-૨૫ માણસો હતા.

લુટારા લોકોને નાવ ચલાવવા માટે કોઇ મલ્લાહની જરૂર નહોતી. પકની કારણ કે તે નાવોમાં સઘળા લુટારૂઓજ રહેતા અને સઘળું કામ તેઓજ કરતા હતા.

જમીન પર જુઓ યા જળ ઉપર જુઓ; લુટારાઓનો ભય સર્વત્ર છે. મનુષ્ય હોય યા પશુ હોય, પણ દુષ્ટોની બીક સર્વ કોઇને હોય છે. બહાદુરો છે તે બહાદુરોથી સામનો કરવામાં અચકાતા નથી; પણ કાયરોની કપટ નીતિથી દગાબાજોની ફરેબીથી અને ડાકુઓની વિશ્વાસઘાતિક રીતથી હંમેશ ડરતા રહે છે. તેઓ ડરે છે, પણ ડગતા નથી. અર્થાત હિંમતથી સામા થઇને પોતાનો ડર દુર કરે છે, રામસિંહ, દયાળસિંહ, ખાસાહેબ અને બીજા સઘળાઓ હથીયાર ધારણ કરી તૈયાર થઇ ઉભા હતા. એટલામાં પેલી બંને નૌકાઓ તદન નજીકમાં આવી પહોંચી.

રામસિંહની ટોળી કરતાં તે ડાકુઓની ટોળી દરેક રીતે બળવાન હતી. સખ્યામાં સ્થળની સગવડતામાં, હથીયારોની સામગ્રીમાં અને રાતના સમયની અનુકુળતામાં એમ સર્વે બાબતોમાં તે ચઢીયાતી હતી. તો પણ રામસિંહે બેધડક થઇ હિંમતથી અવાજ કર્યો.

"તમે લોક કોણ છો?

"તમારા, કાળ છીએ." ઉત્તર આવ્યો. રત્નપાખીના જંગલમાંથી એક સ્ત્રીને પકડી લાવ્યા છો જો જીવતા રહેવાની આશા હોય તો તેને હમણાંજ છોડી દો."

રામસિંહે તેના જવાબમાં તુરત પીસ્તોલ છોડી. તેના સાથીઓએ પણ તેનું અનુકરણ કર્યું, ધડાધડ અવાજ થવા લાગ્યા ખાંસાહેબ પણ બંદુક ચલાવવા લાગ્યા ડાકુઓ પણ બલ્લમ અને

પેલા લોખંડી સોટાઓ સાથે ઉતરી પડયા. સમુદ્રમાં ઘોર યુદ્ધ ચાલવા લાગ્યું. બલ્લમ અને સોટાઓના ઝપાટા જ્યારે ડાકુઓ તરફથી થવા લાગ્યા ત્યારે ભંજનથી ન રહેવાયું તે હાથમાં બલ્લમ લઇને એક છેડાયેલા વાઘની માફક છલંગ મારીને ડાકુઓની નાવમાં કુદી પડયો. એક કોનસ્ટેબલ પણ તેની પાછળ કૂદયો ભંજને ઘણી ઝડપથી ત્રણ ડાકુઓને બલ્લમ ભોંકી નીચે પાડી, નાવને સમુદ્રમાં ડુબાડી દીધી. પોતે તરીને પાછો પોતાની નાવ પર ચડી ગયો. ભંજનનો સાથી પેલો કોન્સ્ટેબલ તરવાનું કામ જાણતો નહતો. તેણે એક બે ગોથા ખાધા પછી મહા મહેનતે તે નાવને પકડી શકયો. બીજી તરફ બંદુક તમન્ચામાંથી ધડધડ ગોળીઓ વરસી રહી હતી. ધુમાડાથી ચારે દિશાઓ છવાઇ ગઇ.

જે.ળીઓના ઝનુની મારા સામે ડાંગધારી ડાકુઓ વધુ વખત ટકી શકયા નહીં. જ્યારે ડાકુઓ સમજ્યા કે પોતાની ડાંગોના ભરોસા પર બંદુક અને પિસ્તોલના મારની પરવાહ ન કરીને શત્રુઓને જીતવા મુશ્કેલ છે, ત્યારે તે જીવ લઇને ભાગી જવા સિવાય બીજું કાંઇ પણ કરી શકાય નહીં.

"ભાગી ગયા સાલા !" નજુ હાફતો હાંફતો ઉત્સાહથી બોલી ઉઠયો.

બહાદુરી ભરી ફતેહ મેળવવાથી રામસિંહની છાતી ખુશાલીથી ફુલી ઉઠી હતી. તે આનંદની ધુનમાં હતો, નજુના ઉપલા શબ્દોએ તેને સચેત કર્યો. તે બોલ્યોઃ—" કેમ, નજુ ! સઘળા સલામતને ? "

"હા સરકાર! સઘળા સલામત છે. એક કોન્સટેબલનો પગ ભાંગ્યો છે. તે પાણીમાં પડી ગયો હતો, તેથી તેના પેટમાં ઘણું પાણી ગયું છે, અને પેટ ફુલ્યું છે."

"તે શું પાણીમા પડી ગયો હતો?"

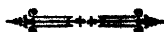
"જી હા; તે ભંજન પાછળ શત્રુની નાવમાં કુદી પડયો હતો. ભંજને તે સઘળાઓને સીકસ્ત આપી જ્યારે નાવને ડુબાડી દીધી, ત્યારે ભંજન તો તરીને આવતો રહયો, પણ તે કોન્સટેબલ તેમ કરી શકયો નહીં. તેનો પગ ભાંગ્યો અને મહા મુશકેલીએ ઉપર ચઢી શકયો."

ખેર જીવતો રહ્યો તેજ ગનીમત છે. હવે ઢીલ ન કરો, જલદી ચાલો, જોર લગાવો, અને સઘળાઓ હલેસા મારવા લાગી જાઓ. તે લોકોનો કાંઇ ભરોસો નહીં; કોણે જાણ્યું કે પાછા વળી મોટી સંખ્યામાં હુમલો ન લઇ આવે."

રામસિંહની ઇચ્છા અનુસાર આઠ જણ હલેસાં મારવા લાગ્યા માંઝીઓ પણ ઉત્સાહમાં આવી દીલોજાનથી પોતાની કુશળતા દેખાડવા લાગ્યા, નાવ વિજળી વેગે ડાયમંડ હારબર તરફ ચાલી.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

નકલી બેગમ, મરિયમ ઉર્ફે મોહિનીની સુખ જુવાની.

પુર્વની પાંખમાંથી સૂર્ય હજુ બહાર નીકળ્યો નહતો, અર્થાત પોʼર ફાટવાને હજુ થોડીવાર હતી. તે સમયે રામસિંહ વાળી નાવ ડાયમંડ હારબરમાં સલામતી સાથે આવી પહોંચી. કિનારાપર ઉતરતાંજ તેણે એક માણસને પાસેના થાણાપર મોકલીને ત્યાંના હેડ કોન્સટેબલને પોલિસ પાર્ટી સાથે હાજર થવાનું કહેવરાવ્યું. કારણ રામસિંહના મનમાંથી ડાકૂઓનો ડર હજૂ દુર થયો નહતો. તેણે વિચાર્યું કે કદાચ હજુ પણ તે લોકો સામટા ચડી આવીને રમખાણ મચાવે.

થાણામાં ખબર મળતાંજ દારોગા સાહેબ રામસિંહની સ્વાગના કરવા માટે તૈયાર થઇ, બીજાઓને પોતાની સાથે લઇ ડાયમંડ હારબર પર આવી હાજર થયા. આ વખતે સુર્યે જગતને પ્રકાશીત બનાવી દીધું હતું. અર્થાત સ્હવાર પડી ચુકયું હતું. દરોગાના પહોંચવા સાથે સધળાઓએ મરિયમને ઘેરી લઇને થાણામાં પહોંચાડી દીધી, ડાયમંડ હારબરથી થાણા તરફ જતી વખતે ભંજન અને નજુમુલ્લાનાં નામ લખી લેવામાં આવ્યા અને માઝીને ખાત્રી આપવામાં આવી કે, સારા ઇનામની સાથે તમારા રૂપીઆ જલદીથી પહોંચતા કરવામાં આવશે.

થાણાપર પહોંચી રામસિંહે બરદાર બગાનવાળી ઘટનાને લગતો સઘળો હેવાલ ડાયરીમાં લખ્યો અને દરોગાને તે સ્થળની તપાસ

કરવા માટે સુચના આપી. તે પછી ત્યાંથી હાથકડી મારયમને પહેરાવી અને પોતે તથા હવાળસિંહ મરિયમને પહેરેજ કરી સ્ટેશન તરફ ચાલ્યા. ખાંસાહિબ પણ પોતાની સાથેના કોન્ટેબલોને લઇ પોતાના મથક પર પાછા રવાના થયા.

રામસિંહ સ્ટેશન પર આવ્યો ને વખતે કલકત્તા ઉપડવાની ટ્રેન તૈયાર હતી રામસિંહ તથા હવાળસિંહ મરિયમ સાથે ટ્રેનમાં બેઠા. રામસિંહના માનમાં થાણાના ઘણાંક પોલિસો સ્ટેશન સુધી આવ્યા હતા. જ્યાં સુધી ગાડી ઉભી હતી ત્યાં સુધી રામસિંહ સાથે વાત કરતા ઉભા રહ્યા હતા. છેવટે ટ્રેન ઉપડી તેઓ પણ થાણા તરફ પાછા ફર્યા

બરાબર વખતે ટ્રેન કલકત્તા પહોંચી. રામસિંહ, મરિયમ અને હવાળસિંહ એમ અનુક્રમે ત્રણે ટ્રેનમાંથી ઉતર્યા અને ઘોડાગાડી પર સવાર થઇને થાણામાં પહોંચ્યાં,

ભુખ, તરસ અને ઉજાગરાને લીધે રામસિંહનો ચહેરો કુમળાઇ ગયો હતો, ખરો, પણ મરિયમને કેદી તરીકે પકડી લાવવાની ખુશાલીમાં એ સઘળો થાક છતાં તેનું હૃદય ઉછળતું હતું તેણે મરિયમને હવાલતમાં બંધ કરાવી, અને પોતેપોતાના મકાનપર ગયો.

રામસિંહે સાંજને વખતે પોતાના વડાની મુલાકાત લીધી અને તેમને અથથી ઇતિ સુધિનો સઘળો હેવાલ કહી સંભળાવ્યો સાહેબે રામસિંહની ઘણીજ તારીફ કરી શાબાશી આપી તે પછી કેટલીક વાતો થયા પછી સાહેબે પુછ્યું.

" જે સ્ત્રીને તમે પકડી લાવ્યા તેની પાસેથી કોઇપણ વાતનો પત્તો મેળવી શકયા છો ?

"હમણા સુધી તો તેણીને કાંઇ પણ પુછવામાં આવ્યું નથી. રામસિંહે કહયું. પરંતું હવે એટલું સ્પષ્ટ થઇ ચુકયું છે કે તેણી ડાકુઓના મંડળ માંહેનીજ છે, મને ઉમેદ છે કે પ્રથમના ખુનના કેશનો પનો પણ એ દ્વારાજ મળશે. જો કે તેણી જબરી બાંગડ છે. તેની પાસેથી કોઇ વાત કઢાવી લેવી એ સહેલ નથી.

"મારે કંઇ તમોને વધુ કહેવા સમજાવવાની જરૂર નથી. જે તમોને યોગય લાગે તેમ કરો. હું માત્ર એટલુંજ કહું છું કે આ કે કેશનો ભેદ જો ખુલી જશે, તો તમારૂં નામ અને કામ ખુબ પ્રસિધ્ધતાને પામશે. સાહેબે કહ્યું.

"આપ મહેરબાની કરીને એટલો બંદોબસ્ત કરાવી આપો કે જેથી બરદાન બાગાનવાળા ડાકૂઓનો કાંઇ પનો લાગે.

"સારૂં. હું તેનો બંદોબસ્ત હમણાજ કરી આપુ છૂં.

"હું ધારૂં છું કે જો તે લોકોમાંથી બે ત્રણ માણસો પકડાઇ જાય, તો આ પેચીલા મામલાના ભેદનો જલદી ખુલાસો થઇ શકે.

" બેશક તેમાં કંઇ સંદેહ નથી.

"મને ખાત્રી છે કે, જયાં જેટલી ગોળીઓ છોડવામાં આવી, તે સઘળી વ્યર્થ નહીં ગઇ હોય, બે ત્રણ શખસો જરૂર ઝખમી થયા હશે, જરા ચાલાકીથી અને ઉતાવળથી તપાસ કરવામાં આવે તો તેવા ઝખમી માણસો સહેલાઇથી પકડાઇ જશે અને તેના પકડવા પછી બીજા બદમાસો પણ ધીમે ધીમે કાબુમાં આવી જશે,

હું આ કામમાં કાળજી ભર્યું ધ્યાન આપીશ અને તેને માટે ઉંચા પ્રકારનો બંદોબસ્ત કરીશ.

આજેજ એક ચાલાક ડિટેકટીવને ડાયમંડ હારબર તરફ રવાના કરવાથી ઘણું કામ નીકળી આવશે. રામસિંહે કહયું તે ત્યાં જઇ

ત્યાંની પોલિસની મદદ સાથે બરદ્વાન બાગાનમાં જઇને શોધખોળ અને ધરપકડ ચલાવે એમ હું ઇચ્છું છું. બાકી સાધારણ પોલિસને એ કામ સોંપવાથી કાંઇ વળશે નહીં.

"તમારા આ મુકદમામાં તમારા કહેવા પ્રમાણેજ સઘળું કામ થશે. આજેજ હું એક હુશીઆર માણસને તે તરફ મોકલું છું.

આ સિવાય સાહેબ અને રામસિંહ વચ્ચે બીજી ઘણીક વાતો થઇ, તે પછી સાહેબ પાસેથી રજા લઇ રામસિંહ થાણામાં આવ્યો

સાંજ પછી, થોડીવારે હવાલતમાથી મરિયમને ઓફિસવાળી બેઠકમાં બોલાવવામાં આવી રામસિંહ તેણીની પાસે બેઠો. તેણે મરિયમને પુછ્યું, મરિયમ ! હું ધારૂં છું કે, તુ તારી સ્થીતીને હવે બરાબર સમજે છે, માટે મારા સવાલોના ઉત્તર દઇને તારે તારી આ સ્થિતિ બદલવી જોઇએ.

મરિયમે મંદહાસ્યથી કહ્યુ, સ્થીતીને બદલવી એટલે શુ દેહને બદલી નાંખવી, એમ તમે કહો છો ને ?

"સાંભળ મરિયમ ! તું મારી વાત પર વિશ્વાસ કર, જો તું સઘળી વાત મને કહી દે, સઘળો પત્તો બતાવી દે, તો હું તને તાજ તરફની સાક્ષી બનાવીને ગુન્હામાંથી મુક્ત રાખીશ.

"માફ કરો સાહેબ ! મરિયમે દ્રઢતાથી કહ્યું

"કેમ રામસિંહે પુછ્યું.

"વનમાં સ્વતંત્રતાથી વિહાર કરનારા પક્ષીને પકડી તેના ભાઇઓથી વિખુટું પાડી તેને પછી ભલે સોનાનાં પિંજરામાં રાખો છતાં તેને તેમાં ચેન પડે કે ?

"મરિયમ ! હું પ્રથમથીજ જાણું કે, તારામાં બુધ્ધિ છે જ્ઞાન છે.

" એ તમારો ભ્રમ છે, જ્ઞાન હોય તો વળી ડાકુઓના દળમાં મળી શકે કે ?

હા, એ તારૂં કહેવુ ઠીક છે, પણ સઘળા લોકો કાંઇ સઘળી વાતો જાણુતા નથી, તુ પરલોક અને ધર્મને સારી રીતે જાણે છે.

"હા, જાણું છું અને તેટલા માટેજ ડાકુઓના મંડળમાં રહું છું.

" તે વાત છોડી દેઃ હુ કહું છું તે સાંભળ.

" કહો શું કહો છો !

" આજ દીવસ સુધી તેં જે કાંઇ કર્યું, તેને માટે ન કર્યું તો હવે થનાર નથી, એટલે તેને ટાળવાનો કોઇ ઉપાય નથી. હા એક ઉપાય છે કે સઘળા ડાકુઓનો પત્તો તું બતાવી દે. કે જેથી તારા સઘળા પાપ ધોવાઇ જાય. વળી આ વાતની પણ તારે ખાતરી રાખવી કે તને કોઇ જાતની ઇજા કે સજા થશે નહિં.

" હું મારા અપરાધો કહીશ-મારી ઓળખાણ આપીશ પરંતું બીજા ડાકુઓના સંબંધમાં એક શબ્દ પણ બોલીશ નહીં.

" કેમ ?

" વિશ્વાસઘાતનું પાપ લાગે.

" ડાકુ લોકો પોતેજ મહા પાતકી હોય છે, તેને પકડાવી દેવા મા પાપ નહીં, પણ પૂણ્ય છે.

" ચોર હો યા ડાકુ-સઘળા મનુષ્યો છે. જો હું વિશ્વાસઘાત કરીને તેઓને પકડાવી દઉં તો તેની સાથે હુ પણ પાપની ભાગીની થાઉં. કુદરતનુ કામ કુદરત કરશે. કુદરતને તેઓનુ પકડાવું મંજુર હશે, તો તે મારા ના કહેવાથી કાંઇ ટળનાર નથી. છતાં હું સમજુ

છુ કે તેઓ જલદીથી પકડાઈ જશે. આટલુ તમોને સ્પષ્ટ કહુ છુ. કે, તેમના સબંધમાં મને કાંઇ ન પુછશો, હું કાંઇપણ બતાવીશ નહીં.

રામસિંહ વિચારમાં પડયો કે, તેણી ઇચ્છા વિરૂધ્ધ કાંઇ પણ પુછપરછ કરવી સારી નથી, હમાણાં તેણી પોતાની મરજીથી જે કાંઇ કહે, તે સાંભળી લેવુ રામસિંહે કહ્યું, "સારૂ, તારી ઇચ્છામા આવે તે કહે. પરંતુ, યાદ રાખજે, જુઠું ન બોલતી!

" જુઠું શુ કામ બોલુ? જો જુઠુજ બોલવું હતે તો ડાકુઓના સબધમાં ગમે તેવી ગપો ઉપજાવીને કહી આપત.

" તારૂ નામ શુ ખરેખર મરિયમજ છે?

" હા, મારૂ નામ મરિયમ પણ છે અને મોહિની પણ છે.

" તું કઈ જાતિની છે?

" ડાકુઓમાં જાતભાત નથી રહેતી સઘળાની જાત એકજ અને ધંધો લુટવાનો હા. જયારે તેઓ પોતાના વતનમાં જાય છે. ત્યારે પોતપોતાની ન્યાતોમાં મળી જઇને જુદી જુદી જાતિના થઇ જાય છે.

" તારા પિતાનુ નામ શું?

" મેં મારા પિતાને જોયો પણ નથી.

" તું કયાનો રહેવાસી છો?

" તે પણ હુ નથી જાણતી.

" તને કોણે પોષી?

" ડાકુઓએ.

" તો શુ તેને મ્હોડેથી તેં તારી જન્મકથા નથી સાંભળી.

" હા, સાંભળી છે, હોક સાહેબે મારા પિતાને ફાંસીએ લટકાવી દીધો-મરી મા તેના વિયોગમાં આપઘાત કરીને મરી ગઇ, તે વખતે

હું ફક્ત ૭ વર્ષની હતી. મારા પિતાના સાગરીદ મદનલાલે મારી પરવરીશ કરી.

" તારા પિતાનું નામ ?

" સાંભળ્યું છે તે તેનું નામ ચમ્પુ હતું.

" ઓફ ! રામસિંહે અજાયબીનો પુકાર કર્યો. 'હેં તું જાણીતા અને વિજયી લુટારા ચમ્પુની બેટી છો ? તેથીજ તારા આવા પરાક્રમ છે ! તારા લગ્ન થયા છે ?

" નહીં.

" કેમ ?

" લગ્ન કરે કોણ ? ડાકુની દીકરીને કોણ પરણે ?

" કેમ, કોઇ ડાકૂજ તારી ખુબસુરતી ઓછી નથી.

" હા એ સઘળું છે, પણ હૃદય નથી.

" કેમ ? શું તું કોઇને તારૂં હૃદય સોંપી ચુકી છે ?

" જો કે હૃદય સોંપ્યું નથી પણ કોશીષ કરી હતી.

" તો તેની સાથે લગ્ન કેમ ન કરી દીધાં ?

" તે બ્રાહ્મણ અને હું ડાકુની દીકરી, વળી જાત પણ જુદી, તે મને કેમ કબુલે ?

" તેનું મકાન ક્યાં છે ?

" ભાટપાડામાં !

" ભાટપાડામાં કોણ ?

" તે જાણીને આપ શું કરશો ? તે એક બ્રાહ્મણ છે, હુ એક દીવસે કાંઇ કામને લીધે ભાટવાડામાં ગઇ હતી, એ વાતને ઘણા દીવસ થઇ ગયા છે. ત્યાં તેને જોયો, તેની પાસેથી શાસ્ત્રની વાતો

સાભળી, અને તેની પર સાંજ કુરબાન થઇ ચુકી, ત્યાર પછી હું લખાતા વાંચતાં શીખી અને શાસ્ત્રની ગુઢ બાબતો વિચારવા તેના પર તર્ક વિતર્ક કરવા લાગી, એટલે દરજ્જે મારૂં જ્ઞાન ટુંક મુદ્દતમાં પહોંચ્યું ત્યાં સુધી હું તેની સાથે વારંવાર સહવાસમાં આવતી ગઇ પણ તેને મેળવી શકી નહીં, અને હવે તો તેને મેળવવાની એ આશા પણ રહી નથી, કારણ કે તે હવે આ દુનિયાપર રહ્યો નથી.

" કેમ! તેને શું થયું ?

" નહીં તે હું નહીં કહું.

" તું પહેલેથીજ કબુલ કરી ચુકી છો કે, તારા પોતાને લગતી કોઇ વાત છુપાવીશ નહીં, તો પછી હવે આમ કેમ ?

" સારૂં તો સાંભળો, જે વાત સાંભળવાની છે, જે વાતનો ભેદ જાણવાને માટે તમે મૈમનસિંગના પેલા ભયાનક જંગલમાં ગયા હતો, તે વાત સાથે મારી આ વાતને તદ્દન નજીકનો સંબંધ છે.

"રામસિંહ મરિયમના ચહેરા તરફ ટીકી ટીકીને જોવા લાગ્યો પછી જરા નજીક આવીને બોલ્યો, ઠીક કહે તો.

હું પેલા બ્રાહ્મણ કુમારનું રૂપ અને ગુણ જોઇને તેનાપર અંતઃકરણથી મોહી પડી, મરિયમ ઉર્ફે મોહિનીએ ચલાવ્યું પણ હું એટલું જાણતી હતી કે તે મને મળશે નહીં. છતાં પણ તેને હું હૃદયમાંથી દુર તો કરી શકી નહીં. પછી મેં નીશ્ચય કર્યો કે. તે મળે યા ન મળે. તોપણ તે મારો સદાનો પતિજ થઇ ચુક્યો છે- હું તન મનથી તેનાજ ધ્યાનમાં રહેતી હતી. પણ તે મારૂં આ પ્રકારનું મન જોઇ શક્યો નહીં.

" તેની સાથે ફરીથી ક્યારે પણ તારે મુલાકાત થઇ હતી કે ?

"હા, ઘણી વખત.

"તારા મનનો ભાવ તેં તેની પાસે પ્રકટ કર્યો હતો ?

" કેમ ?

"હું જાણતી હતી કે તે મારા જેવી અભાગણીને નહીં પરણે તેમ પત્નિ તરીકે નહીં રાખી શકે, પછી શું કામ કહું ?

"તો પછી તેની સાથે મેળ મેળાપ રાખવાનું શું કારણ ?

"શું મારે એ સઘળી વાતો કહેવી પડશે ?

"જ્યારે તેં આટલું કહી સંભળાવ્યુ, ત્યારે વધુ સાંભળવાની ઇચ્છા કેમ ન થાય ?

"હું તેને જોયા સિવાય આનંદમાં રહી શકતી ન હતી, મારૂં મન તેને જોવા માટે ઉછળ્યા કરતું હતું. તેને હું હૃદયથી પ્રેમ કરતી હતી, એટલેજ તેની પાસે દોડીને જતી હતી.

"તે તો શાસ્ત્રી પંડીત હતો, છતાં તે તારી સાથે આવી રીતે કેમ મળતો હળતો રહેતો હતો.

"તેની સ્થિતિ ઘણી ગરીબ હતી, વળી આશ્રયસગવડ પણ બહુ સારી નહોતી.

"તો પછી તારી ઇચ્છા પૂર્ણ કેમ ન થઇ ?

"હું ભલે ડાકુની દીકરી છું, છતાં પતિવ્રતની મર્યાદા સમજુ છું. મેં તેને વિષય ભોગની હવસી નજરથી કદી પણ નહોતો જોયો, હું તેને પ્રેમની પ્યારી નજરથીજ જોતી હતી. વિધિસર લગ્ન થયા સિવાય તે મારો સ્વામી ન થઇ શકે.

"ખરેખર, તું હિંદની એક બુદ્ધિમાન રમણી છો, સારૂ પછી ?

"પછી શું.

તેની સાથે બીજી શું શું વાતો થયેલી તે કહે. વળી તે કહ્યું કે તારી એ વાતો સાથે મૈમનસીંગવાળા મામલાને ઘણો નિકટ સંબંધ છે, તો તે સઘળુ હું સાભળવા માગું છુ,

"મેં તમને પ્રથમથીજ કહી દીધું કે તે બ્રાહ્મણ કુમારનાં સ્થિતિ ઘણી ગરીબ હતી પરંતુ મે આપને હજૂ એ નથી કહ્યું ? તેનું મકાન ભાટપાડામાં હતું. ત્યાં તો તે પછીથી જઇ રહ્યો હતો.

"પરંતુ તેં એ વાત નથી કરી કે, તે ભાટપાડામા કેમ રહેતો હતો ?

"તેની ઉમ્મર જ્યારે દસ વર્ષની હતી, ત્યારથી તે ભાટપાડામા હતો—ત્યાની પાઠશાળામાં ભણતો હતો.

"તેનું મુળ વતન કયાં છે !

"તેની બરાબર ખબર નથી, તેમ તે જાણવાની કાંઇ ખાસ જરૂર પણ નહોતી પડી, હા, એટલી વાત સાંભળેલી છે કે, તે મીથાલાના કોઇ ગામનો રહેવાસી હતો.

"ત્યારે તો તે મૈથીલી બ્રાહ્મણ હતો !

"હા.

"ત્યાં તેના મા બાપ પણ હતા કે ?

"નહીં, તે તેના બચપણામાંજ મરણ પામ્યા હતા. તેની સ્થિતિ ઘણી કંગાલ હતી; હું તેને વારંવાર મદદ કરતી પણ તેને કદી એક સાથે ઘણું ધન આપતી નહોતી. થોડું થોડું કરીને આપતી હતી, જેથી તેને વખતો વખત જોવાનો મને પ્રસંગ મળ્યા કરતો.

"આ પ્રમાણે કેટલી મુદત ચાલ્યું ?

"આશરે પાંચ વર્ષ સુધી.

" તે જાણતો હતો કે તું ડાકુની દીકરી છે?

" હા, બે ત્રણ વર્ષના વીત્યા પછી તે જાણી શકયો હતો, વળી હું એને દીલથી ચાહું છું, તે પણ તે જાણી ચુકયો હતો, તે જાણવાનુંજ આ પરિણામ આવ્યું. જો તે એ સઘળી વાતો ન જાણત, તો આજે આ ખરાબીનો દીવસ ન આવત.

" કેમ શું થયું?

" આજે હવે હું કાંઇ કહી શકતી નથી. કાલે વાત. મારી છાતી જાણે ફાટી જાય છે, શરીરના ટુકડે ટુકડા થઇ જાય છે, હવે જરા આરામ કરીશ.

રામસિંહે વધુ આગ્રહ ન કર્યો અને મરિયમની વાત સ્વીકારી લીધી. કારણ તે જાણતો હતો કે આવા પ્રસંગે અપરાધીના મતમાં મન મેળવવાથીજ આપણું કામ કાઢી લઇ શકાય છે.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

ભેદ ભાંગ્યો, મરિયમ ઉર્ફે મોહિનીની મુખ જબાની.

બીજે દીવસે સ્હવારે મરિયમ ઉર્ફે મોહિનીને પાછી હાજર કરવામાં આવી. રામસિંહે તેને કહ્યું કાલે જે વાત અધુરી છોડી હતી, તેને આજે પુરી કર. વારુ પછી શું થયું.

"કાલે શું કહેતી હતી તે આજે યાદ નથી. મારા મનની સ્થિતિ ઘણી ખરાબ થઈ ગઇ છે, તે કદાચ તમે પણ જોઇ શકતા હશો.

"કાલે તું ભાટાપાડાના મૈથીલી બ્રાહ્મણની વાત કરતી હતી. તે કહ્યું હતું કે એ ત્રણ વર્ષના પરીચય પછી તે જાણી શકયો કે તું તેને દીલથી ચાહે છે, જો તે એ વાત જાણવા ન પામત, તો આ આફત આજે ન આવત. કહે તો એ ભેદી મામલો શું છે?

"હા, હવે યાદ આવ્યું. તેણે જ્યારે જાણ્યું કે, હુ તેને માત્ર મદદ આપવાજ નથી જતી, પણ પ્રેમની નજરથી નિહાળવા જાઉ છું, ત્યારે તે મારી સાથે દિન પ્રતિદીન બહાના કરવા લાગ્યો, અને જ્યારે તેને હું ડાકુની દીકરી છું એમ ખબર પડી, ત્યારે તો તેણે પોતાની અનેક પ્રકારની ઇચ્છાઓ તૃપ્ત કરવાની, ફરમાસો કરવાની હદ ચડાવી દીધી. કોઇપણ જગ્યોએ કોઇ સારી વસ્તુ જોઇ કે તે લાવી આપવાનું દબાણ મારી પર થવા લાગ્યું, અને તે હું મારા સાથીઓ મારફતે મંગાવીને તેની ઇચ્છા પુર્ણ કરવાની દરેક તજવીજ કરતી.

"તેને લીધે એવી કઇ મુસીબત આવી?

"કહું છું, એક વાર તે કાલકા ગયો હતો. ત્યાં કોઇ મોટા માણસને ત્યાં તેનું અપમાન થયું. અપમાન કેમ અને કેવી રીતે થયું, તે બહુ મોટી કહાણી છે; આપ સાંભળીને પણ શું કરશો? આ રીતે અપમાન થવાથી જ્યારે તે મને મળ્યો ત્યારે મને કહ્યું. "જો આ રીતે મારૂં અપમાન થયું છે, તેનો બદલો લેવો જોઇએ. જો તું બદલો લઇ શકે તોજ હું સમજું કે તું મને હૃદયથી ચાહે છે. બસ, તેની આટલીજ વાતથી મારૂં લોહી તપી ઉઠ્યું, મેં પ્રતિજ્ઞા કરી

કે, તે અપમાન કરનાર માણુસને તેના અમીરી મિઝાઝથી જો નીચે ન પટકાવી દઉં અને ભીખ માંગતો ન બનાવી દઉં તો હુ પ્રેમિની નહીં; મેં તુરત તે કામ હાથમાં લીધું, મારી ટોળી સાથે તે બાબુના મકાન પર હુમલો લઇ ગઇ, તેને તેના મકાનમાંથી બહાર કાઢી મુકયો અને તેમની સઘળી દોલત લુંટી લીધી,

" હેં ! આ શું ? આ કેવી વાતો છે ? રામસિંહે અજબ થઇને બોલી ઉઠયો. " કાલકાના પેલા બાબુને ત્યાં શું તે લૂંટ ચલાવી હતી ? તું ખુદ પણુ તે કામમાં સામેલ થઇ હતી ?

" પણુતે વખતે પહેલ વહેલીજ ગઇ હતી, ત્યાર પછી પણુ ચાર પાંચ જગ્યાએ ધાડ પાડી હતી.

" તારા આ કામ થી બ્રાહ્મણુ કુમાર ખૂશી થયો ?

" હા, તેને ઘણાજ સંતોષ થયો. તેને તે લુંટનાથી કેટલાક હજાર રૂપીઆ પણુ મળ્યા.

" [illegible]છી બીજું શું શું થયું ? તે બ્રાહ્મણુ હજુ હયાત છે ?

નહી, જે ખુની મામલાની આપ નપાસ કરવા નીકળ્યા હતા. તેજ ડેંડાબાલના મરનાર બાબુ સાહેબ મારા પ્રેમધારા-પ્રાણુનાથ હતા.

" રામસિંહ ચોંકી ઉઠયો, અને બોલ્યો " સારૂ, પછી ?

" પછી બીજુ કાંઇ નહીં. બીજુ કાંઇ કહુ, તેમ પ્રથમેથીજ કહી ચુકી છું.

" કારણુ ? તેં ન હોતુ કહ્યું કે મારા પોતાના સંબંધની કોઇ વાત નહી છુપાવું ?

" હવે તો કોઇ વાત છુપાવી નથી, સઘળી કહી દીધી અને તે પણુ સાચે સાચી.

" હજુ કહેવાને ઘણી વાતો છે.

" જે બાકી હોય તે પુછો.

" તારો પ્રેમાધાર યાનો બ્રાહ્મણ તો અમીરી ઠાઠથી રહેતો હતો. અને તું કહે છે કે, તે ગરીબ હતો.

"તે અમીરી ઠાઠથી રહી શકતો, તેનું કારણ તું તેને નાણું આપતી હતી. કાલકા વાળી લુંટમાં જે કાંઇ નાણું મળ્યું તે સઘળું ડાકુઓની સમતીથી મને આપવામાં આવ્યું. આ નાણું લગભગ પચાસ હજાર સુધીનું હતું. આ નાણા ઉપરજ તેનો અમીરી ઠાઠ રચાયલો હતો

"તેને કેંડાબાલના જંગલમાં એટલે દૂર રહેવાનું શું કારણ હતું ? એટલા રુપીવાથી તો કલકત્તામાં એક સારૂ જેવું મકાન લઇને રહી શકત.

" ત્યાં તેને તેનું મોતજ ખેંચી ગયું ? સાંભળો. તે તો હવે આ દુનયાપર નથી કે તેનું કાંઇ નુકશાન થાય, એટલે તેને લગતી વાત કહેવામાં મને વાંધો નથી. તે એક મોટા જમીનદારનેત્યાં દ્વાર પડિત એટલે કુટુમ્બીક ઉપદેશક તરીકે રહયો હતો. મારા તરફથી મદદને લીધે તેને પૈસાની કાંઇ કમી ન હોતી તોપણ કોઇ રાજા યા જમીનદારને ત્યાં નોકરી રહી જવા માટે મેંજ તેને સલાહ આપી હતી.

" એવી સલાહ આપવાનું કારણ શું ?

" આ પ્રકારની સલાહ, તેની સામેની સંભવિત આફતોમાંથી તેને બચાવવા ખાતર મેં આપી હતી. કોઇ માણસ કોઇ પણ પ્રકારની જમીનદારી કે ધંધા રોજગારના સાધન વગર અમીરી ભપકાથી

રહેવા લાગે તો લોકો તેની તરફ શકની દ્રષ્ટિથી જોયા વગર રહે નહીં. પોલિસ પણ તેની પર નજર રાખીને તે સંબંધમાં તેહકીક કરે.

"સારૂ પછી ?

"જે જમીનદારને ત્યાં કુટુમ્બીક ઉપદેશક તરીકે રહયો હતો, તે જમીનદારના દીકરાનો એક બ્રાહ્મણ સંગીત શિક્ષક હતો. આ બ્રાહ્મણરૂપ અને ગુણમાં કામદેવ જેવો હતો. ગાવા બજાવવામાં તે ઉંચ પ્રકારની કુશળતા ધરાવતો હતો. એ બ્રાહ્મણની સ્ત્રી અત્યંત રૂપવતી હતી. તેના જોબનની બહાર ખીલતી આવતી હતી. પોતાના ધણીના સમાગમ અને શિક્ષણ વડે તે પણ સંગીત કળામાં કુશળ થઇ હતી. અને ખાસ કરીને બંસી બજાવવામાં તો તેની જોડી મળવી મુશકેલ છે. એમ કહેવાય છે.

આ વાત સાંભળતાજ રામસિંહને પેલા જંગલની યાદ આવી. બંસીવાળી. રમણીનું નામ સાંભળતાં તેનું હૃદય નાચી ઉઠયું. તેણે સહેજ ગભરાટ સાથે પુછયું. "સારૂ પછી ?

"આ સુંદરીપર પણ બ્રાહ્મણ કુમારની નજર પડી. અને તેણી ઉપર તે આશક પડયો. તેને હાથમાં લેવાને માટે તેણે ઘણા રૂપીઆ બરબાદ કર્યા. તેને લલચાવવા માટે એક કુટણી પણ મુકરર કરી; પરંતુ તે તેના પ્રયત્ન નીષ્ફળ ઉતર્યા, સતી પોતાના અડગ સતીત્વથી એક ડગલું પણ પાછી ન હઠી તેણીએ પહેલીજ વખતે એ કંગાળની પાપી માંગણીને તુચ્છકારી અને ધિક્કારી કાઢી,

છેવટે પછી શું થયું ?

"છેવટે એક બાળકની પેઠે મારા પગ ઉપર પડી તે રડવા લાગ્યો. અને કહ્યું કે, જો એ સુંદરી મને નહી મેળવી આપે, તો હું આપઘાત કરીશ.

"તેં પછી શું કર્યું ?

"મે તેને તે વિચાર પરથી હાથ ઉઠાવવા અને એક સતી સ્ત્રીનું સતીત્વ તોડવાનો રાક્ષસી લોભ તજી દેવા માટે ઘણો ઘણો સમજાવ્યો, પરંતુ તેને ગળે મારી એક વાત પણ ન ઉતરી. જ્યારે તેણે જોયું કે હું તેને મદદ નથી કરતી, ત્યારે તે બહુ દુઃખી અને ચિન્તાતુર દેખાવવા લાગ્યો, તેનું શરીર નાતવાન થતુ ચાલ્યું અને એકંદરે તેના તન અને મનની સ્થિતિ ઘણી ખરાબ થતી ચાલી. તેની આવી સ્થિતિ હું મારી આંખોથી જોઇ શકી નહીં, તેથી મેં તેને ધીરજ આપી અને આ વાત મારા સાથીઓને જણાવી. પ્રથમ તો તેઓએ આનાકાની દેખાડી. કારણ કે ડાકુઓ ગમે તેવા પાપી છતાં કોઇપણ સ્ત્રીના સતીત્વનો નાશ કરતા નથી.

"ત્યારે તેઓ પછી તારા આગ્રહથીજ તે કામ કરવાને તૈયાર થયા કે ?

"હા, એક દીવસ અંધારી રાત્રે હું તે અજમગુના ઘરપર મારા સાથીઓ સાથે હુમલો લઇ ગઇ અને તેની જીંદગીની જ્યોત સમાન તે સુંદરીનું હરણ કરી લાવી હોય ? તે મહાપાપને લીધેજ મારા પ્રેમીનું ખુન થયું, મારી દુર્દશા થઇ અને મારા સાથીઓની પણ થશે.

" પણ તે સ્ત્રીને તમે કેમ જંગલમાં લઇ ગયા ? કલકત્તામાં શું કામ ન રાખી ?

" કલકત્તામાં પકડાઇ જવનો ભય રહે, તેથી તેને જંગલમાં રાખવાનું યોગ્યો ધાર્યું.

" તે સ્ત્રી પછી બ્રાહ્મણ કુમાર ઉપર પ્રસન્ન થઇ?

'નહીં પ્રસન્ન થઇ હત, તો પછી આટલો બખેડો શાનો થાત! બ્રાહ્મણ કુમાર તારો પ્રેમાધાર હતો તો પછી તુ તેને માટે આવી ગોઠવણ કેમ કરતી હતી?

" તે મારો દેવતા હતો, તેની સેવા એજ મારો ધર્મ હતો. જેથી તે કરવાની મારી ફરજ હતી.

" તેનું ખુન કોને કયું?

" તે હું જાણી ન શકી જો જાણવામા આવત તો તે ખુન કરનારને બચ્ચા સહીત મરાવી નાંખત.

" વારું, તે રાત્રે તમે લોકોએ તમારું રહેઠાણ કેમ ફેરવી નાંખ્યું?

" હા તેજ દીવસે, નહીં તો આટલા દીવસ સુધી શું હું સ્વતંત્ર રહી શકત ખરી?

પછી રમણી કયાં છે?

"તે હું નહી કહું.

"હવે તેણીના તેના પતિ પાસે મોકલી આપવામા વાંધો શું છે? જેને માટે તેનું હરણ કરવામાં આવ્યું તે તો હવે આ જગતમાં રહ્યો નથી.

"તેણીએ અમારું ઠેકાણું જાણી લીધું તેથી હવે તેને છોડી શકાય નહીં

"પેલા જમીનદાર અને તેના સંગીત શિક્ષકના નામ શુ છે?

"તે હું નહીં બતાવું.

"કારણ ?

"હું પ્રથમથીજ કહી ચુકી છું કે, જે વાત મારા સંબંધમાં પુછશો તેજ બતાવીશ, બીજાઓની નહીં.

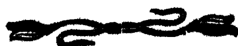
"શક્તિપુરના થાણાની પાસે બડુઆ ગામમાં તમે લોકોએજ ધાડ પાડી હતી ?

"હા બ્રાહ્મણ કુમારના મર્યા જવા પછી અમે લોકો સ્થળ બદલવા માંગતા હતા. પરતું પાસે પૈસા નહોતા તેથી ધાડ પાડી.

"પેલી સ્ત્રીને લાકડાના મકાનમાં કેદ રાખીને તેની પર પહેરેગીર તરીકે જે પહેલવાનો હતા. તે પણ શું ડાકુજ હતા.

"હા, ડાકુઓ સિવાય ડાકુઓની જમાતમાં બીજા કોઇની દાળ ગળતી નથી, ડાકૂઓના સઘળા કામ ડાકુઓજ કરે છે પાલખી લઇ જવી હોય તો પણ ડાકુજ કામ આવે છે.

આટલી વાતો થઇ પણ પણ મુળ વાત તો છુપીજ રહી. પેલા જમીનદાર કોણ અને કયાંનો હતો, સંગીત શાસ્ત્રી બ્રાહ્મણ કોણ હતો ? એ સઘળી વાતોનો પત્તો લાગ્યા સિવાય આ કેસમાં આગળ વધવાનું મુશકેલ હતું. મરિયમ એવા સ્વભાવની સ્ત્રી હતી કે, તેની પાસેથી તેની મરજી વિરૂધ્ધ કોઇ વાત કઢાવવી એ નકામું હતું. આવા વચારો કરીને રામસિંહ મરિયમને પાછી હવાલાતમાં બંધ કરાવી અને પોતે નવી તજવીજો શોધવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

ભેદનું ખુલવું–બે ઝખમી ડાકુઓ.

એક અઠવાડીયું વિતી ગયું. રામસિંહ મરિયમ પાસે હંમેશા જતો અને ન્હાના પ્રકારની મીઠી મીઠી વાતોથી તેને કાબુમાં લેવાના પ્રયત્નો કરતો. પરંતુ મરિયમ અડગ અને દ્રઢ હતી. તેણીએ જે વાતો કહેવાનો પ્રથમથીજ ઇનકાર કર્યો હતો, તે વાતોને છેવટ સુધી જીભ ઉપર લાવી નહીં. રામસિંહે ઘણા ઘણા પ્રયાસો કર્યા. પણ તે સઘળા વ્યર્થ ગયા તેણે જેમ મીઠી વાતોથી મરિયમને મનાવી જોઇ તેમ ધાક ધમકીથી પણ વાતો કઢાવવાની કોશીષ કરી પણ મરિયમ પોતાની દ્રઢતા પરથી એક ડગલું પણ પાછળ ન હઠી.

આજે થાણાની ઓફીસ રૂમમાં બેસીને રામસિંહ વિચારે છે કે, 'શું આ બધી આટલી મહેનત બરબાદ જશે? સઘળા ઉપાયો અજમાવી ચૂકયો પણ ફળ આવ્યું નહી–તેણી જાણે છે પરંતુ કોઇનું નામ કે ગામ બતાવતી નથી. તે સઘળું જાણ્યા સિવાય આગળ કેમ વધી શકાય? એ ચપરખંધી મીઠી વાતોથી પણ વશ આવતી નથી, તેમ ધમકીથી પણ ડરતી નથી હવે શું કરવું.

રામસિંહ આવી રીતે વિચાર વમળમાં ગોથા ખાતો હતો. તેટલામાં ટપાલી આવ્યો અને તેણે ઘણાંક કાગળો ટેબલપર મુકયા. રામસિંહ એક પછી એક સઘળા કાગળો ફોડીને વાંચી ગયો. છેલ્લો કાગળ વાંચતા તેના ચ્હેરા પર કાંઇક આનંદના ચિન્હો પ્રગટી નીક-

લ્યા. આ કાગળ ડાયમંડ હારબરથી છુપી પોલિસના એક ઇન્સપેક્ટરે લખ્યો હતો. નીચે પ્રમાણે લખેલું હતું.

"વ્હાલા રામસિંહ !

વડા સાહેબના હુકમથી હું અહીંયા આવ્યો છું. બે અપરાધીઓ પકડાયા છે બીજા પણ પકડાઇ જવાની ઉમેદ છે પકડાયેલા બંને સખ્શોના હાથ તમારી પીસ્તોલની ગોળીઓથી નકામા થઇ ગયા છે. તેઓને કલકત્તાની કમ્બેલ હોસ્પીતલમાં મોકલી દીધા છે. ડાકટરોના અભિપ્રાય મુજબ બંનેના હાથ કાપી નાખવામાં આવશે. જો તમારે કાંઇ પુછપરછ કરવી હોય તો કમ્બેલ હોસ્પીટલમાં જઇને તેઓને મળીશો, હું કામની વારફેરમાં રોકાયલો છું.

કાગળ વાંચીને રામસિંહે પોતાનો ડ્રેસ પહેર્યો. અને કમ્બેલ હોસ્પીટલની તરફ જવાં ઉપડયો.

હજુ તે બંનેના હાથ કાપવામાં આવ્યા નહોતા—તજવીજ થઇ નહી હતી.—રામસિંહ ત્યાં પહોંચ્યો. અને પેલાઓને પુછયું કે શું ! "તમે ધારો છો કે તમારો પ્રાણ બચી જશે ?

"એવો પ્રશ્ન કેમ કરો છો? તેમાંથી એકે પુછયું ?

"તમારી આખી જીંદગી તમોએ બુરા કામોમાં પસાર કરી આખરે મોતની અણીપર આવી ચુકયા છો, તેવે વખતે પણ શું જુઠું બોલશો ? શું તમારી સ્ત્રી, તમારા બાળકો કોઇ પણ તમારી સાથે આવશે નહીં ધન દોલત પણ સાથે નહીં આવે. એવી સ્થિતિમાં પણ શું તમો જુઠું બોલશો !

"નહીં; જુઠું શું કામ બોલીએ ! પણ તમે કોણ છો ?

"હું પોલિસ દરોગો છું. અને એક વાત તમોને પુછવા માંગુ છું

જે પુછવું હોય તે ટુંકમાં પુછજો વાત લંબાવવાથી તકલીફ થશે. વધારે બોલાતું પણ નથી.

"કેમ, શું બહુજ કષ્ટ થાય છે?

"હા, હાથ પાકી ગયા છે, આ શરીરમાં ઘણી ગોળીઓ ઘુસી અને નીકળી ગઇ, ઘણાં ઝખમો થયા અને રૂઝાઇ ગયા, પણ આ વખતે તો આ સ્થિતિએ પહોંચ્યા છીયે.

"અંહ, તમારા એક મહાપાપને લીધેજ તમારી આ દુર્દશા થઇ છે.

"કયું પાપ?

"મરિયમને પકડી લાવ્યા છીએ, તે જાણો છો?

"કેમ ન જાણીએ! તેણીને છોડાવવા આવ્યા, તેથી તો આ દશા થઇ છે.

તેણીએજ સઘળી વાતો કહી આપી છે, અને સઘળો ભેદ ખોલી દીધો છે.

બંને ડાકુઓએ એક લાંબો નિશ્વાસ ખેંચ્યો; અને કહ્યું. શું? સઘળાઓ પકડાઇ ગયા છે?

"પંદર સોળ માણસો પકડાયા છે, બીજાઓની તપાસમાં પોલિસ ઘુમી રહી છે. સઘળા પાપનો ભડો હવે ફુટી ગયો છે. તમે લોકોએ મહા પાપ કર્યું છે, તેને લીધેજ તમારૂં આ સર્વ નાશ થયું છે.

"તે કયું પાપ છે?

"તમે લોકો પેલા જમીનદારના સંગીત ઉસ્તાદની સ્ત્રીને કેદ પકડી છે. અને તેને કષ્ટ આપી રહ્યા છો, તે શું મહા પાપ નથી?

તમે સબળ થઇને એક અબળાને કષ્ટ આપો રીબાવો તો તુમારી આવી દશા ન થાય તો બીજી કેવી થાય ?

બંને ડાકૂઓનું હૃદય કંપી ઉઠયું. તેઓની આંખોમાંથી અશ્રુધારા વહેવા લાગી. એકે કહ્યું. " સરકાર, આપ સાચું કહો છો, તે સ્ત્રીના ફફડતા હૃદયની 'હાય'થીંજ અમો આ દશાએ પહોંચ્યા છીએ.

" હજૂ પણ તે મહાપાપને ધોઇ નાખવાની કોશીષ કરો તેણીને છુટકારો અપાવવાની તદબીર કરો—મને બતાવો કે તે કયા છે ? તેમાંજ તમારૂ બહેતર છે.

" **મા ભવાનીના સોગંદ,** " હું નથી જાણુતો કે હમણાં તે કયાં છે ? મૈમનસિંગના જંગલમાંથી મરિયમ અને **જાદુસરદાર** તેને લઇને કયાં રાખી આવ્યા તે અમે જાણુતા નથી, તમે અમોએ જાણવાની કોશીષ પણ કરી નહોતી. હા, એટલું જાણુતા હતા કે તેણી હવે કોઇ જંગલમાં નહીં, પણ અહીં કલકત્તામાં છે કયી જગ્યાએ છે તે હમે જાણુતા નથી.

" તમે તે સ્ત્રીને કયા જમીનદારને ત્યાંથી લાવ્યા હતા.

" તમે સાચું કહ્યું ત્યારે હવે જુઠું નહીં બોલીએ, તે રમણીને ......રાજમહેલની પાસેના એક નાના મકાનમાંથી લઇ આવ્યા હતા.

', મમે પણુ એ કામમાં સામેલ હતાને ?

હા, હતા.

મરિયમની જે બ્રાહ્મણુ કુમાર સાથે દોસ્તી હતી, તેને તમે પીછાનતા હતા ?

હા, તેણે તો અમારૂં સર્વનાશ કર્યું" ?—આપને તો સઘળી ખબર મળી ગયેલી જણાય છે.

"હા, તેજ તો બાબુ બનીને કૈંડાખાલા મેદાનમાં રહેતો હતો અને ત્યજ માર્યો ગયો. કેમ ખરી વાતને.

"ત્યારે તો મરિયમે સઘળું કહી દીધું છે–તો પછી તેણે પેલી રમણી અને તેના પતિની વાત કેમ ન કહી?

"તમે તે રમણીના પતિનુ નામ જાણો છો?

"નામ નથી જાણતા, તેની સ્ત્રીને ઉપાડી લાવ્યા પછી તેને ત્રણ ચાર વખત જોયો હતો,

"કયા જોયો હતો?

કલકત્તામા બેવાર, નૈહાટીમા એક વખત અને મૈમનસિંગમા પણ એક બે વખત જોયો હતો.

"મૈમનસિંગમાં કયા સ્થળે જોયો હતો?

"સદર બજારમાં.

"ત્યાં તે શું કરતો હતો?

"અદાલતની પાસે ટહેલતો હતો.

"શું તે ત્યા રહેતો હતો?

"એ ખબર નહીં, તેમ એટલું જાણવાનો વખત પણ નહોતો.

"પેલા બ્રહ્મણકુમારના મારા જવા પછી, શું તમે સઘળાઓ ત્યાંથી નીકળી ગયા?

"નહીં, કેટલાક નીકળી ગયા અને કેટલાક ત્યાં રહ્યા.

"તે બ્રાહ્મણનું ખુન કોણે કર્યું?

"મારી સમજ મુજબ તે રમણીના પતિએ અથવા તો તેના કોઇ માણસે ખુન કર્યું હસે. તે વખતે હું ત્યાં નહોતો, નહીં તો કેટલીક હકીકત મારા જાણવામા આવત.

"તે બ્રાહ્મણને પેલી રમણીના પતિએ અથવા તેના કોઇ માણ-સેજ મારી નાંખ્યો એમ તમે શા ઉપર [illegible] કહો છો ?

"એક દીવસે તેના પતિને [illegible] જોયો હતો, તે ઉપરથી એવો શક ઉત્પન્ન થાય છે. ખરૂ [illegible] ઇશ્વર જાણે.

ડાકુઓના ઝખમમાં હવે સ [illegible] વા લાગી એટલે વાત અહીંથી અટકી પડી. રામસિં [illegible] "તમે સઘળું સાચે-સાચું કહ્યું છે એમ હું [illegible] છું, તમોને તકલીફ ન થાય તેવી હું કોશીષ કરીશ.

એટલામાં ડાકટર સાહેબ [illegible] સિંહને કહ્યું. "જ્યાં સુધી તે લોકોના હાથ કાપવા [illegible] સુધી તેને બહુજ તકલીફ રહેશે. હવે આપને બા [illegible] હોય તો પુછી લ્યો,

"હવે એવી કોઇ વા [illegible] ન કહીને રામસિંહ ત્યાંથી વિદાય થયો.

રામસિંહ થાણામાં આ [illegible] સે ગયો, અને કહ્યું કે "તારા સઘળા સાથીજ પ [illegible] નસે બે જણ ઝખમી થયા હતા, તે પણ પકડાયા [illegible] ગોળીઓ પેસી ગયેલી હોવાથી તેના હાથ કાપી ના [illegible] તેને કમ્પેલ હોસ્પી-ટલમાં રાખવામાં આવ્યા છે

"મેં તો પહેલેથીજ કહ્યુ [illegible] સઘળાઓ પકડાઇ જશે. તેઓ પકડાયા તેમાં મન [illegible] ની નથી.

"શું હજુ પણ તું ત [illegible] ન કુમારનું ખરૂં નામ ઠેકાણું નહીં બતાવે ! તેમજ [illegible] હરણ કરી લાવી તેનું ઠેકાણું પણ નહીં કહે ?

" નહિ.

" કારણ ?

" પહેલેથીજ કહી ચુકી છું કે, ફાંસીએ ચઢાવો તો પણ કોઇ ઠામ કે ગામ નહી બતાવું ?

" તે સઘળું હું તો જાણી ચુકયો છું, વીરનગરના જમીનદારને ત્યાંથી તું તે સ્ત્રીને ઉપાડી લાવી હતી.

" તમે જાણો છો તો પછી મને કેમ પુછો છો ?

" એક બાબત હજુ હું જાણી શકયો નથી, તું સ્ત્રી છે. સ્ત્રીનું હૃદય પીછાની શકે એમ છે. એટલેજ તને પુછું છું કે તે–પતી વિરહથી પિડાતી સ્ત્રી કયાં છે, તે બતાવી દે, હું તેણીને તેના પતિ પાસે મોકલી આપું.

" પ્રાણ જાય તો ભલે જાય. પણ આપ જે પુછો છો, તે કદી પણ નહી બતાવું, કારણ કે મેં પ્રથમ કહ્યું છે તેમ તેણે અમારા સ્થળ અને હકીકતો જાણી લીધી છે; છુટકારો મળતાં અમારો ભેદ તે ખુલ્લો કરી નાંખે.

" પરંતુ સઘળા ડાકુઓ તો પકડાઇ ગયા છે.. એકાદ બાકી હશે તે એ પકડાઈ જશે, જેટલા પકડાઇ ચૂકયા છે, તેટલાઓએ સાચેસાચી વાત ખુલ્લા મોઢે પ્રગટ કરી દીધી છે.

" તે પ્રગટ કરે તો ભલે કરે, હું નથી કહેવાની.

" જે ઉપાયોથી તેઓ કબુલ કરવાને તૈયાર થયા, તે ઉપાય તારા માટે પણ લેવા પડશે.

" અં: શું મારશો, તકલીફ દેશો ? તે સઘળું સહન કરવાને

તૈયાર છું. એમાં બીજું પણ કારણ છે. જેના લીધે પત્તો પ્રાણ જતાં પણ બતાવી શકીશ નહીં.

" તેવું તે શું કારણ છે ?

" તેણી જ્યાં છે, તે એક સારા ગૃહસ્થનું મકાન છે, આપ લોકો તે ગૃહસ્થને પણ ડાકુઓમાં સામેલ ગણી કાઢો.

" એ કાંઇ એટલું અગત્યનું નથી, તેવો વિચાર કરવામાં તું ભુલે છે.

" અગત્યનું ન હેવા છતાં, સાધારણ રીતે એમજ થયા કરે છે.

" તો શું તું નહીં બતાવે ?

જ્યાં સુધી પ્રાણ છે ત્યાં સુધી તો નહીં.

" અમે તને બેહદ તકલીફ આપશું, તને નડકામાં બેસાડીશું, અને મરચાની ધુંવાડી દઇશું.

" તમારી મરજીમાં આવે તેમ કરો, હું સઘળૂં સહન કરવાને તૈયાર છું.

રામસિંહ હવે શું કરે ? તેનો કોઇ પણ પ્રયત્ન સફળ થયો નહીં એટલે મરીયમ પાસેથી ચાલ્યો ગયો. તેણે વીચાર્યું કે, આ પ્રકારે હજુ થોડા દિવસ ભલે પસાર થાય, પણ હવે સર્વેથી પહેલું કામ વીરનગરના રાજમહેલમાં જવાનું હાથ ધરવું જોઇએ. ત્યાં જવાથી ઘણો ખરો પત્તો મળી શકશે.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

પ-તો મળ્યો. રામસિંહ ચકકરમાં–એક નવીન સન્યાસી.

રામસિંહ વીરનગર સાંજને વખતે પહોંચી ગયો, ત્યા જતા સાથેજ રાજમહેલ સંબંધમાં લોકો સાથે વાતચીત કરવા લાગ્યો. દરમ્યાન ત્રણ દીવસ પછી તે પેલા જમીનદારના પુત્રને જેને પેલો બ્રાહ્મણ સંગીત શીખવતો હતો તેને મળ્યો. અને પોતાના આવવાનું કારણ જણાવીને કેટલીક વાત કરી. જવાબમાં જમીનદારનાં પુત્રે કહ્યું. "મેં તો અત્યાર સુધી એવી વાત સાંભળી નહોતી.

આથી રામસિંહને અજાયબી ઉપજી. અને તેને પુછ્યું શું આપનો સંગીત શિક્ષક કોઇ બ્રાહ્મણ હતો ?

"હા, હતા, જમીનદારના પુત્રે ઉત્તર આપ્યો.

"હમણા તે અહીં છે ?

"નહીં.

"ક્યાં ગએલા છે ?"

"આજે કેટલાક મહીના થાય તે અહીંથી પોતાની સ્ત્રી સાથે ચાલ્યા ગયા છે.

"ક્યાં ચાલ્યા ગયા છે ?

"તેણે કહ્યું હતું કે દેશમાં જઇએ છીએ.

"તે ક્યાં રહે છે !

"જેસોર જીલ્લામાં.

"જેસોર જીલ્લામાં ગામ કયું ?

"ગામનું નામ હું જાણતો હતો. પણ હમણાં યાદ આવતુ નથી. હા, એટલું યાદ છે કે. તે ગામ માંકરા સબ-ડિવીઝનમાં છે.

"આપના તે શિક્ષકનું નામ શું ?

"નલિનીકાન્ત ત્રિવેદી."

રામસિંહને હવે પેલી અંગુઠી યાદ આવી, જે તેને મૈમનસિંગવાળા જંગલમાંથી લાકડાના ઘરમાંથી મળી હતી, તે અંગુઠી પર N. K. T. ખોદેલું હતું, તે નલિનીકાન્તના નામ સુચક હતું, એમ રામસિંહ હવે સમજી ચુક્યો. આ અંગુઠી તેની સ્ત્રીએ પહેરેલી હશે અને ભુલથી ત્યાં પડી ગઇ હશે એવું અનુમાન થયું.

"નલિનીબાબુની ઉમ્મર કેટલીક છે ? રામસિંહે પુછ્યું.

"આશરે ૩૦ વર્ષની."

"એક બીજી વાત, આપને ત્યાં કોઇ મૈથીલી બ્રાહ્મણ દ્વારપંડિત હતા.

"હા હતા ખરા.

"હમણા તે છે ?

"નહીં.

"ક્યાં ગયા છે ?

"તે હું નથી જાણતો-કેમ, શું હકીકત છે ?

"કહું છું. તેની ઉમર કેટલી હતી ?

"હતી-આપ એમ કેમ કહો છો ? શું કાંઇ માઠો બનાવ બન્યો છે ?

"હા, તેમનું મૃત્યુ થઇ ગયું છે.

"ક્યારે !

" ને ઘણી કમકમાટ ભરી રીતે માર્યા ગયા છે.

" હે' ! તેને કોણે માર્યા ? શું કામ માર્યા ?

" આપના સંગીત ઉસ્તાદેજ તેનું ખુન કર્યું છે. એવી અફવા છે,

" તદન જુઠું ! મારો સંગીત શિક્ષક એવો માણસ નથી. તે ઘણો શાન્ત અને નરમ સ્વભાવનો છે, તેના હાથે ખુન જેવું ભયંકર કામ થઇ શકેજ નહી."

" રામસિંહે અહીંયાથી હવે કંઇ વિશેષ પત્તો નહીં મળે એમ ધારીને ચાલતી પકડી અંતે તેજ દીવસે ત્યાંથી રવાનો થયો.

તે કલકત્તા આવીને એક દીવસ રોકયો બીજે દીવસે જેસોર જીલ્લાના આંકુરા સબ-ડીવિઝનની તરફ રવાના થયો, ત્યાં ગામે ગામ ફરવા લાગ્યો, અને લોકોને પુછતોકે "મહાશય ! નલિનીકાન્ત ત્રિવેદીનું મકાન કયાં આવ્યું ?

આવી રીતે પુછપરછ કરતાં છેવટે માલુમ પડયું કે, સોનારપાડાના નવાબગ ામાં નલિનીકાન્તનું મકાન આવેલુ છે. રામસિંહ ત્યાં પહોંચ્યો: પણ ત્યા જતાં ખબર મળી કે, નલિનીકાન્ત કેટલાક મહિના થયા અહીં આવ્યો નથી, તેમજ તે કયાં છે ને પણ કોઇના જાણવામાં નથી. રામસિંહ નિરાશ થઇ કલકત્તા આવવા પાછો ટ્રેનમાં બેઠો.

તે ટ્રેનમાં બેઠા બેઠા વિચારવા લાગ્યો,–હવે એક નલિનકાન્તની ઉપરજ આ મામલો અટકયો છે. તેનો પત્તો કયાં લગાડવો ?

રામસિંહ જે ડબ્બામાં બેઠો હતો. તે ડબ્બામાં રામસિંહની બાજુના બેન્ચ પર ત્રણ યુવાનો બેઠા બેઠા વાતો કરતા હતા. તેમાંથી એક બોલ્યો, " પેલું તમારૂ ગાયન તો સંભળાવો.

" કયું ગાયન ? બીજાએ કહ્યું.

" પેલું નવું ગાયન.

' તે હજુ જરા બેસુરૂં ગઇ જાય છે, નલિની પાસેથી એકજ વખત સાંભળ્યું છે, પણ તાલ સુર બરાબર મેળવી શકયો નહીં.

"કહો તો, નલિની બાબુ હમણા કયાં છે ? ભાઇ, ખરૂં પુછો તો ગાવા બજાવવાની ખરી મજાહ તો તેઓજ લુંટે છે." ત્રીજાએ કહ્યું

" ખરેખર ! તેનું ઠેકાણું તો મને ખબર છે. પણ હવે તે કોઇ કામના રહ્યા નથી. તેણે તો સન્યાસ લઈ લીધો છે.

" કેમ ! પેલાએ અજબ થઇને પુછયુ. " આં વૈરાગ્યનું કાંઇ કારણ ? તે કયાં રહે છે તું તે જાણે છે હરેન ?

" હા જાણુ છું; પણ તે હવે ગાતાં બજાવતા નથી. બીજો કે જેનુ નામ હરેન હતું તેણે ઉત્તર આપ્યો.

" પણ રહે છે કયાં ? પહેલાએ પૂછયું.

"કાલીઘાટ હરેને જણાવ્યું, નકુલેશ્વરના મંદીર પાસેજ વખતો વખત મળે છે ?

" તેઓ સાથે મારે વાતચીત થઇ હતી ? મેં તેઓને તે સંન્યાસી કેમે થયા, ગાવા બજાવવાનું હવે હંમેશને માટે કેમ તજી દીધું ? આમ બેચાર વખત પુછવાથી એક દીવસ તેમણે કહ્યું કે નાહક આવા સવા લો પુછી મને હેરાન ન કરો. પછીથી મેં પુછવાનું છોડી દીધું છે.

અત્યાર સુધી બાજુના બેંચ પર બેઠેલા રામસિંહે સઘળી વાત સાંભળ્યા કરી. તે હવે નજીકમાં આવી વચ્ચે પુરાઇને બોલ્યો, આપ લોકો શું તેજ નલિનીબાબુની વાત કરો છો—જે વીરનગરના રાજ મહેલમાં કેટલાક દીવસ રહ્યા હતા ? ખરેખર તેઓ ગાવા બજાવવામાં બડા પ્રવિણ છે.

"વાહ શું આપ તેને પિછાણો છો ?

રામસિંહ આ વખતે એક સાધારણ ગ્રહસ્થના પોશાકમાં હતો તેણે કહ્યું. 'હું તેમને સારી પેઠે પિછાણું છુ પછી હરેન તરફ ફરીને પુછ્યુ શું, તમે તેને નકુલેશ્વરના મંદિર પાસે હમેશા જુઓ છો ?

'હા, લગભગ હમેશજ.

"સાંભળો મહાશય ! મારે તેની સાથે કદી અંગત મુલાકાત થઇ નથી, તેમ તેમની સાથે મને કાંઇ સગપણ કે સંબંધ નથી પણ તેની ઘણીખરી હકીકત હુ જાણું છું. હું કલકત્તાના એક વેપારીને ત્યાં નોકર છું. મારો ન્હાનો ભાઇ તેમનો સંગીત શિષ્ય છે ને વીરનગરના રાજમહેલમાં નોકર હતો. નલિની બાબુ પણ ત્યાંજ હતા. એક નઠવા બનાવને લીધે તે પોતાની સ્ત્રીને તજીને સન્યાસી થઇ ગયા છે. તમે જો તેની સાથે મને મુલાકાત કરાવી આપો તો તેમને પાછા સમજાવીને સંસારી બનાવી દઉ.

"એવો તે શુ બનાવ બન્યો છે; કહો તો? હરેને પુછ્યું.

"તેની સાથે મુલાકાત કરાવી આપો એટલે સઘળી વાત પ્રગટ થઇ જશે. વળી તેની સ્ત્રી ઉપર પણ તમારો મોટો ઉપકાર થશે. તેમજ જો મારી વાત પર વિશ્વાસ ન હોય તો જુઓ આ તેમની અંગુઠી કે જેની પર તેમનું નામ પણ કોતરેલું છે. મેં તેમને કદી આંખોથી જોયા નથી, પણ તેમના કુટુમ્બ સાથે મારે ઘણો સંબંધ છે.

રામસિંહ અંગુઠી દેખાડી, તે જોઇને હરેન બોલ્યો. "અરે બિપીનબાબુ ! આ અંગુઠી તો તમોએ ઉસ્તાદજીને ભેટ કરેલી તે જુઓને તેની પર N. K. T. કોતરેલું છે.

ત્રણે જણાએ તે અંગુઠીને વારાફરતી જોઇ. છેવટે હરેન રામસિંહના હાથમાં અંગુઠી પાછી મુકતા બોલ્યો. "મારૂં મકાન ભવાનીપુરમાં છે જો આજે આપ ત્યાં મારી સાથે આવો તો કાલે આપણે સાથે જઇને તેની તલાશ કરીએ.

"રામસિંહને તો એટલુજ જોઇતું હતુ, તેણે તુરત ભવાનીપુર જવાનો સ્વીકાર કર્યો. જેને શોધવા માટે તે ગામે ગામ ફર્યો. જેના વગર આખો મુકદમો લટકી રહયો છે, તેનો થોડો ઘણો પત્તો આમ અનાયાસે મળવા તે ભવાનીપુર તો શું, પણ કાલ વિકાળ પ્રાણીઓથી વસાયેલા વનમાં જવાને પણ તૈયાર હતો.

સાંજના સાત કલાકે ટ્રેન સિયાલદાહ સ્ટેશને પહોચી રામસિંહ અને હરેન ઉતરીને ભવાનીપુરની તરફ ચાલ્યા.

એક નવીન સન્યાસી સ્નાન કરીને નકુલેશ્વરને પ્રણામ કરી રહ્યો હતો. હરેન આંગળીથી દેખાડીને રામસિંહને કહ્યું "જુઓ મહાશય પેલાજ નલિનીકાન્ત છે, જે નકુલેશ્વરને પ્રણામ કરી રહ્યા છે,

રામસિંહ ઝડપથી તેની પાસે દોડી ગયો અને બોલ્યો. નલિનીબાબુ!

નલિનીબાબુએ પાછળ ફરીને જોયું તો, હરેન્દ્રનાથ અને એક અજાણ્યો ગૃહસ્થ તેની સામે આવીને ઉભા છે

નલિનીબાબુ કાંઇક કંટાળાથી બોલ્યો. કેમ મહાશય! આપ શું ઇચ્છો છો? પછી હરેન તરફ જોઇને કહ્યું હરેન! તમે મને વખતો વખત કેમ હેરાન કરો છો?

આપને મારી સાથે કલકત્તા આવવું પડશે રામસિંહે કહ્યું.

"કેમ શા માટે?

"આપની પર ખુનનો આરોપ છે!

"હું શું ખુન! ખુન કેવું?

"મૈમનસિંગ જીલ્લાના કેંડાખાલવાળુ ખુન.

નલિનીકાન્તનો ચહેરો ઉતરી ગયો હરેન્દ્રનાથ આ સઘળુ સાંભળી તે હરણફાળ થઇ ગયો. તે ગભરાઇને બોલ્યો હાય આ શું? તમે શું પોલિસ છો? શું મે ઉસ્તાદજીને હાથે કરી પકડાવી દીધા?

રામસિંહે ખીસ્સામાંથી અંગુઠી બહાર કાઢીને કહ્યું. આ જુઓ ખૂન કરતી વેળાએ આ અંગુઠી તમે ત્યાં છોડી આવ્યા હતા. આ આપનીજ અંગુઠી છે. સાબેતી મોજુદ છે. હરેન્દ્રનાથના મિત્ર બિપીન બાબુએ તમોને ભેટ આપી હતી.

નલિનીકાન્તના આશ્ચર્ય અને દુખનો પારજ નહીં. તેની આંખે અંધારા આવવા લાગ્યા, તે ગભરાટમાં માત્ર એટલુંજ બોલ્યો કે, આ અંગુઠી આપને કયાંથી મળી?

અને પછી મોટેથી રડવા લાગ્યો. તજ વખતે તેને ગાડીમાં ચડાવી રામસિંહ તેને કલકત્તા લઇ ગયો. પશ્ચાતાપ હરેન કરતો ઘેર ગયો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

ખુનપર ખુનનો ખુલાશો.

બે ખૂનીઓની ગીરફતારી અને ઇકરાર.

નલિનીકાન્તને થાણામા લાવીને રામસિંહે તેને સઘળી રામ કહાણી કહી સંભળાવી તે સાથે તેને તેમની સ્ત્રી હૈયાત હોવાની

તથા તેનું પતિવ્રત અખંડ રહેવાની વાત પણ કહી. છેવટે રામસિંહે કહ્યું "ખરેખરૂં કહો, કેંડાખાલના મેદાનમાં પેલા પંડિતનું ખુન તમે કર્યું છે કે નહીં? તમે જે આવેશ અને કારણથી આ કાર્ય કર્યું છે, તેનો વિચાર ન્યાયની દયાળુ અદાલતમાં જરૂર થશે; એટલુંજ નહીં પણ બનવા જોગ છે કે, આપને મારી પણ બક્ષવામાં આવે. આપ સઘળું કહો સત્યથી ન ડગો.

નલિની બાબુએ કહ્યું. મહાશય! જીંદગીની રોશની બુઝાઇ ગઇ છે. અર્થાત જીંદગીની લહેઝત મારે માટે રહી નથી. હવે જુઠું બોલવાથી શું લાભ થવાનો હતો? આપે મારી સ્ત્રી સંબંધીમાં જે કાંઇ કહ્યું. મારૂં પણ તેવુંજ અનુમાન હતું. હું ખાત્રીથી માનું છું કે મારી સ્ત્રી કદી પણ ભ્રષ્ટ ન થાય. તેને મળવાની મને આશા નથી. "મોતની કેડ પર બેઠો છું, હવે જુઠું કેમ બોલીશ?

આપ સઘળી ખરેખરી વાત કહી દો, હું આપની સ્ત્રીને આપની સાથે મેળવી દઇ શકું તેમ છું.

તે દિવસે રાત્રે દુષ્ટ ડાકુઓ મારી સ્ત્રીને જે ક્રુરતાની સાથે લઇ ગયા, તે વાત હું કોઇને કરી શકયો નહીં. મારા સંગીતના શાગીર્દ જમીનદાર પુત્રને પણ મેં તે સંબંધમાં કંઈ કહ્યું નહીં. માત્ર એટલુંજ કહેવરાવી મોકલ્યું કે, ચોકસ જરૂરી કામને લીધે હું મારા વતનમાં જાઉં છું વીરનગરને છોડયું અને પછીથી એક દીવાનાની માફક જ્યાં ત્યાં ભટકવા લાગ્યો. એક દીવસે હું બાનબજામાં અમસ્થો ભટકતો ફરતો હતો તેવામાં મેં વીરનગરના દ્વારપંડિત કમળેશ્વર પાઠકને એક મકાનની અંદર દાખલ થતાં જોયો કમળેશ્વરે

મને જોયો નહિં મારા મનમાં સંદેહ થયો. જે મકાનમાં કમળેશ્વર બેઠો, ત્યાં જઇ મેં ખબર કહાડી તો જણાયું કે, દ્વાર પંડિત રાજા બન્યો છે! આથી મારો સંદેહ ઓર વધ્યો. છેવટે એક દિવસ જોયું કે, કમળેશ્વર ઘોડાગાડીમાં બેસીને કયાંક જતો હતો. હું પણ એક ગાડીમાં બેસી તેની પાછળ પાછળ ચાલ્યો, કમળેશ્વરની ગાડી કોલુતોલામાં એક મકાનની સામે ઉભી રહી. આ વખતે રાતના બાર વાગી ચુકયા હતા. સામેના મકાનમાંથી એક સ્ત્રી આવી અને કમ-ળેશ્વરની ગાડીમાં ચઢી બેઠી, ગાડી ત્યાંથી ચાલી, મેં પણ પીછો પક-ડયો. તેની ગાડી એક ગલ્લીની બહાર ઉભી રહી, હું પણ થોડે દુર ગાડીપરથી ઉતરી પડયો, તે બંને પણ ગાડી પરથી ઉતરી પડયા, અને કાંઇક વાતો કરતા ચાલવા લાગ્યા, હું તેઓની પાછળ એવી રીતે ચાલ્યો કે તેને મારા માટે જરા પણ સંદેહ ઉપજે નહી. મેં તે બંને વચ્ચે નીચે પ્રમાણે વાતો થતી સાંભળી.

પેલી સ્ત્રીએ કમળેશ્વરને કહયું. તમે પ્રતિજ્ઞા પર કહો કે પ્રાણ જતાં પણ આ વાત કોઇને કહું નહી. હું તમોને પ્રેમથી ચાહ છુ. મારી ચિન્તા ન કરો.

કમળેશ્વરે ઉત્તર આપ્યો. હું પ્રતિજ્ઞા કરૂં છું કે, પ્રાણ જાય તો જાય, પણ એ વાત કોઇને નહી કહું. હવે કહે આ વખતે પેલી રમણી કયાં છે?

કલકત્તામાં તેની સાથે મુલાકાત થઇ શકશે નહી. પેલી સ્ત્રીએ કહ્યું. છુપી પોલિસના માણસો અમારી ગંધ સુંઘતાં ગલીએ ગલી

ધુમી રહ્યા છે. તેણી સહજમાં કાબુમાં આવે તેમ નથી. સખ્ત મહેનત કરવી પડશે.

ત્યારે હવે જલદી કર, હું અધિર થઇ ગયો છું કમળેશ્વરે કહ્યું.

આ વાતો સાંભળી મારા શરીરનું લોહી ઉકળી ગયું, મગજ ગરમ આગ જેવો થઇ ગયો. તે પાપી અને પેલી તેની સાથેની સ્ત્રી પાછા જલદીથી ગાડીમાં ચઢી બેઠા, હું પણ મારી ગાડીમાં બેસવા ચાલ્યો, પણ જોયું તો ગાડીવાન વગર પુછે ચાલ્યો ગયો હતો. શરીર થાકી ગયું હતું, એટલી શકિત ન હતી કે હું તેની ગાડી પાછળ પેદલ ચાલતો જાઉં. એટલે ત્યાંજ એક જગ્યા પર લોટી ગયો. રાત કોણ જાણે કયારે વીતી ગઇ. આંખો ખોલીને જોયું તો રાત્રીનો અંધકાર દુર થઇ સહવારનું ઉજરડું થયું હતું.

સહવારમાં ઉઠીને જાનબજારમાં ગયો. ત્યાં તપાસ કરતાં જણાયું કે, રાજા સાહેબ (કમળેશ્વર) થોડો વખત અહીં રોકાઇ તે ચાલ્યા ગયા છે. તે પછી પત્તો લગાવતાં લગાવતાં માલમ પડયું કે તે ચાંડાળ મૈમનસિંગ ગયો છે. હું પણ કીનાની આગથી બળતો ત્યાં પહોંચ્યો. મૈમનસિંગમાં શુરબાબુનુ એક મકાન ભાડે લીધું અને તેમાં રહેવા લાગ્યો. કમળેશ્વર કેડાંખાલનાં મેદાનમાં છાવણી નાખી અમીરી ઠાઠમા રહેતો હતો, હું ત્યાં ગુપ્ત વેશમાં આવજા કરવા લાગ્યો અને ધીમે ધીમે તેના નોકરો સાથે મેં મિત્રતા કરી દીધી. તે પછી એક દીવસ લાગ જોઇ તે ચંડાળ કમળેશ્વરનું મેં ખુન કરી નાખ્યું અને કિનાની આગને બુઝાવી દીધી. આ પ્રમાણે વેરની

વસુલાત લીધા પછી ગુરુબાબુના મકાનનો હિસાબ ચુકતો કરીને હું અહિં ચાલ્યો આવ્યો, અને સન્યાસાશ્રમમાં રહેવા લાગ્યો.

રામસિંહ જે અત્યાર સુધી ચુપ બેઠો વાત સાંભળી રહયો હતો તે બોલ્યો. " ગુરૂબાબુના મકાનમાં તમે તમારૂં અસલ નામ બદલી ને રહ્યા હતા ખરં ? હું ભુલતો ન હોઉં તો તમોએ ધારણ કરેલું નામ માણેકલાલ હતું.

" હા, અને તેનુ કારણ ખુલ્લુંજ છે.

" કમળેશ્વરનું ખુન કરવા પછી તમારી સ્ત્રી વિશે કંઇ પત્તો મળ્યા હતો ? રામસિંહે પુછ્યું.

" નહીં, જો કે પ્રથમ તો હુ એમજ સમજ્યો હતો કે, તે ચંડાળને ત્યાંથીજ મ્હારી સ્ત્રી મને મળશે, પણ તેમ થયું નહી.

રામસિંહ અને નલિનીકાન્ત વચ્ચે આ પ્રમાણે વાતો ચાલી રહી છે, તેટલામા ચાર કોન્સ્ટેબલો એક હાથકડી પહેરાવેલા ડાકુને પકડીને રામસિંહ સામે આવી ઉભા.

પુછવાથી જણાયું કે આ ડાકુને ડાયમંડ હારબરથી અહીં મોકલવામાં આવ્યો છે. રામસિંહના મનમાં આશા થઇ કે, તેની પાસેથી મૈમનસિંગવાળા બનાવની ઘણી વાતો જાણવામાં આવશે,

પેલા બંધીવાન ડાકુની નજર નલિનીકાન્ત પર પડતાંજ તે બોલી ઉઠયો: " આપ ખુબ બચી ગયા છો. મારા હાથે આપનું મોત લખેલું નહીં, તેથીજ આપ બચી ગયા.

" કેમ ! શું વાત છે ? રામસિંહે અજબ થઇ આતુરતાથી પુછ્યું.

" સઘળી વાતો મેં કબુલ કરી છે, હવે આ વાત કરવાનો ઇનકાર નહીં કરૂં. ! સાંભળો, એક દીવસે અમારી મંડળીના એક માણસે આ બાબુને મૈમનસિંગમાં જોઇ લીધા. તેણે આવીને અમો ને ખબર આપી. અમારા સરદારે હુકમ આપ્યો કે, તેને જ્યાં જુઓ ત્યાં ઠાર કરો. તેમને મારી નાંખવાનું કામ મને સોંપવામાં આવ્યું. હું એક દીવસે મૈમનસિંગના મકાન પર ગયો, પણ તેના સારા નશીબે તે ત્યાં હતા નહી. તે જે ઓરડામાં સુતા હતા તે ઓરડા માં તે દિવસે રુપચંદ દરોગો સુતો હતો, પણ મેં ભુલથી નલિની બાબુ જાણી તેની પર ઘા કર્યો. તેના મરવા પછી મને જણાયું કે, મેં નલિની બાબુનું નહી, પણ રૂપચંદ દરોગાનું ખુન કરી નાખ્યું છે.

રામસિંહ મનમાં ઘણો ખુશી થયો. કેમકે આવી અણધારી અને વગર માગેલી રીતે મૈમનસિંગના દરોગાના ખુનીનો પત્તો પણ મળી ગયો. ખુન પર ખુનનો ખુલાસો થયો.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

રૂમણીનો પત્તો ડાકુઓને સજા. પતિપત્નિનો મેળાપ

સાંજ પડવા પછી થોડી વારે એક દરવાને આવીને રામસિંહ વાળી પોલિસચોકી પર ખબર આપી કે " મારા શેઠનું ખુન થઇ

ગયું છે. ખુની ગુમ થયો છે. જો આપને તેની છેલ્લી જબાની લખી લેવી હોય તો જલદી ચાલો. હજુ તેમાં થોડો જીવ બાકી છે.

રામસિંહ પેલા ડાકુ તથા નલિનીબાબુને હવાલતમાં મોકલીને દરવાનની સાથે ગયો.

દરવાનનાં શેઠનું નામ લલીતચંદ્ર હતું. પુછવાથી જણાયું કે લલીતબાબુ સાંજના ફરવાને માટે બાગની તરફ ગયા હતા ત્યાંથી સખ્ત ઘાયલ સ્થિતિમાં પાછા આવ્યા છે.

"આવી ઘાતકી રીતે આપને કોણે માર્યા છે? રામસિંહે લલીતબાબુ પાસે જઇને ધીમેથી પુછ્યું.

લલીતબાબુએ કાંઇપણ જવાબ ન આપ્યો. એક વખત તેણે આકાશ તરફ જોયું અને પાછી આંખો બંધ કરી દીધી. રામસિંહે તેમને હોસ્પીટલમાં મોકલી આપ્યા અને પોતે તેમના બાગની તરફ ગયો.

બાગમાં જઇને તે તપાસ કરવા લાગ્યો. એકાએક કોટડીમાંથી કોઇનો રોવાનો અવાજ સંભળાયો. રામસિંહ અંદર ગયો—જોયું તો એક સ્ત્રી લોહીથી ખરડાયલી પડી પડી રુવે છે રામસિંહે તેને તુરત ઓળખી લીધી. તે કોણ હતી? પોતાની **બંસીથી** મનુષ્ય માત્રને નચાવનાર, સરસ્વતી રૂપ રમણી હતી! મૈમનસિંગના જંગલમાં તેને જોયા પછી તે નતીનો ચહેરો રામસિંહની આંખો પાસે તરવરતો હતો.

રામસિંહની છાતી ફાટવા લાગી. તે મજબુત મન કરીને બોલ્યો. "અરે તું અહિં ક્યાંથી?

રમણીએ પણ રામસિંહને પિછાની લીધો. તે ચીસ પાડીને બોલી "નશીબદેવીના ચમત્કારથી કોણ જાણે ક્યાં ક્યાં રહી આવી,

પણ હજુ સુધી છુટકારો થયો નહીં. હું મરી જતે તો કેવું સારૂં થતે ? હાય, મારા સ્વામીના પણ દર્શન ન થાય !

"આજે તું તેમનું દર્શન કરીશ: અહીંયાની હકીકત મને કહે. રામસિંહે ધીરજ આપીને કહ્યું.

"પેલી મરિયમે મને જંગલમાંથી લાવીને આ બાગના માલિક પાસે રાખી. તેણે મને ભ્રષ્ટ કરવાને માટે સેંકડો ઉપાય અજમાવ્યા, માર પીટ કરી અને છેલ્લે વિનંતિ અને કાલાવાલા પણ કર્યા, પણ જ્યારે હું મારા વ્રતથી નહીં ડગી ત્યારે તેણે મને મારી નાખવાનો ઇરાદો કર્યો, અને તે પાર પાડના માટે તે હાથમાં ખંજર સાથે સરાબ પી. મતવાલો થઇને અહીં આવ્યો. પણુ મારામાં કોણ જાણે કયાંથી કૌવત આવ્યું !–મેં તેના હાથ માંહેનું ખંજર ઝુંટવી લઇ તેની પર ચલાવ્યું–મેંજ તેનું હૃદય ખંજર વડે ચીરી નાખ્યું છે.

રામસિંહે બાગના માળી તથા દરવાન વિગેરેની જબાનીઓ લખી લીધી અને પછીએ રમણીને લઇને થાણામાં આવ્યો. ત્યાં પતિવ્રતા રમણીએ પોતાના વ્હાલાને આંખોના તારાને મનભરીને જોયો. અને પતિએ પણ પોતાની પ્યારીને જોઇ નયન તૃષ્ણાને તૃપ્ત કરી દીધી.

ડાયમંડ હારબર અને બરદ્વાન બાગાન તરફ જે પોલીસ ફોજ ગઇ હતી, તે આશરે ૪૦ શખ્શોને પકડી લાવી.

મરિયમ, તેના સાથીઓ, નલિનીબાબુ અને તેની સાહસી પત્નિ; એ સઘળાને હોબહાઉસની અદાલતમાં ઉભા કરવામાં આવ્યા.

અદાલત સન્મુખ મરિયમે કહ્યું, મેં અનેક પાપ કર્યાં છે. અસખ્યોને લુટયા છે અને ઘણાકોને માર્યા છે, હવે માત્ર સરકાર જે સજા કરે તેનેજ માથે ચડાવવી બાકીજ છે.

અદાલતે ચુકાદામાં મરિયમને જન્મ પર્યંત કાળા પાણીની સજા ફરમાવી. નલિનીબાબુને દશ વર્ષ સુધી કાળા પાણીએ મોકલવાનું ઠરાવ્યું મરિયમના સાથી ડાકુઓમાંથી કેટલાકને જેલની કેટલાકને કાળાપાણીની અને કેટલાકને ફાંસીની સજા કરવામાં આવી. નલિનીકાન્તની સ્ત્રીને અદાલતે યોગ્ય પ્રસંશા સાથે નિર્દોષ ઠરાવી છોડી મુકી.

અદાલતમા ચુકાદા અનુસાર સઘળા અપરાધીઓને પોતે પોતાની સજા ભોગવવા માટે મોકલી આપવામાં આવ્યા, લલીતબાબુ ત્રણ દીવસ હોસ્પીટલમાં રહ્યા. ચોથે દીવસે તે મરણ પામ્યો.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

છુટકારો, પતિ, પત્નિનો મેળાપ—મહેનતનું ઇનામ. બંસીનો મધુર સુર.

રમણી તો નીર્દોષ થઇને છુટી પણ પતિને સજા થવાથી તેના દુઃખનો પાર રહ્યો નહીં. પતિ વિયોગની પીડા તો તેણીની ઉપર

જોવીને તેવીજ રહી. તે રાને કલ્પાંત કરતી હતી. રામસિંહ તેનું પ્રેમાળ પતિવ્રત જોઇને મનમાં ને મનમાં તેની પુજા કરતો હતો. વખતો વખત તેને ત્યાં જતો અને કુશળ સમાચાર પુછતો હતો; પણ તેણે રમણીને કોઇ પણ દીવસ આનંદમાં જોઇ નહીં, છેવટે તેણે નલિનીકાન્તને છુટકારો અપાવવા માટે ના૦ ગવર્નર જનરલની સરકાર પર એક અરજી કરી અને તે કાર્ય પાછળ પોતે જીવ જાનથી મહેનત કરવા લાગ્યો.

અંતે રામસિંહની મહેનત સફળ થઇ. નામદાર ગર્વનર જનરલની દયાળુ સરકારે એ તરફ માયાળુ ધ્યાન આપીને નલિનીકાન્તને હંમેશને માટે મુક્ત કરી દીધો.

જે દીવસે રમણીએ—બંસી વાદિની સરસ્વતીએ આ આનંદજનક સમાચાર સાંભળ્યા હશે. તે દીવસ અવશ્ય તેની જીંદગીના સર્વેથી પહેલો અને સર્વથી શ્રેષ્ઠ તહેવાર થઇ પડયો હશે, એમ કહેવાની શું જરૂર છે ?

નલિનીકાન્ત છુટી આવ્યા પછી ફરીથી એક દીવસે રામસિંહ આ પ્રેમાળ દમ્પતિના મકાન પર ગયો. આગલી પાછલી કેટલીક વાતો થયા પછી રામસિંહ બોલ્યો; “બ્હેન રમણી ! તે દુઃખી દીવસો તો હવે દુર થયા છે. પરંતુ તારી બંસીનો નાદ મારા કાનમાંથી દુર થયો નથી. અહીં રામસિંહે હસીને ઉમેર્યું.—આજે હું રીવાજથી ઉલટી રીતે મારી મહેનતનું બહેન પાસેથી ઇનામ મેળવવા આવ્યો છું, અને તે ઇનામ બીજું કાંઇજ નહીં, **પણ તારી બંસીનો મધુર સુર !**

રમણી પ્રથમ તો શરમાઇ ગઇ, પણ નલિનીકાન્તનો ઇસારો થતાં બંસી ઉંચકી-માનો કે વિણુવાદિની મધુરવાહિની દેવી સરસ્વતી સામે તે હરીફાઇ કરવા લાગી. રામસિંહ બંસીના મધુર સ્વર પર મણિધરની માફક ડોલવા લાગ્યો. મૈમનસિંગના જંગલની અરધી રાતની અધુરી રહેલી લ્હાણુને રામસિંહ આજે આનંદ સાથે મન ભરીને મેળવી શક્યો.

રામસિંહની અદ્દભુત ચાલાકી અને અથાગ હિંમતની કદર થયા વગર રહી નહીં. સરકાર તેના આ કાર્યથી ઘણી પ્રસન્ન થઇ, અને તેને તેના પોલિસ વિભાગના વડા તરીકેના હોદ્દાની નવાજેશ કરી. માઝી, નજુમુલ્લાહ અને ભંજનની પણ યોગ્ય કદર કરવામાં આવી. પ્રજામાં રામસિંહનું માન ખુબ વખણાયું અને પ્રસિદ્ધતાને પામ્યું બંગાળની સમગ્ર પ્રજા વરસો સુધી આ **મોહિની ઉર્ફે મરિયમ,** અથવા ડાકૂની **દીકરીના** કેશને વરસો સુધી યાદ કરતી રહી.

૬૫ થી ૧૪૪ સુધીના પૃષ્ઠ સુરત લીમડાચોકમાં આવેલા શ્રી "હરી-હર" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં હરીલાલ મગનલાલે છાપ્યા.

ચોળી કંચુકી મારી અને આ જરકસી સાડી,
તોડ્યો હાર મોતીનો તને કયમ લાજ ના આવે

[illegible] લાજ [illegible]

આ [illegible] " સનાતન " [illegible] પ્રેસ [illegible] સુરત.